

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Centrum školského managementu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**SOUČASNÉ PROBLÉMY ŠKOLNÍHO STRAVOVÁNÍ V ČR
A VIZE JEHO DALŠÍHO VÝVOJE**

**CURRENT PROBLEMS OF SCHOOL MEALS IN THE CZECH
REPUBLIC AND THE VISION OF ITS FUTURE DEVELOPMENT**

Studijní program: Specializace v pedagogice

Obor: Management vzdělávání

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Václav Trojan, Ph.D.

Autorka diplomové práce: Bc. Alena Strosserová

2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně a za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Bc. Alena Strosserová

Klíčová slova

Školní stravování

Neformální a informální vzdělávání

Kompetence dětí a žáků

Výchova ke zdraví

Vzdělávání o výživě

Spotřební koš

Řízení

Personalistika ve školním stravování

Keywords

School meals

Formal and informal learning

Competence of children and pupils

Health education

Education about nutrition

Consumer basket

Management

Personnel in school lunch

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá současnými problémy oblasti školního stravování v celé České republice. Jejím cílem je zmapovat situaci z pohledu vedoucích školních jídelen a determinovat největší úskalí pro další fungování systému.

Školní stravování je součástí edukačního a výchovného procesu a svými efekty navazuje na plnění vzdělávacího programu školy. Zároveň je prostředím pro aplikaci neformálního vzdělávání v oblasti edukace správných výživových návyků a sociální interakce při stravování. Svou účastí ve školním stravování získávají žáci sociálně psychologické kompetence pro celý život. Čerpají ve stravování nejen důležité praktické vědomosti z oblasti výživy, ale zároveň se nenásilnou formou učí sociálnímu chování při stravování.

Metodou dotazníkového šetření byly zmapovány problémy školního stravování a stanoveny ty nejzávažnější, které se mohou stát rizikem pro tento ve světě ojedinělý systém. Výstupem práce jsou zjištění, která ukazují problémy, jako je vysoký věk pracovníků ve školním stravování a absence nových mladých lidí, kteří by kontinuálně přebírali zkušenosti a nahradili odcházející pracovníky.

Výsledky průzkumu odhalily, že příčinou tohoto problému je nedostatečné finanční ohodnocení a nízká společenská prestiž tohoto povolání. Oboru chybí pozitivní motivace pro získávání a udržení nových pracovníků, a ten se začíná potýkat s nedostatkem kvalifikovaných lidí. Při nedostatku kvalifikovaných pracovníků nastanou vedoucím pracovníkům ve školství velké problémy se zajištěním provozu školního stravování a následkem toho se mohou vytratit edukační pozitiva, která jsou v současnosti podporou vzdělávacích programů škol.

Abstrakt

This thesis will address current problems in terms of school feeding in the Czech Republic. Its purpose is to summarize the situation from the point of view of the heads of school cafeterias and to determine the greatest difficulties for further functioning of the system.

School feeding system is a part of educational and learning process and its effects relate to proper fulfilling of schools' educational programmes. At the same time, it is an environment for application of informal learning in terms of correct eating habits and social interactions during meals. By participating in the process, the pupils gain socio-psychological competences for entire life. Not only they gain practical knowledge in terms of nutrition, they learn as well how to interact during meals in an unforced way.

Using the questionnaire method, some of the problems of school feeding system were identified. Some of the most severe problems might become a risk to this whole unique system. The outcome of the research are findings which point out the problems, such as old age of the personnel in the school feeding system, as well as the absence of new young people, who would continuously take on the experiences and replace the retiring workers.

The results of the research revealed that the case of these problems are mainly insufficient financial rewards and low social prestige of this profession. The field is missing a positive motivation to attract and to keep new workers, which leads to lack of qualified labour force. This shortage of qualified labour force might lead to great issues with running the school feeding system, which could be followed by the loss of the positive educational impacts, which are currently supporting the educational school programmes.

1	Úvod	8
	Teoretická část	11
2	Základní charakteristika školního stravování	11
2.1	Historie školního stravování v ČR	15
2.2	Školní stravování na Slovensku	22
2.3	Školní stravování ve světě	23
2.4	Shrnutí	25
3	Důležité faktory školního stravování	27
3.1	Výživa	27
3.2	Spotřební koš	30
3.2.1	Význam spotřebního koše pro výživu	32
3.2.2	Kritika a obhajoba spotřebního koše	32
3.3	Hygienické zajištění provozu zařízení školního stravování	34
3.4	Řízení provozu zařízení školního stravování	35
3.5	Metodické vedení školního stravování	44
4	Současné determinanty ovlivňující školního stravování	47
4.1	Změny ve společnosti	47
4.2	Společenská prestiž pracovníků školních jídelen	48
4.3	Věk pracovníků a faktory ovlivňující získávání mladých sil	52
4.4	Personální problémy školních jídelen	54
4.5	Dietní stravování	58
4.6	Dostupnost metodické pomoci	60
4.7	Nové trendy ve výživě a alternativní stravování	62

Praktická část -----	66
5 Cíl výzkumného šetření -----	66
5.1 Výzkumné otázky -----	66
6 Výzkumného šetření -----	66
6.1 Metodologie výzkumu -----	66
6.2 Metodologie získávání dat -----	67
6.2.1 Respondenti -----	67
6.2.2 Způsob distribuce dotazníku -----	67
6.3 Dotazník -----	69
6.4 Vyhodnocení dotazníků, rozbor a porovnání jednotlivých otázek -----	71
6.5 Odpovědi na výzkumné otázky-----	105
6.6 Nejzávažnější problémy školního stravování -----	107
7 Závěr -----	111
PŘÍLOHY -----	117
DOTAZNÍK-----	117
POUŽITÁ LITERATURA-----	118
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ -----	122

1 Úvod

Cílem této práce je zmapovat aktuální stav školního stravování a současně srovnat stávající situaci ve školním stravování v České republice s vývojem za posledních 10 let od minulého výzkumného šetření, které bylo součástí autorčiny bakalářské práce Role vedoucí školní jídelny v managementu školy.

Práce představuje funkci školního stravování v oblasti vzdělávání, jeho roli v managementu vzdělávání a problematiku, kterou se zabývá ředitel školy i státní organizace při řešení problémů, které se objevují ve školním stravování. Zároveň se v práci popisuje, jak může řízení školního stravování ovlivnit práci vedení školy, vedení zařízení školního stravování, vzdělávání a výchovu dětí a žáků, a v neposlední řadě i klima školy.

Vyhodnocením výzkumu práce má odhalit, co se v tomto oboru změnilo, a zároveň bude možné determinovat faktory, které mají na školní stravování největší vliv.

Školní stravování v České republice patřilo a patří k nejvyspělejším systémům svého druhu. K doložení tohoto tvrzení je zde možno použít několik příkladů našich nejvyšších představitelů školního stravování, i názory zahraničních návštěv, které navštívily ČR právě z toho důvodu, že považují náš systém za nejvyspělejší a hledají zde inspiraci pro zavedení systému ve své zemi.

„Náš systém školního stravování je postaven na názorech odborníků a právě jednotnost a odbornost systému je to, co nám závidí téměř celý svět,“ řekla Jitka Krmíčková, metodička školního stravování z ministerstva školství, při setkání aktérů a příznivců školního stravování v Senátu České republiky.“ (www.tydenik-skolstvi.cz, 7/2015)

Systém školního stravování je ve světě ojedinělý (společně se Slovenskou republikou, neboť tento systém vznikl společně a v obou státech zůstal zachován). Jedinečnost systému spočívá v jeho celistvosti a jednotnosti pro celou republiku, organizaci a v kontrolním mechanismu, které zaručují kvalitu a bezpečnost.

Školní stravování je součástí našeho vzdělávacího systému 70 let a 50 let je jeho činnost zakotvena v legislativě, přesto existuje velmi malé množství odborné literatury, která by se problematikou oboru zabývala. Odborné knihy neexistují prakticky žádné (vyjma receptur a praktických návodů), lepší situace je v odborných člácích, legislativě

a metodických pokynech. To je důvodem, proč diplomová práce čerpá převážně z těchto dostupných zdrojů.

Školní stravování je ve společnosti často podceňováno a prezentováno jen jako nabídka teplého jídla, které ovšem nesplňuje výživové požadavky, není moc pestré, lákavé, chutné a zdravé. To má často za následek, že rodiče nepovažují školní stravování za plnohodnotnou stravu na úrovni a často své negativní názory prezentují před dětmi. Výsledkem je, že zejména starší děti školní jídelnu opouštějí a vyhledávají jiné způsoby stravování. Náhradní stravování ale většinou nedosahuje kvalit nabízeného stravování ve školní jídelně.

Výše zmíněná špatná prestiž oboru také poškozuje snahu školy i zařízení školního stravování působit edukačně v oblasti získávání sociálních a občanských kompetencí ve vzdělávací oblasti člověk a zdraví.

Problematika výživy dětí je dnes ve společnosti jedním z nejvíce diskutovaných témat, a to hlavně v souvislosti se zdravým životním stylem. Základem stravovacích návyků dítěte a jeho postojů ke stravování je v první řadě rodina a společenské prostředí, ve kterém vyrůstá, avšak nemalý vliv na vývoj stravovacích návyků dětí má také školní jídelna. Radní pro školství pražského magistrátu Irena Ropková, vyslovila tuto myšlenku na tiskové konferenci ke školnímu stravování:

Mnohé ankety potvrdily, že pro některé děti je stravování ve školní jídelně jedinou možností konzumovat teplé a vyvážené jídlo. Z rodin nezískávají správné stravovací návyky, neboť rodinná výchova má zásadní vliv na výchovu dětí. Škola a školní jídelna se mohou pokusit tento negativní trend ovlivnit k lepšímu. Za úkol si to v poslední době dala i řada politiků. (Desetina školáků jí jen večer, Praha chce stravovací zvyky dětí změnit, iDnes, 2016)

Školní stravování je významné z hlediska ovlivnění stravovacích návyků dětí a mladistvých, neboť školní jídelna nemá pouze funkci zasytit, ale také vychovávat ke správným stravovacím návykům. Osvojené návyky pak mohou děti přenášet nejen do svých rodin, ale také do budoucího života.

Současná doba je pro školní stravování náročná. Na jedné straně se jeho historie traduje už sedmdesát let. Na druhé straně se na tento systém zbíhají ze všech možných stran

různá rizika a problémy, které, pokud se nezvládnou včas vyřešit, mohou být pro celý systém ohrožující.

Silné tlaky veřejnosti na potřebu změn ve školním stravování a nízké ohodnocení práce v této oblasti vzdělávacího systému vyvolává tlak na všechny, kteří jsou ve školním stravování zaangażováni, řediteli škol počínaje a pomocnými silami v zařízeních školního stravování konče. Působení vnějšího prostředí na činnost zařízení školního stravování má zásadní vliv na práci zaměstnanců oboru i na případné nové zájemce o práci ve školním stravování.

Teoretická část

2 Základní charakteristika školního stravování

Školní stravování v České republice je odborníky na dětskou výživu považováno za jeden z nejvýznamnějších faktorů v oblasti výživy dětí a mládeže.

Školní stravování je v ČR na vysoké profesionální úrovni. Jak se ve své práci zmiňuje Drucker, nejdůležitější povinností profesionála je „Především vědomě neškodit“. Toto pravidlo je základem profesionální etiky a veřejné odpovědnosti. (P.F. Drucker, 2002, s.64)

Zařízení školního stravování jsou u nás, v převážné většině, součástí škol. Škola, jak ji definuje Průcha, je „*Společenská instituce, jejíž tradiční funkcí je poskytovat vzdělávání žákům příslušných věkových skupin v organizovaných formách podle určitých vzdělávacích programů. Pojetí a funkce školy se mění se změnami společenských potřeb. Stala se místem socializace žáků, podporujícím jejich osobnostní a sociální rozvoj a připravujícím je na život osobní, pracovní a občanský. Postupně ztratila monopol na vzdělávání, stále více se otevírá životní realitě a sblíží se s neformálním vzděláváním a informálním vzděláváním.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 238)

Je zabezpečováno zařízeními školního stravování (školními jídelnami), za jejichž provoz je podle Školského zákona č. 561/2004 Sb., a vyhlášky č. 107/2005 Sb., o školním stravování zodpovědný ředitel školy. Provozní záležitosti jsou zpravidla delegovány na pracovníky zařízení školního stravování, zejména pak na vedoucí. Lze tedy předpokládat, že zařízení školního stravování jsou nedílnou součástí školy a zároveň nedílnou součástí výchovy a vzdělávání. Jedná se o specifický způsob neformálního vzdělávání, které sice nevede k ucelenému školskému vzdělání, ale pomáhá získávat určité sociální kompetence.

Jak je definováno v Pedagogice pro učitele, dítě získává sociální kompetence v průběhu vývoje. Učitelé i rodiče jsou socializátory i realizátory změn v sociální jednání dětí a žáků. Jsou pro děti a žáky příkladem, který napodobují, a získávají tak určité sociální kompetence pro celoživotní stravovací návyky i odpovědnost k vlastnímu zdraví. Toto neformální vzdělávání probíhá v zařízení školního stravování, které má velký význam pro formování stravovacích návyků. Děti i žáci zde získávají znalosti a zkušenosti, které jsou ve školním stravování dané nejen podávanou stravou samotnou, ale i celkovým

průběhem stravování a výchovným příkladem pedagogů a ostatních dospělých ve škole. Školní stravování tedy poskytuje svým účastníkům nejen odborné kompetence (znalosti o výživě), ale také kompetence sociálně-psychologické povahy (stolování, sociální interakci, správné stravovací návyky). Tato forma neformálního vzdělávání na půdě školy se pak následně konfrontuje s informálním vzděláváním, které děti a žáci získávají prostřednictvím výchovy v rodinách, působením medií, reklamy, literatury i osobních zkušeností s jinými formami stravování. Všechny tyto aspekty vytvářejí celoživotní postoj ke stravování a výživě. (Vališová, Kasíková a kol., 2007, s. 230-231)

Školní stravování je primárně určeno pro děti a žáky škol. V další fázi se ve školní jídelně stravují také jejich učitelé a ostatní pracovníci škol a školských zařízení. A pokud má školní jídelna k dispozici dostatečné prostory a má ve zřizovací listině doplňkovou činnost, může stravovat i cizí strážníky. Řada obcí této kapacity využívá k plnění sociálních programů, například ke stravování seniorů.

Zajištění kvalitních služeb ve školních jídelnách je možné za předpokladu, že provozovna bude mít přiměřené finanční prostředky na provoz, správný počet kvalifikovaných pracovníků a vybavení odpovídající všem provozním a hygienickým požadavkům.

Školní stravování má specifické nároky na financování. Každý oběd, připravený ve školní jídelně, je financován ze tří zdrojů:

1. Zákonní zástupci dětí a žáků – hradí finanční prostředky pouze na potraviny.
2. Zřizovatel zařízení školního stravování (školy) – hradí režijní náklady, to znamená vodu, plyn, elektřinu, vybavení, telefony, odvoz odpadu atd.
3. Stát – hradí platy zaměstnanců, odvody, zákonné pojištění, školení atd.

Cena oběda se tedy skládá ze tří přibližně stejných částí, z nichž 1/3 hradí rodiče a 2/3 jsou hrazeny ze státních prostředků. Přesto je cena oběda velmi diskutovaným tématem s řadou názorů, někdy diametrálně odlišných.

Na jedné straně je možné slyšet, že částka, která se platí za potraviny (25-30 Kč), je nízká a brání jídelnám kupovat kvalitních nebo nadstandardních potravin. Řada rodičů by si ráda připlatila, kdyby děti dostávaly takové potraviny, o nichž jsou rodiče přesvědčeni, že jsou pro jejich děti nejvhodnější. Na druhou stranu je stále více dětí, jejichž rodiče nemají na zaplacení ani této nízké částky. Průzkumy odhalily, že zhruba

10 % školních dětí nechodí na obědy, protože je rodina v tak tíživé situaci, že si nemůže obědy pro své děti ve školní jídelně dovolit. Vznikají tedy různé sbírky a nadace, které v některých případech za tyto děti obědy platí. Kromě soukromých projektů se v současné době tímto problémem zabírají i ministerstva, konkrétně Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo práce a sociálních věcí prostřednictvím těchto programů:

„Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy připravilo dotační program, z kterého budou financovány školní obědy sociálně znevýhodněným dětem. Příjemci programu budou neziskové organizace, které prostřednictvím školy nebo zařízení školního stravování zajistí úhradu za školní obědy žákům základních škol, jejichž rodiče nejsou schopni z finančních důvodů tyto obědy hradit. MŠMT vyhlásí program v nejbližších dnech a vyčlenilo na něj 30 milionů korun. MŠMT přispěje některým dětem na školní obědy.“ (MŠMT přispěje některým dětem na školní obědy Praha, MŠMT, 4. prosince 2015)

Další možností finanční podpory rodičům, kteří nemají prostředky na zaplacení obědů dětem, vymyslelo Ministerstvo práce a sociálních věcí, jež vyhradilo několik milionů, které jsou určené pro děti rodičů pobírající dávky v hmotné nouzi. To, za splnění podmínek daných výzvou, umožní dětem ze sociálně slabých rodin bezplatné stravování ve školní jídelně. (Desetina školáků jí jen večer, Praha chce stravovací zvyky dětí změnit, iDnes, 2016)

Při charakteristice školního stravování je nejdůležitější si uvědomit, že instituce školního stravování neplní jen funkci sytící tím, že každý den připraví dětem teplý oběd.

Má tyto tři základní funkce:

1. **Klasickou sytící** – průzkumy mezi žáky základních škol bylo dokázáno, že oběd ve školní jídelně je často jediným teplým jídlem dětí za den
2. **Zdravotně výživovou** – strava ve školní jídelně musí plnit přísná kritéria doporučených denních dávek i hygienické předpisy
3. **Výchovnou a vzdělávací** – pestrá, zdravá, věku odpovídající strava sestavená podle denních doporučených dávek je praktickým příkladem pro výchovu ke zdravému životnímu stylu, základy stolování ve společnosti, sociální kontakt aj. (Strosserová, Řízení školy 3/2013, s. 34-35)

Průcha uvádí, že edukační procesy jsou všechny činnosti lidí, kdy jeden subjekt předává učení druhému subjektu, a to buď přímo, nebo zprostředkovaně. (Průcha, 1997, s.59)

Toto je případ školního stravování, které jako subjekt denně zprostředkovává svým strávníkům informace o tom, jak má vypadat jídlo připravené podle zásad správné výživy. Edukuje tak děti a žáky v oblasti návyků ke zdravému životnímu stylu, což patří mezi priority v současné výchově.

U všech edukačních a výchovných aktivit je důležité stanovit cíl. Podle Vorlíčka s cílem souvisí obsah výchovy. Tím je souhrn vědomostí, dovedností a návyků, které si má žák osvojit. (Vorlíček, 2000, s. 47)

Osvojování stravovacích návyků probíhá ve školním stravování. Děti i žáci se učí stolovat, poznávají nové potraviny a pokrmy, seznamují se s pestrostí jídelního lístku, učí se jíst nové pokrmy, chápou rozdíly mezi zdravými a nezdravými potravinami, učí se rozhodování při výběru nabízených pokrmů. Tím vším školní stravování přispívá k výchově dětí a žáků, a je tedy nedílnou součástí našeho vzdělávacího systému.

Zdravotně výživovou stránku školního stravování hlídá spotřební koš. Tento nástroj k posuzování kvality školního stravování je v současné době oblastí námitek odpůrců školního stravování. Je velmi těžké posoudit, jak daleké změny spotřebního koše jsou únosné, aby neohrozily funkci školního stravování.

Zařízení školního stravování jsou nejbezpečnějším provozovatelem společného stravování. Zárukou bezpečnosti potravin jsou přísné hygienické předpisy a systém HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points), který musí jídelny dodržovat a jsou v této oblasti velmi pečlivě kontrolovány orgány veřejné ochrany zdraví.

Kontroly školního stravování provádí několik institucí – Česká školní inspekce (ČŠI), orgány veřejné ochrany zdraví (hygienu), zřizovatelé, Státní veterinární správa, Česká obchodní inspekce, Inspektoráty bezpečnosti práce, Protipožární ochrana a řada dalších. Zařízení školního stravování, stejně jako ostatní školská zařízení, patří mezi nejvíce kontrolované organizace, což zaručuje jejich vysokou kvalitu.

Drucker se zmiňuje, že úkolem pracovníka disponujícího znalostmi je dosáhnout efektivnosti. Nezáleží na tom, kde odpovědný pracovník vykonává svou činnost, ale

očekává se od něj, že zařídí, aby se vykonalo vše potřebné. Má dělat správné věci. (Drucker, 2002, s. 165).

Pracovníci školního stravování dělají správné věci, proto má jejich práce význam pro celý náš vzdělávací systém.

2.1 Historie školního stravování v ČR

Zdraví každé generace je významně ovlivňováno způsobem výživy v dětství a dospívání. Účinek výživy a vhodného stravování má vliv na celkové zdraví člověka, jak se shodují odborníci na výživu, minimálně ze 40 %. Je proto důležité nejen se správně stravovat, ale hlavně tyto dobré stravovací návyky učit děti od raného dětství. Tuto úlohu, vedle rodiny, již po několik generací v naší zemi plní školní stravování.

MUDr. Petr Tláškal, předseda Společnosti pro výživu a pediatr, přesvědčuje již dlouhé roky veřejnost o vlivu stravování na celkový zdravotní stav. Stravovací návyky, které si dítě osvojí v raném dětství, budou mít vliv na jeho celoživotní stravování, a v důsledku i na jeho zdraví. (Správná výživa dětí, ČR Dvojka, 11. 2. 2014)

Po druhé světové válce bylo prioritou zlepšit zdraví dětí podlomené nedostatečnou výživou za války. Postupem doby se priority školního stravování měnily, podle možností zásobování až k výraznému působení na zdraví nových generací, a to včetně prevence civilizačních chorob. Civilizační choroby jsou celosvětově na vzestupu. Je to například cukrovka, kardiovaskulární onemocnění, rakovina tlustého střeva apod. Stravování má na jejich vzniku významný podíl. Může zdravotní stav člověka ovlivnit pozitivně, ale i opačně. Z tohoto důvodu se požadavky na školní stravování vyvíjejí a přizpůsobují novým vědeckým poznatkům.

Jak už bylo zmíněno, školní stravování má v ČR dlouholetou tradici. V roce 2015 slavilo 70. výročí svého založení, ale oslavy, které mohly pomoci k propagaci tohoto odvětví, neodpovídaly významu, které školní stravování u nás má. Je promarněnou šancí, že se nedokázalo využít toto významné výročí ke zlepšení image celého systému a jeho celkové propagaci směrem k široké veřejnosti.

Historií školního stravování se zabývala Ing. Eva Šulcová, dlouholetá pracovnice v oblasti školního stravování. V 70. a 80. letech byla představitelkou vedení školního

stravování na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy. Její diplomová práce s názvem Řízení a organizace společného stravování dětí a mládeže v ČSR vznikla v roce 1970, obhájena byla na Vysoké škole ekonomické, fakultě obchodní, katedra veřejného stravování. Ing. Šulcová dala svůj souhlas k jejímu využití pro potřeby závěrečné bakalářské práce autorky v roce 2006 a dále i k využití pro tuto diplomovou práci.

První kroky ke školnímu stravování za první republiky

První formy školního stravování u nás byly zaznamenány již ve 30. letech minulého století, kdy vznikaly u některých škol tzv. polévkové ústavy nebo mléčné kuchyně. Byly založeny na sociální bázi, poskytovaly stravu především dětem ze slabých sociálních rodin a přespolním žákům, které neměli možnost jít se najíst domů. Kuchyně připravovaly husté polévky s chlebem nebo houskou, a tam kde nebylo možné vaření polévek, podávalo se dětem alespoň mléko a pečivo. Systém fungoval na základě poukázek, které dětem přidělovali učitelé po posouzení potřebnosti. Subvence poskytoval stát, a například ve školním roce 1936/37 vynaložil na polévkové ústavy přes tři miliony korun, což za první republiky byly velké peníze. (Zpravodaj pro školní stravování, 2007, s.62)

Po druhé světové válce dochází k rozmachu organizovaného školního stravování

Za počátek historie stravovacího systému školního stravování lze považovat první poválečná léta. V poválečném období se obyvatelé Evropy postižené 2. světovou válkou, snažili napravit válečné škody – postavit znovu zničené domy, obnovit průmysl, školství, kulturu, zdravotnictví, zajistit základní podmínky k dobrému životu. Školní stravování se postupně vyvíjelo po druhé světové válce, kdy byly žákům do škol dávány svačiny. Potraviny pocházely z humanitární pomoci financované USA, Kanadou, Anglií a dalšími státy. Potraviny byly do škol distribuovány na základě dohody UNRRA (Dohoda o Správě Spojených národů pro okamžitou pomoc a první obnovu, v originálu United Nations Relief and Rehabilitation Administration). Hlavním cílem projektu UNRRA bylo zabránit hladu a napravit výživový deficit způsobený nedostatkem potravin v období války.

Přelom 40. a 50. let 20. století - vznik prvních školních jídelen z iniciativy obcí a škol

Jednou z hlavních priorit byla starost o mladou generaci, zejména zlepšení zdravotního stavu dětí, který byl nedostatečnou výživou v době války značně poznamenán. Děti a mladí lidé trpěli mnoha zdravotními problémy, které byly v našich zemích důsledkem nedostatečné výživy. Do škol v ČSR byla dodávána potravinová pomoc hlavně z vojenských zásob americké armády. Ve školách tak dostávali žáci přesnídávky - například míchaná vejce vyrobená ze sušených, kakao, slané i sladké sušenky.

50. a 60. léta 20. století – základy legislativy a řízení

V roce 1953 je péčí o školní stravování pověřeno Ministerstvo školství.

Později, jak rostla zaměstnanost žen – matek, rozrůstala se i instituce školního stravování. Nejprve z iniciativy některých škol, později obcí a konečně státu, který vládním usnesením z roku 1960 učinil za školní stravování odpovědným ministerstvo školství.

Zaměstnanost matek sociální faktor ovlivňující edukační procesy našeho školství. U nás počet zaměstnaných matek postupně stoupal, a to ovlivňovalo i počet strážníků v zařízení školního stravování. Tento fenomén ovlivňuje edukační procesy ve škole i v rodině. Část výchovy a vzdělávání v oblasti výživy a stravování se tedy přenesla z rodin na půdu školy a školských zařízení. (Průcha, 1997, s. 84)

V roce 1953 u nás bylo registrováno jen 3500 školních jídelen a 308 000 strážníků.

Péče o školní stravování tedy připadla do kompetence tehdejšího ministerstva školství, které vydává v roce 1953 Směrnici 130.18-3/14-53 ze dne 16. 9.1953, stanovující výši finančních norem na nákup potravin a poplatků za stravování včetně systému slev.

V roce 1960 vyšla Směrnice pro stravování žáků základních devítiletých škol v pohostinských provozovnách družstev 35.241/60 ze dne 15. 11. 1960, která byla novelizována v roce 1964 pod číslem 34 211/64-HS ze dne 31. 7. 1964. V témže roce vyšla také vyhláška k regulaci stravného s číslem 34721/1960 ze dne 28. 10. 1960.

V roce 1963 jsou vyhlášeny výživové normy pro školní stravování, postupně se zřizují výchovná střediska školního stravování v okresech, později v krajích. Vzniká také funkce inspektora školního stravování, který měl na starosti metodiku, vzdělávání

a kontrolu zařízení školního stravování v celé republice, a to jednotným způsobem. Na kvalifikace těchto pracovníků byly kladeny vysoké odborné nároky.

70. léta 20. století - rychlý kvantitativní rozvoj

Školní stravování se začalo velice rychle rozrůstat, aby dokázalo zajistit stravování všem dětem, které o ně projevily zájem. Ten byl tak velký, že nedokázal uspokojit všechny zájemce. Směrnice Ministerstva školství České socialistické republiky o školním stravování 23 687/75-403 ze dne 1. 9. 1975, proto regulovala možnost stravování především pro žáky, jejichž rodiče jsou zaměstnaní nebo žáci jsou přespolní:

„§ 2, odst.6

Ve školních jídelnách musí být zajištěno stravování žáků, jejichž rodiče, případně jiní zákonní zástupci, jsou zaměstnaní, a žáci přespolní, pokud o to požádají jejich zákonní zástupci.“ (Směrnice 23 687/75-403, 1975)

V této směrnici se také zmiňují funkce školního stravování:

„§ 1, odst.2

Účelem školního stravování je zabezpečit výživu dětí a žáků v době jejich pobytu ve škole nebo výchovném zařízení a působit na vytváření správných výživových, hygienických a společenských návyků. (Směrnice 23 687/75-403, 1975)

Také je zde řešeno dietní stravování. Je celkem střízlivě a jednoduše vyřešena celá situace. Odpovídá to i době vzniku, neboť v inkriminované době nebyly asociace sester a povinné registrace a výskyt strážníků s dietním omezením byl mnohem nižší. Zejména bezlepková dieta se nepřipravovala, neboť v 70. letech 20. století nebyla celiakie téměř diagnostikována.

„§ 10, odst. 7

Dietní jídla se v případě potřeby ve školních a internátních jídelnách připravují podle pokynů krajského (okresního) národního výboru a v dohodě se školním (dorostovým) lékařem.

Poplatky za stravování stačily pokrýt nároky optimálních výživových norem cca ze 70 %, nebyla politická vůle zatížit rodiče zvýšením poplatků tak, aby bylo možné dosáhnout výživového optima. Z tohoto důvodu kvalita stravy v 70. letech poněkud

zaostávala kvůli odmítnutí zatížit rodiče vyššími poplatky a z také důvodů problematického zásobování potravinami (kvalita potravin, nabídka, frekvence dodávek,...), a pro soustavné problémy s technickým vybavením školních jídelen.

V historii se také měnil způsob úplaty za školní stravování. Zpočátku rodiče hradili v plné výši náklady na potraviny a asi 20% nákladů na režii, která je spojena s jejich zpracováváním. Později však byla zrušena povinnost přispívat na režii a naopak stát se podílel menší měrou na krytí nákladů na potraviny. Dotace na potraviny byly zrušeny na konci 20. století.

Specifikovány byly také výživové dávky podle věkových skupin dětí a délky jejich pobytu ve škole nebo jiném školním zařízení.

Ve Směrnici č. 23 687/75-403 ministerstva školství z roku 1975 je popsána funkce krajského inspektora školního stravování, který ze zákona zajišťoval nejen kontrolu stravovacích zařízení, ale i metodickou pomoc. Tito inspektoři byli dle vyhlášky ve střediscích školního stravování, zřizovaných jak krajskými, tak i okresními národními výbory. To zaručovalo dostupnost metodické pomoci i efektivní kontroly pro všechna zařízení.

Na inspektory i vedoucí pracovníky střediska školního stravování byly kladeny velmi vysoké požadavky na odborné vzdělání a praxi v oboru:

„čl.2, odst.3 a 4

(3) Do funkcí krajských a okresních inspektorů pro školní stravování jsou ustanovováni absolventi Vysoké školy ekonomické, obchodní fakulty, se specializací na ekonomiku cestovního ruchu a veřejného stravování, nebo absolventi Vysoké školy chemicko-technologické, fakulty potravinářské a biochemické technologie, kteří si doplní kvalifikaci doplňkovým pedagogickým studiem na pedagogické fakultě, nebo absolventi střední školy společného stravování nebo střední hotelové školy nebo střední zdravotnické školy – studijní obor dietní sestra, kteří si doplní kvalifikaci předepsaným způsobem, a mají vždy alespoň devítiletou praxi v oboru.

(4) Do funkcí vedoucích středisek školního stravování jsou ustanovováni absolventi střední školy společného stravování nebo střední hotelové školy nebo zdravotnické školy – studijní obor dietní sestra, alespoň s šestiletou praxí v oboru, kteří si doplní

kvalifikaci doplňkovým pedagogickým studiem na pedagogické fakultě, nebo jiným předepsaným způsobem.“ (Metodický pokyn ke Směrnici o školním stravování 23 687/75-403, 1975)

Byla také zřízena krajská a okresní střediska školního stravování, která měla za úkol pečovat o rozvoj školního stravování, zvyšovat kvalifikaci pracovníků jídelen, soustavně s nimi pracovat a dohlížet na plnění úkolů školních jídelen. Významným úkolem těchto středisek byla i výchova učňů v oboru, takže pro zařízení školního stravování byli přímo připravováni speciálně vyučení pracovníci. To zaručovalo přísun mladých, odborně připravených sil do oboru.

Předpis také obsahoval odborné požadavky na práci vedoucích školní jídelny i rozpis počtu pracovníků ve stravování dle jednotlivých profesí, normativy pracovníků podle počtu strážníků a v neposlední řadě závazné výživové normy. To bylo zásadní pro provoz stravovacích provozů a jejich řízení.

80. léta 20. století – postupný obrat k nutnosti upřednostnit kvalitu nad kvantitou

V 80. letech byl vybudován ucelený systém řízení a kontroly školního stravování, který měl bezesporu vliv na kvalitu jeho služeb. V té době se řízením školního stravování zabývalo především Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí a samozřejmě spolupracovaly i další resorty – zejména Ministerstvo zemědělství a výživy ČSR Ministerstvo financí, cen a mezd. Hlavní úlohu v té době plnily národní výbory prostřednictvím středisek školního stravování.

Personální obsazení školních jídelen se příliš nemění, vždy to byl a zůstává resort, kde převažují ženy. I když gastronomie není výhradní doménou žen, v oblasti školního stravování mají ženy rozhodující převahu, mezi personálem i v managementu. Podle Průchy je feminizace českého školství extrémně rozvinutá. Tento fakt platí v zařízeních školního stravování ještě důrazněji než v pedagogické oblasti. (Průcha, 1997, s. 175)

Výrazné změny v personálním managementu školních jídelen přinesl vývoj kvalifikovanosti pracovníků školního stravování. Zatímco v 50. letech pracovalo ve školních jídelnách jen 5 % kvalifikovaných pracovníků, koncem 80. let to bylo více než 90 % a to především zásluhou vypracovaného systému školního stravování a plně funkčních středisek školního stravování. Pracovníci kuchyní si mohli doplnit

kvalifikaci, kromě toho pravidelně absolvovali doplňující školení, případně kvalifikační kurzy ke zvýšení kvalifikace. Střediska také vychovávala vlastní kuchařský dorost.

V roce 1989 vyšlo zvláštní číslo časopisu Výživa lidu, věnované školnímu stravování. Z tohoto časopisu se dá čerpat hodně materiálů z historie stravování i nové poznatky z konce 80. let. V článku se uvádí, že v 80. letech se ve školních jídelnách stravovalo téměř 88% žáků zapsaných ve školách. Rozmach školního stravování se příkládá těmto faktorům: populačnímu a demografickému vývoji, zaměstnanosti matek, změnám ve školském systému a v řízení školního stravování, rozvinuté síti školních jídelen. V roce 1989 bylo už více než 11 000 školních jídelen a 2 000 000 strážníků.

Vývoj v 90. letech 20. století – nová vyhláška a spotřební koš, zánik metodického vedení

Počátkem 90. let 20. století bylo školní stravování ohrožováno dvěma způsoby. První byly náznaky, že školní stravování je „socialistický výdobytek“, a mělo by být zrušeno, aby se ušetřily finanční prostředky. To se nenaplnilo, a školní stravování slouží svému účelu dodnes. Druhým ohrožením v té době byly nadnárodní firmy, které v této oblasti chtěly podnikat. Některým se podařilo získat do svého podnikání školní jídelny, ale brzy se ukázalo, že nelze sloučit péči o výživu dětí a tvořit zisky. Z tohoto důvodu i po 25 letech volného podnikání mají tyto firmy jen přibližně 250 školních jídelen v celé republice a nedošlo k rozvoji komerčního podnikání v této sféře, u většiny zřizovatelů je prioritou péče o strážníky.

V roce 1993 vyšla vyhláška č.48/1993 Sb., o školním stravování, která obsahovala předepsané výživové dávky pro všechny věkové skupiny a změnu v posuzování plnění výživových hodnot – spotřební koš. Školní stravování plní funkci nejen materiální tím, že poskytuje žákům a studentům stravu, ale působí také v oblasti výchovy ke zdravému způsobu stravování. Podávané pokrmy ve školních jídelnách musí splňovat tzv. spotřební koš.

Novelou vyhlášky o školním stravování došlo ke změně, a vyhláška č. 107/2005 Sb., o školním stravování zařízením školního stravování určuje již pouze spotřební koš. Jedná se o výčet komodit, které musí být denně obsaženy ve stravě dětí v určeném množství, aby byl zajištěn jejich zdravý vývoj. Spotřební koš pro školní stravování sestavovali odborníci na výživu a odpovídá doporučeným výživovým dávkám.

Spotřební koš se skládá z 10 skupin potravin – masa, ryb, mléka, mléčných výrobků, tuků, cukru, ovoce, zeleniny, brambor a luštěnin. Každá z těchto potravin má být denně zastoupena v různém množství ve stravě dětí. Dodržování spotřebního koše učí děti konzumovat všechny potraviny potřebné pro jejich zdravý vývoj. Není jednoduché bojovat proti zavedenému stereotypu nezdravého stravování, prohlubovanému podbízivou reklamou na nevhodné potraviny a špatnými stravovacími návyky.

Po roce 1990 se zánikem okresů zanikla střediska školního stravování, jejich absence se projevila na snížení kvalifikovaných pracovníků v oboru velmi výrazným způsobem.

Zároveň po roce 2000 také zanikly školské úřady, a s nimi funkce metodiček, do té doby dostupných všem zařízením. V době zániku bylo v ČR zhruba 100 metodiček (inspektorek) školního stravování, jejichž pomoc zařízením školního stravování ze dne na den bez náhrady zmizela.

Postupně se omezila jakákoliv metodika, kterou by vydávaly státní orgány, a byla jednotná pro všechny organizace. Zařízení školního stravování jsou tedy v metodice odkázána pouze na pomoc soukromých firem.

2.2 Školní stravování na Slovensku

Školní stravování na Slovensku má stejně dlouhou tradici jako v ČR a vychází ze stejného základu, neboť v první fázi, a v dalších téměř 50 letech se tento systém vyvíjel jako jeden celek. K rozdělení došlo současně s rozdělením obou států, a je důležité, že v obou nových republikách systém zůstal zachován v podstatě ve stejném rozsahu jako v minulosti, systémy obou států se nyní liší jen v detailech.

Ze zprávy Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR z roku 2013 vyplývá, že se slovenské školní stravování potýká s podobnými problémy jako u nás. Rodiče chtějí, aby se ve školní jídelně a ve škole celkově, podávaly jen zdravé potraviny a pokrmy z nich. Ve větší míře než u nás je řešena otázka dostupnosti školního stravování pro sociálně slabé obyvatele.

Slovensko v roce 2009 vyhláškou zpřísnilo vaření ve školních jídelnách, ty mohou vařit jen podle státem vydaných receptur, což, jak uznali i úředníci slovenského ministerstva, snižuje kreativitu nabídky pokrmů. Z postřehů pracovníků školních jídelen také vyplývá, že si strážníci stěžují na neatraktivnost některých stanovených pokrmů. Navzdory předepsaným normám a recepturám, které připravovali odborníci na školní stravování, stále se nedaří

v plné míře naplňovat některá výživová doporučení, zejména v oblasti ovoce a zeleniny v podávané stravě.

Na druhou stranu je toto stravování svázané více než naše, protože například nákup potravin podléhá výběrovému řízení, což znamená pro pracovníky školních jídelen velký nárůst administrativní činnosti.

Oproti našemu systému mělo Slovensko již v roce 2009 vyřešené dietní stravování, a to bez odborného dozoru nutričních terapeutů a s vyčleněnou pracovní silou na přípravu dietní stravy.

Tyto dva systémy, které vnikaly souběžně, a i po rozdělení obou států si nadále zachovávají stejný základ, potýkají se stejnými nebo obdobnými problémy a mohou si být vzájemně inspirací při řešení problémů.

2.3 Školní stravování ve světě

V médiích se často uvádí, že náš systém je ojedinělý a nikde na světě nic podobného nemají, děti si nosí studené jídlo z domova v krabičkách a nemají možnost se stravovat ve školní jídelně.

V roce 2013 v ČR probíhala oslava výročí, která se vracela k založení systému školního stravování. Je připomínán rok 1953, kdy se oficiálně začalo školní stravování budovat pod dozorem ministerstva školství a rok 1963, kdy se systém začal řídit výživovými normami. V dalších letech dnes téměř sedmdesátileté historie vyšly další směrnice a vyhlášky, které regulovaly chod zařízení školního stravování. Toto udělalo náš systém školního stravování ojedinělým nejen v Evropě, ale i ve světě. (Řezáčová, 2013)

„Takto propracovaný systém mají přitom málokde, podle ministerstva školství se například v Itálii či Holandsku žáci stravují většinou doma a systém školních jídelen nahrazují bufety. V Rakousku a Německu má vlastní jídelny pouze kolem 20 procent škol, ve většině vyspělých zemí jako Velká Británie, Norsko, USA, Španělsko, Portugalsko a státy Beneluxu celostátní systém školního stravování chybí.“
(Lidovky.cz, ČTK, 2014)

To je pravda, ale jen částečně. Náš systém je ojedinělý jedinou základní věcí – jedná se o centralizovaný systém, řešený jednotnou státní legislativou. To ho odlišuje od stravování v jiných státech.

Školní stravování ve světě existuje, ale odlišuje se v různých zemích světa, i dokonce v jednotlivých regionech některých států. Pro ilustraci uvádíme několik příkladů:

USA

V USA vypracovali program, který má zajistit stravování dětí při jejich pobytu ve škole. Každý stát má vypracovaný svůj vlastní program obědů a snídaní. Ty ale musí odpovídat doporučením ministerstev, a akceptovat tak doporučenou správnou výživu. To je nezbytné, protože jinak by školní jídelny nedostaly finanční dotace na stravování, které vycházejí z celonárodního programu.

Tyto podmínky akceptuje i Kalifornská asociace školního stravování, aby poskytovala vyvážené stravování pro děti a učila je tak správným stravovacím návykům, které budou používat po celý život. (Zpravodaj pro školní stravování 3/2014)

Itálie

V Itálii se snaží zavádět školní stravování, ale není to budováno centrálně celostátně, ale svůj systém si tam buduje každé město samostatně. Například v Římě je školní stravování garantováno magistrátem. Řím tak patří mezi první města v Itálii, kde se snaží připravit reformu školního stravování. Vede je k tomu nárůst dětské obezity, a tak po 40 letech chtějí změnit postup poskytování stravování dětí ve školách. Začali v roce 2001 průzkumy a po jejich vyhodnocení dospěli v roce 2004 k reformám. Nyní zajišťují stravování dětí cateringové firmy, ale město má vypracované přísné normy a postup, které musí soukromé firmy dodržovat a jsou také důsledně kontrolovány. (Zpravodaj pro školní stravování 1/2010)

I v dalších italských městech mají školní stravování, ale systém je postaven na regionálních podmínkách. To umožňuje více využívat místní zdroje, konzumovat regionální a bio potraviny. I když školní stravování zajišťují soukromé firmy, stejně jako například v Římě, musí respektovat požadavky zadavatele. Město tedy zaměstnává tým odborníků na výživu, kteří spolupracují i s úřadem dietologa. Tým vypracovává jídelní lístky, aby odpovídaly zásadám správného stravování a zároveň reflektovaly na místní zásobovací podmínky. Pozornost je také věnována dietnímu stravování a odlišnému stravování náboženských menšin. Jídelníčky tedy pružně reagují na

produkcí sezónních potravin, bio výrobků a možnosti místních výrobců potravin. (Zpravodaj pro školní stravování 3/2014)

Německo

V Německu, a to zejména na území bývalých spolkových zemí, se také museli přizpůsobit změnám ve společnosti, zejména zaměstnanosti matek, z čehož vyplynula potřeba stravování školních dětí. V Neckartenzlingenu provozuje školní menzu občanský spolek „Rodiče vaří pro děti“. Škola má stravovací zařízení, hradí jeho vybavení a provozní náklady. Rodiče žáků mají utvořeny skupiny, které se střídají ve školní kuchyni a připravují dětem stravu. Rodiče, kteří se nemohou podílet na přípravě stravy, nahrazují svou práci finančně nebo materiálně nákupem surovin pro přípravu oběda. Školní menza vaří podle vlastních receptů, jídelníček je sestavován půl roku předem. Připravuje se denně jedno až dvě jídla, druhé bývá vegetariánské. Není to proto, že by v Německu byl vyšší výskyt vegetariánů než v jiných zemích, ale spolek rodičů tak řeší problém požadavků žáků z různých náboženských skupin, kterým jsou zakazovány různé potraviny, zejména různé druhy masa. Pro zjednodušení výběru tedy situaci řeší bezmasým jídlem. (Zpravodaj pro školní stravování 3/2012)

Holandsko

V Holandsku školní stravování není zavedeno. Děti si nosí jídlo z domova, což bývají převážně sendviče nebo mohou jít na oběd domů. Při návštěvě české delegace pracovníků školního stravování v holandské škole vyslovil ředitel této školy veliký obdiv školnímu stravování v Česku. (Zpravodaj pro školní stravování 2/2011)

2.4 Shrnutí

Školní stravování má v naší zemi opravdu dlouhou tradici. Za toto dlouhé období se rozpracoval a zakotvil systém, který se v praxi osvědčil a funguje. Nastavila se pravidla, vytvořily se předpisy, jak pro cenovou regulaci, tak pro plnění výživových norem, i pro metodiku vedení stravovacích provozů.

V porovnání s jinými zeměmi, a to nejen evropskými, má náš systém školního stravování výhodu v celistvosti, jednotnosti dané zákony a dlouholetou tradici. Systém

si udržel svou kontinuitu i přes organizační změny, kterými v posledních desetiletích prošel, a to mu zaručuje funkčnost i v současné době.

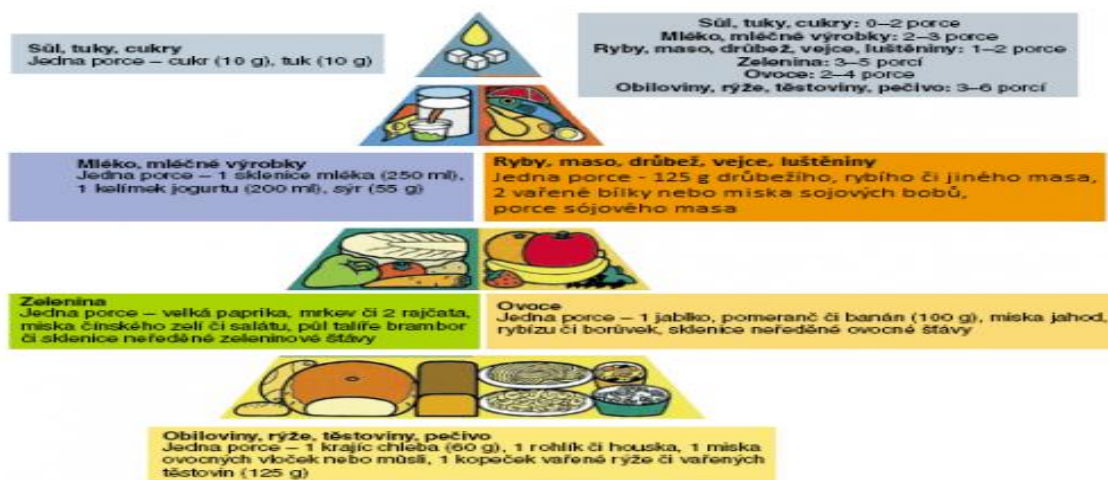
3 Důležité faktory školního stravování

3.1 Výživa

Základní poznatky

Podle odborníků na výživu, ovlivňuje výživa náš zdravotní stav ze 40 %. Téměř poloviční vliv jednoho média na náš zdravotní stav se nesmí podceňovat, proto i školní stravování je založeno na plnění doporučených denních dávek surovin, vypočítaných odborníky na výživu a schválených státní legislativou.

„Česká republika má tradici již od padesátých let minulého století v tom, že vydává oficiální výživová doporučení v různých úrovních. Nejběžnějším způsobem výchovy ke správné výživě byly Výživové doporučené dávky (VDD) v hodnotách výživových faktorů pro různé skupiny obyvatelstva členěné podle pohlaví, věku, fyziologické zátěže. Hodnoty byly uváděny v denní potřebě jednotlivých výživových faktorů. Jejich transformací do potravin byly zpracovány Doporučené dávky potravin, uváděné v hodnotách roční spotřeby vybraných základních skupin potravinářských výrobků, většinou uváděných pro průměrného obyvatele. Názornější pomůckou je převzatá výživová pyramida – viz barevná příloha, (autorka prof. MUDr. Zuzana Brázdová, DrSc., ÚPLLF NU Brno, grafická úprava Vladimír Smrčka) – která doporučuje frekvenci konzumu skupin s použitím grafického znázornění formou trojúhelníku. Četnost spotřeby klesá od základny (obiloviny), přes ovoce, zeleninu, mléčné výrobky a netučná masa až po výrobky s doporučením omezení jejich spotřeby (tučná masa, cukr, živočišné tuky).“ (Blatná, Dostálová, Perlín, 2005, s. 70)

„Výživa batolat a dětí předškolního věku je dána vývojem dítěte v daném období. Růst dětí je již pomalejší, mění se však jejich tělesné složení. Přibývá svalová tkáň a zvyšují se tak nároky na příjem bílkovin, zvláště bílkovin živočišných, biologicky hodnotnějších. K dobré mineralizaci kostí je vyšší potřeba vápníku a fosforu. Organismus potřebuje více železa a zinku. Energetická potřeba výživy dítěte se však ve srovnání s kojeneckým věkem na jednotku hmotnosti dítěte snižuje. Z praktického hlediska se proto doporučuje ponechat ve výživě dítěte ve čtyřech porcích mléko či mléčné výrobky.(jogurt, sýr a jiné). Maso, zdroj bílkovin a železa, by dítě mělo dostávat ve věku mezi 3-4 rokem v dávce 40-50 g/den. U dětí ve věku do 6 let až v dávce 60-80 g/den. Nutriční hodnotě 50 g masa odpovídá přibližně 1 vejce. Dostatečný příjem minerálních látek, některých vitamínů a vlákniny zajistí alespoň dvě denní dávky ovoce nebo zeleniny. Příjem sacharidů, vitamínů skupiny B, částečně i bílkovin zajišťuje příjem obilovin či jiných složek potravy, včetně luštěnin (pečivo, těstoviny, rýže, čočka). Z tuků je pro výživu dětí této skupiny vhodné máslo a rostlinné oleje. K doplňování tekutin lze užívat slabě mineralizované nápoje, čaje nejlépe ovocné a podobně.

Výživa školních dětí ve věku 6-12 let. Toto věkové období je charakterizováno pomalejším tempem růstu. Potřeba energie je sice vyšší, ale na jednotku hmotnosti se oproti předchozímu období dále snižuje. S příchodem do školy jsou děti vystaveny zvyšujícímu se stresu. Mohou se rovněž objevit některé zdravotní problémy, které souvisí se změnou metabolismu, růstu a vývoje při některých dědičně podmíněných i jiných onemocněních. V tomto období je již nutné provádět prevenci rozvoje některých pozdějších onemocnění. Například zjištěných poruch tukového metabolismu a to zvláště u dětí z rodin s výskytem s tím souvisejících onemocnění, Záchyt těchto dětí by měl být proveden už v období jejich batolecího věku.“(Blatná, Dostálová, Perlín, 2005, s. 47)

Psychologie výživy

Přesto, že vývojová psychologie zkoumá vlivy a podněty, které působí na socializaci dítěte, opomíjí fakt, že výživa a stravování je důležitým faktorem, který má vliv na vývoj dítěte. (Fraňková, 2002, s. 35)

Tato úvodní slova docentky Fraňkové, i přesto, že jsou staršího data, plně vystihují postavení školního stravování ve školské soustavě. Nejen že je jídlo podceňováno

psychology jako významný sociologický prvek, stejně tak je podceňován školskými pracovníky význam školního stravování ve výchově a vzdělávání.

Fraňková se domnívá, že pro socializaci dítěte je velmi důležité společné stravování s dospělými. Vzory, které vidí při společném stravování, mu usnadňují vstup do světa dospělých. (Fraňková, 2002, s. 35)

Sociální aspekty jídla jsou v našem národě hodně zakořeněné. Jídlo a stravování má u nás velkou tradici a ovlivňuje naše životy velmi silnou měrou.

Nejdůležitějším výchovným článkem i v oblasti stravování je rodina. V různých kulturách se klade nesterjně velký důraz na sociální funkci jídla v rodině. To, jaký způsob výchovy rodiče preferují, se projeví i v kultuře stravování jedinců. Na jedné straně můžeme tedy u dětí pozorovat správné a samozřejmé návyky stolování, kde je základem klidně sedět u stolu a nepředvádět žádné zlozvyky, které by ostatní strávnicky obtěžovaly. Na druhou stranu do školních jídelen přicházejí strávnicki, kteří své stravovací návyky získali „volnou“ výchovou. Ve snaze dítě nijak neomezovat, rodiče nechají děti od jídla odbíhat, s jídlem si hrát, chovat se hlučně, odmítat připravené jídlo a mnoho dalších nešvarů. Ty si pak dítě přináší i do kolektivu, kde ale svým nevhodným chováním narušuje stravování ostatních strávnicků. To přináší řadu problémů, a výsledkem často bývá, že se dítě ve školní jídelně pořádně nenají, ale vina je jednoznačně odkazována na zařízení, nikoliv na nepřízřivého jedince.

„Jídlo v mateřské škole poskytuje jedinečnou příležitost, ve které se dítě učí modelovým sociálním situacím. Učí se jíst ve společnosti vrstevníků, získá základy společenského chování. Dítě si odnáší do dalšího života dobré základy společenského chování. Bohužel, často pak přichází do základních a dalších škol, kde ze strany pedagogického sboru nebo pracovníků školních jídelen, chybí pochopení výchovného významu jídla pro formování sociálního chování a osobnosti dítěte.“ (Fraňková, 2002, s. 37)

Jako příklad nedobré spolupráce školy a jídelny, která má negativní sociální dopad, jsou velké fronty u výdeje ve školní jídelně a vysoký hluk při stravování. To jsou dvě nepříjemné věci, které narušují klidné stravování, znehodnocují zážitek z jídla a vyvolávají negativní emoce vůči školnímu stravování. A přitom jde jen o organizační problém, který má řešení.

Příjemná atmosféra při školním stravování by měla být cílem i pedagogů a vedení školy. Sami se ve školní jídelně stravují, takže i pro ně je hluk ve školní jídelně a kázeňské prohršky žáků, zlobících v dlouhých frontách, obtěžujícím faktorem.

3.2 Spotřební koš

Spotřební koš je základním prostředkem k posuzování plnění výživových požadavků ve školním stravování a vychází z vyhlášky 107/2005 Sb., o školním stravování.

„Doporučené výživové dávky v České republice stanoví hlavní hygienik ČR. V současné době se připravují nové doporučené dávky.

Pro školní stravování je důležitý Spotřební koš. Určuje jej vyhláška pro školní stravování a je v podstatě zjednodušením doporučených dávek do 10 sledovaných komodit potravin. Dodržování Spotřebního koše přibližně zaručí dostatečný příjem všech doporučených živin.

Při hlídání Spotřebního koše je nutné mít na mysli, že se strávníci nestravují ve školní jídelně celý den. Je spočítáno, že předškolní dítě, které odebírá ve školce tři jídla denně, pokryje tím cca 60 % doporučené denní dávky a žák základní a střední školy, který odebírá oběd, pokryje 35 % doporučené denní dávky.

Jedním jídlem ve školní jídelně, eventuálně dvěma až třemi jídly v mateřské škole, nemohou být zabezpečeny všechny potřebné živiny v optimálním množství. Rozhodující vliv na stav výživy dětí bude mít vždy domácí stravování. Přesto pravidelné zabezpečené alespoň části hlavních živin může sehrát ve výživě dětí důležitou roli. Stejně tak je důležité vědět, co je nad síly školního stravování a co je třeba doma doplnit.

Budeme-li hodnotit školní stravování z obecného měřítka, dojdeme nejspíš k závěru, že pravidelné poskytování jednoho teplého jídla denně více než 70 % školních dětí, je pro výživu dětské populace jednoznačným přínosem.

Co je to Spotřební koš?

Spotřební koš je soustava 10 skupin základních potravin, jejichž denní doporučená dávka ke spotřebě by měla pokrýt doporučenou dávku živin pro jednotlivá odebraná jídla a určenou skupinu strávníků.

Vyhláška o školním stravování rozděluje Spotřební koš pro kategorie strávnicků podle jejich věku:

- 1. 3-6 let rozpočteno na 3 jídla 60 % DDD (doporučené denní dávky)*
- 2. 7-10 let oběd 35 % DDD*
- 3. 11-14 let oběd 35 % DDD*
- 4. 15-18 let oběd 35 % DDD*

Další rozdělení se týká celodenního stravování (pro internátní MŠ, domovy mládeže apod.) a tabulka pro laktoovegetariánskou výživu.

Pro jednoduchost zvolíme Spotřební koš pro věkovou skupinu 7-10 let, tedy zhruba 1. stupeň základní školy a na tomto Spotřebním koši si vysvětlíme zásadní podmínky pro jeho plnění. Pro ilustraci doplníme varianty plnění Spotřebního koše v mateřských školách, kde plnění Spotřebního koše rozdělujeme do 3 denních jídel.

Spotřební koš pro všechny věkové skupiny obsahuje tyto skupiny potravinových komodit:

- 1. Maso*
- 2. Ryby*
- 3. Mléko*
- 4. Mléčné výrobky*
- 5. Tuky volné*
- 6. Cukr volný*
- 7. Zelenina*
- 8. Ovoce*
- 9. Brambory*
- 10. Luštěniny*

Množství potravin v jednotlivých komoditách se liší podle věku a počtu odebraných denních jídel.“ (Šulcová a kol., 2007, s.24-25)

3.2.1 Význam spotřebního koše pro výživu

Spotřební koš je základní dohledovým prostředkem pro dodržování zásad správné výživy ve školním stravování. Je nástrojem, který pomáhá udržovat celý systém přípravy stravy v takových mantinelech, aby se dětem nabízela strava, jež je prospěšná pro jejich zdraví, růst a vývoj.

Splnění požadavků spotřebního koše vyžaduje od personálu zařízení školního stravování značné znalosti z oblasti výživy a potravinářství, aby uměl vybrat vhodné potraviny, které budou vyhovovat nejen kolonce ve spotřebním koši, ale také požadavkům správné výživy. Není smyslem jen naplnit rámec spotřebního koše masem, ale je důležité, jestli je to maso, které svými parametry vyhovuje dětské výživě, a ne produkt, který je pro děti nevhodný nebo dokonce nezdravý. Je veliký rozdíl, jestli se komodita naplní libovým hovězím, vepřovým, kuřecím masem, nebo se vybere tučný bůček či uzenina. Tyto složité výběry se musí uskutečnit u všech deseti komodit určených vyhláškou č.107/2005 Sb., o školním stravování.

Shrneme-li se tuto problematiku, je spotřební koš důležitou pracovní pomůckou, která je, při správném použití, velmi účinným nástrojem pro dodržování zdravé výživy ve školním stravování. Pro jeho účinné využití je nutné, aby vedoucí pracovníci měli rozsáhlé znalosti z oblasti výživy, které si musí neustále obnovovat, protože poznatky ve výživě se neustále mění a upřesňují, a potravinářský průmysl zásobuje trh novými výrobky. Vedoucí pracovník zařízení školního stravování musí sledovat změny v názorech odborníků na výživu i nové suroviny v nabídce, aby vhodným výběrem potravin dokázal naplnit spotřební koš a současně připravil pro strávníky chutnou stravu, kterou budou akceptovat, a zároveň tím získají vyváženou stravu pro svůj vývoj.

3.2.2 Kritika a obhajoba spotřebního koše

Spotřební koš je důležitým nástrojem pro naplňování zásad zdravé výživy, ale přesto je, zejména v poslední době, terčem kritiky.

Asi před dvěma lety se vyskytly ostré kritiky na spotřební koš. Je třeba uvést, že se jedná o útok z jedné strany výživového spektra, a to od propagátorů alternativní výživy. Bylo by samozřejmě nejlepší tyto útoky ignorovat a dále dodržovat spotřební koš tak, jak nám určuje vyhláška. Ale soustavné a vytrvalé útoky vnáší zmatek i do řad

pracovníků zařízení školního stravování, a z tohoto důvodu je nutné se touto problematikou zabývat.

Nejčastějším argumentem proti spotřebnímu koši je to, že je více než 25 let starý a neodpovídá současným trendům ve výživě. Vznikal na přelomu 80. a 90. let minulého století a ve vyhlášce se objevil poprvé v roce 1993. Tento fakt opravdu nelze zpochybnit, stejně jako to, že za uplynulé roky se opravdu hodně změnilo, jak v názorech na výživu, tak v nabídce a složení potravin. Ale odsuzovat spotřební koš jen z pohledu jeho stáří je velmi zavádějící

Stanovení parametrů spotřebního koše vycházelo z velmi přesných studií, jaké výživové složky potřebují různé věkové skupiny obyvatel, jednotlivé složky potravin se vzájemně kombinovaly a propočítávaly, aby komplexní doporučení složení stravy bylo co nejpřesnější. Živiny se pak převedly na jednotlivé komodity potravin. Jednalo se o velmi složitou a náročnou práci, které se věnovalo velké množství odborníků.

Co je nejdůležitější? Složení spotřebního koše vychází ze základního trojpoměru složení živin bílkovin:tuků:sacharidů, které se od dob svého vzniku nezměnilo. Stále platí výživová doporučení poměru těchto živin 15:30:55. Tento základní poměr platí u nás, i v okolních evropských státech, doporučení se odlišuje maximálně u bílkovin, a to pouze o 2-3 %.

Kritika zastaralosti spotřebního koše tedy není opodstatněná, a reakce odborníků na problematiku spotřebního koše a dětské výživy by měla být četnější a přesvědčivější, jak pro laickou veřejnost, tak i pro pracovníky zařízení školního stravování. Chybí kampaň, která by všem objasnila principy spotřebního koše a jeho význam pro školní stravování. Dokud nebude spotřební koš nahrazen nějakou jinou sofistikovanější metodou, jakou je například sledování nutričních parametrů stravy (bílkovin, tuků, cukrů, vitamínů aj.), je prakticky nemožné ho měnit nebo dokonce rušit.

Návrhy alternativních spolků na snížení nebo zvýšení jednotlivých komodit by znamenalo narušení rovnováhy mezi jednotlivými komponenty, a zničil by se tím celý spočítaný systém. V současné době nedokáže žádné odborné pracoviště v naší republice přepočítat a přehodnotit spotřební koš na základě požadavků některých menšinových skupin a vytvořit nový spotřební koš, který by všem vyhovoval.

Pokud tedy v budoucnosti dojde k významným změnám v názorech na výživové potřeby dětí, nedojde ke změně spotřebního koše, ale ke změně celého systému hodnocení výživy v zařízeních školního stravování. Budou-li vedoucí počítat zastoupení jednotlivých živin ve stravě podle výživových doporučení, znamená to velikou změnu jak v technickém vybavení zařízení školního stravování, tak ve vzdělání jejich pracovníků. Počítače se budou muset vybavit novými programy, které budou umět vypočítávat živiny, a personál se bude muset naučit nejen obsluhovat nové systémy, ale především se bude muset naučit správně vyhodnocovat výsledky a umět napravovat zjištěné nedostatky. Nároky na odbornost personálu a nové technické a technologické vybavení bude stát školství nemalé finanční prostředky.

3.3 Hygienické zajištění provozu zařízení školního stravování

Stravovací provozy zařízení školního stravování musí splňovat přísné hygienické předpisy, a tím zajišťují bezpečné stravování pro své strávávníky.

Základním předpisem je zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů. Na něj navazují prováděcí vyhlášky.

V roce 2004 vyšla vyhláška č. 137/2004 Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných. Ta byla pro zařízení školního stravování zásadní, neboť přesně specifikovala požadavky na stravovací provozy, a znamenala pro zařízení školního stravování a jeho zřizovatele značné výdaje na stavební úpravy a další změny provozů, aby vyhlášce vyhověli. Budovaly se nové samostatné pracovní úseky, měnily se vodovodní baterie na bezdotykové a hlavně se zaváděl systém kritických kontrolních bodů - HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points). Tato novinka byla pro jídelny hodně velkou zátěží, neboť znamenala převratný způsob v dodržování hygienických předpisů a hlavně novou evidenci práce. Z počátku bylo situace nepřehledná a bez metodické pomoci pro školy bylo zavádění systému náročné na čas, personální nasazení i samotnou aplikaci.

Další změna, opět zásadní, přišla v roce 2006. V tom roce přijala Česká republika nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 853/2004 ze dne 29. dubna 2004 o hygieně potravin. To znamenalo změnu platné vyhlášky č. 137/2004 Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných, která byla nahrazena novelou č. 602/2006, s platností k 1. 1. 2007. Novela hygienické vyhlášky prakticky zrušila před

dvěma roky nastavená přísná pravidla, zůstala jen osobní hygiena a dodržování HACCP. Zbytek provozu byl od tohoto data řízen evropským nařízením.

Zavedení systému HACCP bylo pro zařízení školního stravování hodně náročné, zvláště jeho pochopení a zavedení do praxe, ale mělo i pozitivní dopad na stravovací provozy. Mnoho provozů si díky zpřísnění podmínek pořídilo technologické vybavení, jejichž pořízení by se jinak odkládalo.

Systém HACCP klade vysoké nároky na jeho zvládnutí pro všechny pracovníky zařízení školního stravování. Všichni členové týmu musí ovládat všechny body HACCP svého zařízení a bezpodmínečně je dodržovat. Jen tak se dá zajistit bezpečné stravování. To znamená, že se všichni pracovníci musí směrnice ovládat, a vedoucí pracovník musí prověřit jejich znalosti, a každoročně provádět audit pracoviště, jehož součástí je i proškolení všech pracovníků ze znalostí postupu HACCP. Jsou to další pracovní povinnosti jak pro vedoucí pracovníky provozů, tak i pro všechny ostatní. Znamená to, že i pracovníci na nejnižších pozicích, pracující za mzdu blízkou se minimální mzdě, se musí pravidelně školit, aby ovládali úkony, odpovídající nárokům evropské směrnice.

Dodržování všech hygienických předpisů zaručuje bezpečnost stravy pro dětské i ostatní strávnicky, proto je nezbytné je bezvýhradně plnit, a také kontrolovat. Hygienické kontroly zařízení školního stravování patří mezi nejčtetnější ze všech pravidelných kontrol.

3.4 Řízení provozu zařízení školního stravování

Řízení provozu zařízení školního stravování prošlo za svou historii změnami.

V roce 1975 bylo Směrnici č. 23 687/75-403, § 13, Pracovníci jídelen, odst.1, že školní jídelny řídí vedoucí. Ti odpovídali za kvalitu stravy, hospodaření a řízení provozu národnímu výboru, který ji spravoval a také zároveň metodicky vedl. (Směrnice č. 23 687/75-403)

V roce 2004 vyšel zákon č. 561/2004 Sb, o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), který zcela změnil organizaci školství. Veškerá zodpovědnost a řízení škol a školských zařízení byla přenesena na ředitele. Prováděcí vyhláška č. 107/2005 Sb., o školním stravování, tedy už vedení zařízení školního stravování vůbec nespecifikuje:

§ 1

Úvodní ustanovení

(1) Školním stravováním se rozumí stravovací služby pro děti, žáky, studenty a další osoby, jimž je poskytováno stravování v rámci hmotného zabezpečení¹), plného přímého zaopatření²), nebo v rámci preventivně výchovné péče formou celodenních služeb nebo internátních služeb³) (dále jen "strávníci").

(2) Školní stravování se řídí výživovými normami stanovenými v příloze č. 1 k této vyhlášce a rozpětím finančních limitů na nákup potravin stanovených v příloze č. 2 k této vyhlášce.

Zařízení školního stravování jsou organizace, které požívají stejné nástroje managementu jako například výrobní podniky. Základní pravidla managementu se dají aplikovat na jednotlivé činnosti ve školním stravování.

Základní manažerské funkce

1. plánování
2. organizování
3. vedení lidí
4. kontrolování

Plánování

- **strategické** = **dlouhodobé**; formulují se základní cíle podniku, tyto plány musí vycházet z podrobných analýz. Ve školní jídelně se dlouhodobé plánování týká obnovy provozu, plánování investic, ale také personálního zabezpečení. Protože je celá činnost školního stravování založena na výkonu, který představuje počet žáků, je veškeré plánování závislé na počtu žáků, kteří se přihlásí ke školnímu stravování. Stravování v zařízení školního stravování není povinné, stát je povinen ho poskytnout, ale přihlášení strávníků je dobrovolné. V ČR se již dlouhodobě (od 90. let 20. století) stravuje zhruba 80 % žáků škol od 3-18 let. To je pozitivní informace, se kterou mohou vedoucí při strategickém plánování počítat, ale vždy se mohou vyskytnout další faktory, které mohou způsobit snížení počtu strávníků, a to ovlivní přísun finančních prostředků vázaných na jednotku výkonu.

- **taktické** – konkretizují cíle pro dané období, upřesňují prostředky, jak cílů dosáhnout, např. finanční, technický plán. Do této oblasti plánování patří zejména sestavování jídelního lístku a objednávání potravin. Je to pravidelná manažerská činnost, která

vyžaduje odborné znalosti a praktické zkušenosti. Sestavování jídelních lístků má svá pravidla, která se odvíjí od metodických pokynů ministerstva zdravotnictví, a zároveň je vázáno na plnění spotřebního koše, což určuje vyhláška o školním stravování. Celý koloběh taktického plánování uzavírá plnění finančního normativu na potraviny – částky, kterou vybere stravovací provoz od rodičů za odebrané obědy. Všechny tyto složky do sebe musí přesně zapadat, aby se plnily všechny dílčí momenty výrobního procesu zařízení školního stravování.

- **operativní** – vychází z konkrétních podmínek, ze zdrojů, které má zařízení k dispozici; na nejkratší období - operativní plán výroby. Tento typ plánování musí každý vedoucí dobře ovládat, neboť tak proměnný provoz, kterým stravovací provoz je, vyžaduje často změny plánů, podle situace. V každodenním provozu mohou nastat různorodé situace, například nepřivezou zboží, onemocní pracovníci, radikálně se sníží počet přihlášených strávníků apod. V takové situaci musí manažer zařízení operativně měnit připravené plány, aby zajistil předpokládaný výsledek, a to za co nejmenších přidaných nákladů nebo škod.

Plánování je manažerská disciplína, která je ve stravovacím provozu využívána ve všech možných modifikacích a s pestrostí, kterou tento typ zařízení přináší. Ke zvládnutí této funkce musí mít dobrý vedoucí odborné znalosti, zkušenosti z praxe, vizi o dlouhodobém provozování zařízení i rozhodnost ve chvíli, kdy je nutné připravené plány měnit, aby se dostavily předepsané výsledky.

Organizování

Organizování je vymezení vzájemných vztahů lidí a prostředků při plnění určitých záměrů. Důvodů k organizování je mnoho, mezi ty nejdůležitější patří dělba práce, delegování pravomocí a zodpovědností, nastavování rozpětí řízení aj.

„Max Weber ((1864-1920) je autorem tzv. ideálního typu administrativní organizace (považovaného za první ucelený pohled na organizaci jak systém), označovaného jako byrokratická organizace či racionální byrokracie). Weberovi empirické analýzy vlády, armády, církve a podnikání ho vedly k přesvědčení, že hierarchie, pravomoci a administrativa (zahrnující jasná pravidla, definování úkolů a disciplínu) jsou základem všech sociálních organizací. Byrokratickou organizaci vymezil jako systém fungující na základě pevných norem, pravidel, povinností a kontroly, s pevnou

hierarchií vyznačující se nestranností, neosobností, podřízeností a omezeným stupněm iniciativy, tedy racionálním jednáním.

Z hlediska teorie managementu je významná Weberova práce Grundriss der Sozialökonomik. III. Wirtschaft und Gesellschaft (Nástin sociální ekonomiky. III: Hospodářství a společnost) z roku 1922. (Kociánová, 2012, s.43)

Ve stravovacím provozu jsou dané každodenní úkoly, které je třeba splnit, aby strava byla připravena včas a v odpovídající kvalitě. Každý člen pracovního kolektivu má své přesné úkoly, které musí splnit, a je na vedoucím pracovišti, aby práci rozdělil mezi jednotlivé pracovníky a dohlédl na plnění úkolů.

Je důležité, aby vedoucí pracovník znal dobře provoz i pracovníky. Organizační pokyny musí být smysluplné a jejich sled vést ke splnění cíle. Je zde dodržována liniová organizační struktura, pracovníci mají své postavení a plní úkoly nadřízeného.

Špatná organizace může způsobit nesplnění úkolu, což je v případě přípravy stravy problém okamžitě viditelný a náprava často nereálná, protože úkoly se plní podle přesného časového harmonogramu, kde není manipulační prostor pro nápravu chyb. Pokud vedoucí nemá dostatek odborných znalostí a praktických zkušeností, podřízení to velmi rychle poznají, to následně vede k nedobrým vztahům na pracovišti a k celkovému nekvalitnímu plnění úkolů, což se projevuje špatnou kvalitou připravované stravy a následnou nevolí strávnicků. Příprava stravy má totiž okamžité výsledky, a pokud nejsou dobré, cílový zákazník to rychle odhalí.

Vedení lidí

Je cílevědomý proces ovlivňování lidí tak, aby jejich činnost úspěšně naplnila firemní cíle. Rozsah činností, které zahrnují péči o pracovníky je obrovský, od plánování pracovních míst, přes nábor pracovníků, výběr, zařazení, hodnocení a odměňování. Situace v zařízeních školního stravování je složitá, protože není dáno příslušnými předpisy, kdo je manažerem u těchto organizací. Podle školského zákona je za školní stravování odpovědný ředitel školy, ve které se jídelna nachází. A je na něm, zda deleguje některé své kompetence na vedoucí zařízení školního stravování, aby mohli ovlivnit činnost provozu, který přímo vedou.

Ředitel školy, pod kterého spadá zařízení školního stravování, ve většině případů není odborníkem na stravovací provoz, na výživu ani na další specifické úkoly, které musí

tato část školy plnit. Je proto manažersky odpovědné, pokud pro tuto funkci vybere odborně vzdělaného pracovníka s praxí, na kterého může delegovat povinnosti s řízením provozu. Tímto krokem si zajistí bezproblémový chod zařízení školního stravování. Od ředitele školy to vyžaduje seznámení se s problematikou, kterou je nutné v provozu řešit a z těchto poznatků si stanovit profil vedoucího pracovníka, na kterého chce v budoucnosti delegovat své povinnosti s vedením zařízení školního stravování.

Při hodnocení pracovníků kuchyně je také mnohem transparentnější, pokud hodnocení deleguje ředitel školy na vedoucí stravovacího provozu. Vedoucí zařízení školního stravování je v provozu během každodenních činností, a může tedy lépe vyhodnotit, jak jednotliví pracovníci plní své úkoly, a jakou si zaslouží odměnu. Pokud si pravomoci odměňování ponechá ředitel školy, hrozí nebezpečí formálního hodnocení pracovníků, které může mít nevhodný vliv na mezi personální vztahy ve stravovacím provozu.

Složitým problémem ve školním stravování je **odměňování**.

Dle daných pravidel se má postupovat takto:

„Zaměstnavatel oceňuje skutečný výkon zaměstnanců a stimuluje zaměstnance k vykonávání sjednané práce a dosahování požadovaného výkonu prostřednictvím:

- **Peněžitých forem odměňování** (mzda, plat, odměna z dohody)
- **Nepeněžitých forem odměňování** (formální i neformální pochvaly, odborný rozvoj, funkční postup, motivující pracovní úkoly, flexibilní pracovní režimy, příznivější pracovní prostředí, dokonalejší bezpečnost a ochrana zdraví při práci, partnerský styl řízení a vedení, přátelské pracovní vztahy, užitečné zaměstnanecké výhody apod.) (Šikýř, Borovec, Lhotková, 2012, s. 124)

Odměňování ve školním stravování probíhá formou platu dle nařízení vlády č. 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, konkrétně podle Přílohy č. 3.

Pracovníkům zařízení školního stravování je určován platový tarif na základě jimi vykonávané práce a délky praxe, kterou absolvovali. Složitější situace je u pomocných sil, neboť ty bývají zařazovány do 1.-3. platové třídy. Vzhledem k tomu, že platy v tabulce jsou minimálně do poloviny platových stupňů nižší než minimální mzda, využívají zaměstnavatelé možnost určit mzdu podle nejvyššího platového stupně v dané třídě. To přinese pracovníkovi vyšší mzdu, ale také potenciální problémy pro zaměstnavatele. Za prvé, normativy na pracovníky počítají s průměrným středním

věkem pracovníků, a tak se zařízením školního stravování nedostává finančních prostředků na pokrytí nejvyšších platových stupňů. A za druhé, je tento postup demotivující pro samotné pracovníky, neboť pokud nastoupí za tento plat na začátku své pracovní kariéry, a na tomto pracovním místě zůstanou, budou celý život pracovat za stejný plat (pomineme-li plošné zvyšování mezd).

Pokud by zařízení chtěla využít některé nepeněžitě odměňování, mnoho možností se nenabízí. Odborný rozvoj u pracovníků na nejnižších pozicích je minimální, musí pouze splňovat požadavky kladené zákony, ale z toho následně neplynou žádné finanční výhody. Funkční postup je prakticky nemožný, na vyšší funkci, například kuchař si musí doplnit vzdělání, a to je časově a finančně náročné. Motivující pracovní úkoly prakticky neexistují, neboť provoz má svá pravidla, a běžná rutinní práce se zpestřuje obtížně. Flexibilní pracovní režimy v pevně daném pracovním procesu, kde je každá činnost pevně časově daná, nepřichází v úvahu. Příznivější pracovní prostředí a dokonalejší bezpečnost a ochrana zdraví při práci je samozřejmostí, kterou musí provozy dodržovat, aby nedošlo k problémům. Toto považují pracovníci za samozřejmost a nutnost, nikoliv za nepeněžitou odměnu.

Zbývají tedy jen dobré pracovní vztahy a pochvaly. To jsou důležité faktory, ale zřejmě ne dostatečné, neboť stále více pracovníků z oboru odchází a na jejich místa se velmi těžko shánějí noví, zejména pak mladí pracovníci.

Kontrolování

„2.4 Kontrola

„Kdo řídí, kontroluje.“

Kontrolní činnosti využívají manažeři na všech úrovních řízení jako určité formy zpětné vazby, jejímž prostřednictvím mají získat objektivní představu o řízené realitě (plnění plánovaných záměrů, stupni realizace přijatých rozhodnutí). Podstatou kontroly je kritické zhodnocení reality s ohledem na řídicí záměry. Na základě tohoto posouzení jsou přijímány příslušné kontrolní závěry.

2.4.1 Základní pojmy

Kontrola (inspection) – kritické zhodnocení reality s ohledem na řídicí záměry; určení, zda bylo dosaženo shody ve vývoji kontrolované reality vůči specifickým požadavkům.

Manažerské funkce

Ověřování (verification) – potvrzení zkoumáním a poskytnutím objektivního důkazu, že specifikované požadavky byly splněny.

Přezkoumání (review) – systematické, vyčerpávající a dokumentované zkoumání reality s cílem vyhodnotit způsobilost (podle stanovených kritérií), popř. identifikovat problémy.

Neshoda (nonconformity) – nesplnění specifikovaného požadavku; jde o nežádoucí jev, který je třeba napravit.

Prověrka (audit) – systematické, nezávislé a dokumentované zkoumání (procesů, činností, popř. funkce útvaru) z hlediska naplňování (dodržování) stanovených zákonů, standardů, postupů, efektivního využívání zdrojů a žádoucího dosahování stanovených cílů.

Controlling – získání nových poznatků o řízené realitě na bázi systematického zachycení informací a jejich vyhodnocení opírajícího se o relaci plán (mělo být uskutečněno) versus skutečnost (bylo dosaženo), kterých může být využito k manažerskému rozhodování, koordinaci či plánování.

Korigující opatření – reakce na zjištěný problém, neshodu, nedostatek s cílem jej odstranit. Korigující opatření (korekce, náprava) může mít různé podoby, vždy je však cílem dosáhnout stanoveného řídicího záměru.

Nápravné opatření – reakce na zjištěný problém, neshodu, nedostatek s cílem zamezit opakování této nežádoucí situace.“ (Veber a kol, 2009, s.134)

Historie kontroly ve školním stravování:

Specifikace metodické a kontrolní činnosti se objevila v legislativě už v roce 1963. Také v Instrukci Ministerstva školství České socialistické republiky a ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky ze dne 27.12.1983 č.j. 28591/83-40 k organizaci a provozu školního stravování, je kontrola stravovacích zařízení přesně specifikována.

Je v ní přesně popsáno, že na krajských a okresních národních výborech pracují inspektoři školního stravování, kteří mají na starosti metodické vedení školních jídelen, a zároveň jejich kontrolu. Kontrola byla ve směrnici konkrétně specifikována, což bylo výhodné jak pro inspektory, tak pro školní jídelny. Obě strany věděly, co a jak mají

provádět, aby provozy bezchybně pracovaly a kontrolní orgány kontrolovaly všechny úseky provozu. Kontrola tak byly souvislá a komplexní. Zahrnovala dodržování norem, a to výživových, technologických i finančních, zásobování i správné zacházení s potravinami, sestavování jídelních lístků, dodržování počtu a kvalifikace pracovníků, hygienu osobní i provozní, zdravotní průkazy, organizaci práce. (Instrukce 28591/83-40, 1984)

Praktické využívání kontroly v praxi školního stravování

V současné době žádný předpis, kterým se řídí školní stravování, nespecifikuje obsah kontroly ani pracovníky, kteří ji mají vykonávat. Vychází se z obsahu předpisů a jednotlivé státní kontrolní orgány mají rozdělenou působnost podle toho, kdo je vydavatelem předpisu. V některých případech, jako je kontrola spotřebního koše, dochází ke střetu kontrolních orgánů. Je to dáno především tím, že na přípravě vyhlášky č. 107/2005 Sb., o školním stravování se podílela ministerstva školství a zdravotnictví, a protože tato vyhláška nespecifikuje kontrolu, je možné, aby spotřební koš kontrolovali zástupci ČŠI i hygieny.

- **Kontrola** – kritické zhodnocení reality s ohledem na řídicí záměry, posouzení zda bylo dosaženo shody reality s plánem – probíhá v každodenním provozu, v průběhu přihlašování strážníků, přípravy stravy i výdeje.

Pravidelnou kontrolu zařízení musí provádět i ředitel školy, je-li zařízení školního stravování součástí školy.

Samostatnou kapitolou kontroly školního stravování je externí kontrola státních orgánů. Mezi kontrolní orgány patří zejména ČŠI, hygienická stanice a zřizovatelé.

- **Audit (prověrka)** – systematické, nezávislé a dokumentované zkoumání procesů, činností, popř. funkce útvaru z hlediska naplňování stanovených zákonů. Pravidelný audit je také předepsán z hygienických předpisů, neboť je dán přímo vyhláškou, že musí probíhat každoroční audit HACCP. Ten pomáhá opakovaně zkontrolovat celé zařízení jak po stránce technické, tak i po stránce personálních znalostí problematiky bezpečné přípravy stravy.
- **Controlling** – získávání nových poznatků o řízené realitě na základě systematického zachycení informací a jejich vyhodnocování, které je používáno pro manažerské rozhodování, koordinaci či plánování.

To je úkolem vedoucího zařízení školního stravování, který musí systematicky kontrolovat všechny pracovníky i probíhající procesy. Nad ním je ředitel školy, který je ze zákona odpovědný za činnost školního stravování.

Funkční kontrolní systém by měl poskytnout odpovědi na otázky:

➤ **Proč** kontrolovat? Účel a smysl kontroly

Smyslem kontroly ve stravovacím provozu je především to, aby byla zajištěna bezpečná příprava nezávadné stravy. S tím souvisí kontrola plnění dílčích úkolů, sledování zaměstnanců, aby nedocházelo porušování správné výrobní praxe.

➤ **Co** kontrolovat? Předmět kontroly

Kontrolují se pracovníci a plnění jejich pracovních úkolů. Dodržování osobní a provozní hygieny, plnění spotřebního koše a finančního normativu, využívání státního rozpočtu na mzdy i rozpočtu zřizovatele na provoz, bezpečnost práce, zacházení s odpadem.

➤ **Kdo** kontroluje? Subjekt kontroly

Vnitřní kontrolu provádí ředitel školy a vedoucí stravovacího zařízení. Vnější kontrolu provádí orgány státní správy a samosprávy.

➤ **Kdy** kontrolovat? Periodicita kontroly

Periodicita kontroly je dána úkolem, který je kontrolován. Příprava a výdej stravy je kontrolován denně, spotřební koš a finanční normativ 1x měsíčně, funkčnost HACCP 1x ročně. Vnější kontroly mají rozsah od jednoho roku až po 4 roky.

➤ **Jak** kontrolovat? Způsob a metody kontroly

Způsob kontroly vychází z charakteru úkolu, který má být kontrolován. Většina případů je stanovena přímo zákonem nebo vyhláškou (vyhláška o školním stravování, hygienické předpisy, zákon o účetnictví aj.)

Subjekt kontroly

- **Vedoucí pracovníci**, „Kdo řídí – také kontroluje“ – ve školním stravování je kontrolou stravovacího zařízení pověřen ředitel školy, který může část úkolů delegovat na vedoucího stravovacího zařízení. Ten pak může některými provozními úkoly pověřovat vedoucí kuchařku, eventuelně další pracovníky provozu.

- **Jednotliví zaměstnanci**, potřeba pozitivního pracovního klimatu, vytvářející potřebu vlastní kontrolní činnosti, to je právě případ, kdy vedoucí zařízení školního stravování deleguje pravomoci kontrolovat pracovníky v kuchyni přímo při přípravě stravy na některé pracovníky z kolektivu kuchyně.
 - **Pracovníci vyškolení ve vybraných technikách kontroly** provádějící tuto činnost se svou základní profesí (interní auditoři, bezpečnostní technik), jsou ve školním stravování najímáni externě, neboť charakter a velikost těchto zařízení neumožňuje zaměstnávat tyto profese v provozu.
 - **Externí kontroloři** pracující pro potřeby organizace jsou právě výše zmínění specialisté, kteří kontrolují pracovníky i stroje a vybavení provozu, aby nedocházelo k porušování bezpečnosti nebo hygieny.
- Mezi externí pracovníky patří všechny kontrolní orgány státní správy a samosprávy. Za nejdůležitější jsou považováni pracovníci České školní inspekce, hygieny a zřizovatele.

3.5 Metodické vedení školního stravování

Metodické vedení patří mezi základní předpoklady řízení systému školního stravování. V minulosti mělo školní stravování propracovaný velmi účinný systém metodického vedení a kontroly. Metodika a kontrola byla pevně zakotvena v základních předpisech pro školní stravování.

Například v roce 1975 směrnice o školním stravování popisovala, jak má postupovat krajský národní výbor při metodice a kontrole. Ve směrnici byly zejména vytýčeny úkoly, které pro školní jídelny plnila tzv. střediska školního stravování. Ta měla na starosti, kromě metodiky a kontroly, také výchovu učňů a zvyšování kvalifikace dospělých pracovníků jídelen, kteří nesplňovali požadovanou kvalifikaci. (Směrnice o školním stravování, 1975)

Obdobným způsobem bylo řešeno školní stravování na úrovni okresních a místních národních výborů.

V 80. letech 20. století pokračovala metodika a kontrola ve školním stravování stejným způsobem.

I v tomto období byli instrukcí o školním stravování specifikováni krajské a okresní inspektoři školního stravování, kteří měli na starosti metodické vedení jídelen a také

kontrolu dodržování povinností při přípravě stravy ve školní jídelně. (Instrukce 28591/83-40, 1984)

Situace se změnila v roce 1990 zákonem č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, kdy vznikly školské úřady, ale ani u nich, ani u obcí se již metodika a kontrola zařízení školního stravování neřešila. Funkce referentů pro školní stravování byly přesto na školských úřadech zachovány až do zrušení úřadů po roce 2000.

Ani ve vyhlášce č. 48/1993 Sb., o školním stravování se metodická pomoc nespécifikuje. Vyhláška ruší Směrnici č. 34 699/82-14 o školním stravování a Instrukci č. 28 591/83-40 z roku 1983, a tím i střediska školního stravování.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) se o metodice ani metodické pomoci v oblasti školního stravování nezmiňuje. Ani oborová vyhláška č. 107/2005 Sb., o školním stravování vůbec neřeší, kde mají školní jídelny získávat informace a metodickou pomoc, kterou ke své činnosti potřebují.

V zákoně č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení) se v § 67 c) píše, že krajský úřad, poskytuje odbornou a metodickou pomoc obcím. Toto je jediná zmínka o metodické pomoci, a i když se jedná o všeobecný paragraf, je vztahován i na oblast školního stravování.

Do roku 2000 bylo v celé republice téměř 100 metodiček, ze kterých zůstalo jen čtrnáct na krajských úřadech. Krajské metodičky jsou jediné, odborně vzdělané a s praxí, které mohou podle zákona nejen obcím, ale přímo školním jídelnám poskytovat metodickou pomoc při řešení problémů v provozu. Některé kraje omezují činnost těchto pracovníků, jež mají v kompetenci široké území s velkým počtem zařízení, a nenechávají je vykonávat metodickou činnost pro školní stravování v rozsahu celého úvazku. A je několik krajů v republice, kde metodičky nejsou vůbec. Obzvláště složitá situace byla ve Středočeském kraji, kde byla zařízení školního stravování zvyklá obracet se na krajskou metodičku v Praze, ale několik let nefungovala metodická pomoc ani zde. Od září 2015 Magistrát hlavního města Prahy situaci napravil a přijal novou krajskou metodičku pro školní stravování.

Dostupnost metodické pomoci se prakticky zrušila, jednotlivé metodičky na krajských úřadech jsou pro některá zařízení natolik vzdálené, že se stávají skoro nedostupné. Jen díky novým komunikačním technologiím a také soukromým firmám se těmto

vzdáleným zařízením školního stravování daří získávat informace o současných trendech v oboru.

Získávání informací pomocí médií a nových technologií zaznamenalo za posledních deset let velký rozmach. To může být pro obor na jednu stranu velkým přínosem, na druhou stranu může hledání informací na internetu vést k problémům, neboť ne všechny informace jsou kvalitní a relevantní.

Jestliže chce stát i nadále zachovat zásadní princip našeho školního stravování, které je ojedinělé ve světě právě tím, že je řízeno ministerskými předpisy a je organizováno i dotováno státem, měly by být zachovány standartní postupy z minulých období. A to je vydávání nových směrnic, vyhlášek i metodických výkladů MŠMT a jednotný přenos informací prostřednictvím krajských metodiček do koncových zařízení školního stravování.

4 Současné determinanty ovlivňující školního stravování

4.1 Změny ve společnosti

Celková změna klimatu, kterým naše společnost v současnosti prochází, se zákonitě projevuje i v každodenní práci zařízení školního stravování. Jak už bylo zmíněno výše, oblast školního stravování se u nás neteší žádnému respektu, a to se projevuje v jednání klientů čím dál výrazněji. Množí se stížnosti ze strany rodičů vůči pracovníkům zařízení školního stravování, a nejsou výjimky i nevhodného chování ze strany žáků a studentů.

V naší zemi se hodně rozšiřuje směr zvaný pedocentrismus, jehož základem je, že se potřeby, blaho dítěte a individuální přístup k němu, staly středem výchovného snažení. Vzorem tohoto počínání jsou alternativní směry ve výchově i stravování, které jsou nyní velmi intenzivně propagovány médii, a rodiče se pak dožadují stejného přístupu k dětem i v konvenčním školním stravování.

Nejčastěji se zařízení školního stravování setkávají se stížnostmi rodičů ve smyslu, že „když si stravování platí, mají nárok si diktovat“, co bude jejich dítě jíst. Stížnosti ve smyslu kvality stravy, nebo přesněji na její chutnost, jsou nejčastějšími stížnostmi, které musí zařízení řešit. Také jsou na zařízení kladeny požadavky individuálního přístupu k osobním stravovacím preferencím, aniž by si rodiče uvědomovali rozsah a význam společného stravování ve školách, kde není možné vycházet vstříc individuálním požadavkům (vyjma dietního stravování).

V posledních letech k tomu přibývají požadavky různých skupin alternativního stravování, které prosazují své nároky na stravování stále razantněji. Školní stravování je zvyklé, že v určitých časových vlnách se ozývají různé skupiny strážníků a jejich rodičů, a dožadují se změn ve stravování. Protože se jedná vždy o malé skupinky stěžovatelů, problémy jsou velmi brzy vyřešeny. Ale nyní se různé skupiny alternativních strážníků dožadují svých domnělých práv velmi agresivní metodou, vytvářejí nátlak na zařízení školního stravování prostřednictvím médií, obracejí se svými požadavky na změny na ministerstva a státní orgány i konkrétní politiky, aby dodaly svým argumentům váhu a donutily stát k zásadním změnám.

Není důležité, zda jsou jejich požadavky oprávněné nebo ne, ale významný je právě způsob, jakým se změn dožadují. Není to jen problém školního stravování, s podobným chováním se setkávají i pedagogové a ředitelé škol. Agresivní chování je novodobým

způsobem vyjednávání podmínek, které v minulosti nebylo běžné. Tyto nové společenské způsoby velmi negativně ovlivňují práci ve školním stravování a jsou dalším bodem, který má vliv na nízký příliv nových sil do oboru.

Nejen chování klientů, ale celospolečenský trend vycházet jim vstříc, se stává stále větším problémem. Zařízení školního stravování se dostávají do neřešitelných situací, které zvyšují náročnost tohoto povolání. Tyto problémy samozřejmě mohou vytvářet nepříznivé klima ve škole a školských zařízeních, jež ovlivňují personální obsazení zařízení školního stravování.

4.2 Společenská prestiž pracovníků školních jídelen

Dlouhodobým problémem, který komplikuje práci celého oboru, je nízká společenská prestiž školního stravování i jejich pracovníků. Ta vychází nejen z neadekvátního finančního ohodnocení, ale i z celkového mediálního obrazu školního stravování.

Školní stravování se v posledních letech nestalo velmi zajímavým tématem jen pro média, ale i pro politiky. V několika posledních volbách se stalo školní stravování součástí volebních programů s poměrně velkým úspěchem pro kandidáty, kteří si do programu dali podporu školního stravování. Je to logické, protože to, co se týká našich dětí, je prioritou v podstatě pro každého voliče. A stravování je pro řadové voliče nejsrozumitelnější téma z celé oblasti školství. Stravování, jídlo, vaření a výživě rozumí každý, nebo se to minimálně domnívá. A to je důvodem, proč se k problematice vyjadřuje a řeší ji.

Příkladů využití školního stravování ve volebním boji je dost. Pro příklad uvádíme volební kampaň, která získala politiky, jež pak působí na potenciální rodiče sliby, že změní školní stravování:

„Děti netuší, kde se jídlo bere, jak vzniká ani co je pro ně zdravé. Školní jídelny vaří z polotovarů, a náhražek a jídla často nejsou pro děti vhodná. To je aktuální situace v mnoha českých školách, kterou se snažíme změnit pomocí našeho programu Skutečně zdravá škola.

Realizace programu Skutečně zdravá škola má velký přínos nejen pro zdraví a vzdělanost školáků, ale přináší také konkrétní výhody pro rozvoj regionu. Děti ve Skutečně zdravých školách jedí pokrmy připravené z čerstvých sezónních surovin a získávají základy zdravých stravovacích návyků. Školní kuchyně zapojených škol se

zavazují používat čerstvé produkty přímo od zemědělců, pekařů a řezníků působících v kraji, a tím přispívají k ekonomickému rozvoji regionu.

Politiky žádáme o podepsání přímočarého Prohlášení o podpoře. Rádi následně zveřejníme všechny, kdo prohlášení podepíší.

Pokud nám chcete pomoci, můžete se i vy obrátit na kandidáty a vyzvat je k podpoře Skutečně zdravých škol. Kontakty hledejte v boxech jednotlivých krajů vpravo na stránce kampaně, příklad dopisu s výzvou najdete zde.“ (Skutečně zdravá škola, 2016)

Další oblast, která zhoršuje prestiž oboru, jsou média. Ta se problematikou současného školního stravování zabývají ráda a často. K prezentaci svých názorů používají autoři článků a blogů, kritiku i pomluvy současného systému, aby více zvýraznili odlišné názory novátorů nebo kritiků a přesvědčili čtenáře a posluchače o svém výjimečném přístupu.

Mediálně šířená kritika školního stravování se osobně dotýká všech pracovníků školních jídelen, kteří odvádějí dobrou práci.

Široká veřejnost se pak pravidelně dovídá o tom, jak školní jídelny vaří UHO (tzv. univerzální hnědá omáčka), používají polotovary a nevhodné ingredience, špatné postupy, a tím vším ničí zdraví našich dětí. Zprávy jsou plné nekonkrétních, stále se opakujících klišé, které neustále útočí na školní jídelny a jejich pracovníky, a soustavně poškozují image oboru.

Pro dokreslení mediálního obrazu lze uvést některé příklady článků, které se vyjadřují o školním stravování negativním způsobem:

„V sedmém čísle časopisu EURO, ročník 2008, byl zveřejněn celostránkový rozhovor redaktorky časopisu Anny Klepalové s Miroslavem Šole, který vede zastoupení společnosti Compass Group ve střední a východní Evropě. Tato firma vlastní v ČR společnost Eurest, zajišťující školní, závodní a nemocniční stravování.

„Nekvalita, stereotyp. A navíc se i krade.

Odhaduji, že dvacet procent surovin ve školství se ztratí. Proto jejich zaměstnanci tolik lobují proti profesionálním firmám...“

„Navíc jídelny dávají lidem odpad. Mají smlouvy s dodavateli na takzvaný „nестandard“ a mne jímá hrůza. Také se tomu říká výkroj, znamená to vykrojenou nahnilou zeleninu. Při rozboru zjistíte, že je hnilobná celá.“ (Euro 7/2008)

„Děti nenáviděná omáčka zvaná „UHO“ zmizí z pražských školních jídelen. Magistrát se rozhodl pro změnu, jejíž součástí je i to, že začne přesvědčovat kuchaře, aby se naučili lépe vařit. Vybraný metodik bude zase provádět průzkumy, spolupracovat s jídelnami a kontrolovat potřebný přísun živin a vitamínů. Základní ingrediencí bramborové kaše by měl být, jak název napovídá, brambor. Avšak ne ve všech školních jídelnách v Praze jsou v pokrmu alespoň stopy této původem americké hlízy.

A podobné to bývá s vývarem. Kolikrát ho kuchařky vyrábějí ze skutečného masa a kostí? A co nechvalně známá univerzální hnědá omáčka „UHO“, která se stala nevídanou součástí řady školních pokrmů?“ (iDnes, 7. 3. 2015)

Autoři negativních článků neútočí jen na jídelny samotné, ale i na celý systém:

„Trochu překvapivým viníkem špatného stravování dětí je ale i stát. Ten stát, který by měl podle mého názoru dbát na zdraví svých obyvatel. Ve školních jídelnách děti překrmuje, dopřává jim tučná, slazená i přesolovaná jídla a zbytečná aditiva.

Bohužel ale tento spotřební koš se i přes intenzivní tlak na ministerstva ani po 26 letech nedaří změnit, a naše děti tak mají povinně konzumovat třeba násobně více masa, než je v západním světě běžné. Není určeno, jaké úpravy jsou vhodné a povolené pro školní jídelny, takže se běžně smaží, nápoje i jídla se naprosto zbytečně sladí a co je asi nejhorší – běžně se místo kvalitních základních potravin mohou používat a velmi často používají náhražky. Stát prostřednictvím svých závazných výživových doporučení prostě dává přednost kvantitě před kvalitou.“ (Lidové noviny, 23. 6. 2016)

Bagatelizováním výsledků práce školních jídelen je snižováno i postavení pracovníků školních jídelen na trhu práce. Je naprosto logické, že do oboru, který je soustavně atakován negativními zprávami, nebudou přicházet noví, kvalifikovaní pracovníci, a to zejména v současnosti, kdy je větší nabídka volných pracovních míst. Finanční ohodnocení pracovníků je tak nízké, že jen málo nezaměstnaných se rozhodne vyměnit podporu v nezaměstnanosti za plat ve školním stravování, který je u pomocných sil vyšší jen o několik stokorun než zmíněná podpora v nezaměstnanosti.

Snahu o vylepšení obrazu standardního systému školního stravování a zveřejňování pozitivních a objektivních informací v oboru projevují spíše soukromé organizace a občanská sdružení odborných pracovníků. Je to velmi těžká práce, neboť většina médií v této zemi dává přednost skandálními a emotivně zabarveným zprávám před

realitou. To ostatně platí pro média obecně, není to jejich spiknutí proti školnímu stravování. Na reakce proti zveřejněným nepravdám nebo pomluvám média obvykle nereagují, je naprostou výjimkou, že otisknou nějakou reakci, která se snaží reagovat na vyřčená obvinění.

Společnost pro výživu, která v této republice působí 70 let a stála u vytváření školního stravování u nás, je jednou z mála odborných sdružení, která se snaží o pozitivní obraz školního stravování na veřejnosti. Přispívá k tomu nejen vlastním vydávaným časopisem, který je bohužel distribuován jen odborné veřejnosti, ale i zajímavým probačním projektem, který se již sedm let snaží propagovat obor školního stravování.

Tento projekt se jmenuje Soutěž o nejlepší školní oběd, jehož základním smyslem je ukázat široké veřejnosti, jak vypadá stravování ve školních jídelnách. To se podařilo, a je pravidlem, že v době konání finále soutěže se média plní pozitivními články o školním stravování. Tuto akci zaštiťují ministerstva školství a zdravotnictví a magistráty pořádajících měst. Je to dobrý pokus, jak úspěšně zlepšit celospolečenskou prestiž školního stravování u nás.

Historické mezníky školního trvání se určitě měly využít k propagaci školního stravování. Sedmdesáté výročí bylo přímo stvořené k vydání historické brožury, natočení reklamního šotu do veřejnoprávních médií a pořádání dalších akcí, které by veřejnost u nás i ve světě upozornily na to, jak jedinečný systém školního stravování máme. Cílená pozitivní propagace by zlepšila společenské postavení pracovníků v oboru, a tím by se zvýšila šance vyvolání zájmu o práci v této oblasti, zejména u mladých lidí.

4.3 Věk pracovníků a faktory ovlivňující získávání mladých sil

Vysoký věk pracovníků zařízení školního stravování je v současné době zásadním problémem, který způsobuje značné problémy v zařízeních, a je celorepublikovým problémem.

Problematikou řízení zohledňující věk zaměstnanců se zabývá obor Age Management. Mění se věková struktura obyvatelstva a pracovní síly, prognózy o stárnutí společnosti a úvahy o možných ekonomických a sociálních důsledcích se stávají impulzem pro politiky i manažery firem k realizaci různých opatření směřujících k udržení demografické rovnováhy, k podpoře a motivaci starších pracovníků.

Cimbáliková popisuje, že česká společnost stárne rychleji než obyvatelé sousedních zemí. V budoucnosti budou muset naši občané pracovat do mnohem vyššího věku, aby naše ekonomika byla schopná udržet důchodový systém. Bude to záležet nejen na zaměstnanosti pracovníků vyššího věku, ale také na jejich ochotě se vzdělávat a pracovat v této životní etapě. (Cimbáliková a kol., Praha 2012)

Většina profesí ve školním stravování představuje plnění fyzicky náročné práce. To je potenciální problém, neboť pracovníci ve vyšším věku, kteří vykonávají tuto práci po celý život, potýkají se ve vyšším věku se zdravotními problémy, který jim ztěžují nebo zcela zamezují vykonávat práci v oboru.

Jestliže se nyní významná část pracovníků zařízení školního stravování nachází v předdůchodovém věku, a mladí pracovníci do oboru nepřicházejí, tak za několik let bude chybět v oboru velké množství pracovníků.

Nábor a přijímání nových pracovníků je v současnosti velmi těžký úkol. Souvisí to s finančním ohodnocením práce v kuchyních, náročnou fyzickou prací i vysokými nároky na znalosti všech profesí.

Nedostatek financí je samozřejmě problém celého školství, ale v tomto oboru je asi nejcitelnější. Platy se pohybují nad hranicí minimální mzdy, a například u vedoucích jídelen se výše platu rovná zhruba polovině průměrné mzdy ve státě. Finanční ohodnocení neodpovídá požadavkům na znalosti, a ani na fyzicky náročnou práci. Motivace pro nové, zejména pak mladé pracovníky, je minimální. Zařízení školního

stravování nemůže nabídnout žádné benefity k platu, neboť to normativy neumožňují. Získávání nových pracovníků je tedy mimořádně složité.

Problémem normativu finančních prostředků na platy je stanovení průměrných normativů bez ohledu na realitu. Normativy jsou stanoveny na střední generaci pracovníků, ale ve skutečnosti v praxi pracují spíše starší pracovníci. To potom znamená, že i když zařízení školního stravování má přiměřený počet pracovníků odpovídající počtu strávníků, má zařízení nedostatek finančních prostředků na pokrytí základních mezd. Pracovníci zařízení školního stravování pak pracují pouze za základní mzdu, bez nenárokových složek, jakými jsou osobní ohodnocení nebo odměny. Normativně přidělené finanční prostředky na to prostě nedostačují.

Dalším demotivačním momentem je kariérový postup. Z rozložení pracovních pozic ve stravovacím provozu jsou posty pevně dané. Vedoucí školní jídelny nastoupí do funkce, ve které zůstane celou pracovní kariéru, neboť žádný postup výše není možný. Finančně se situace změní jen s hodnocením v souvislosti s odpracovanou praxí. Profese pomocných sil (v katalogu prací uvedeno jako pracovník obchodního provozu) je na tom s kariérním postupem i finančním ohodnocením ještě hůře. Tito pracovníci jsou při nástupu zařazeni do 2.-4. platové třídy na nejvyšší platový stupeň. To znamená, že až do konce své pracovní kariéry jim zůstane stejný plat. Zvýšit ho může jen valorizace platů nebo osobní ohodnocení.

Shrneme-li tuto problematiku – špatné finanční ohodnocení práce, minimum zaměstnaneckých výhod, žádný pracovní postup a špatná pověst zaměstnání, je pochopitelné, že pro mladé pracovníky není práce v zařízení školního stravování alternativou, která by je lákala.

4.4 Personální problémy školních jídelen

V roce 2014 pracovalo v 8 384 zařízeních školního stravování České republiky 33500 pracovníků. Z toho bylo 6 682 vedoucích školních jídelen.

Požadavky na odbornost pracovníků školních jídelen

Problematika požadavků na odborné vzdělání pracovníků zařízení školního stravování není v současnosti vůbec řešena. Přes vysoký počet těchto zařízení a pracovníků v nich pracujících, neexistuje žádný zákon, vyhláška ani metodický pokyn, který by řešil požadavky na vzdělání pro různé funkce v těchto zařízeních. Na rozdíl od jiných oblastí školství, není určeno, kolik má být v zařízeních školního stravování kuchařů, pomocných kuchařů nebo pomocných sil. Ani není žádným předpisem stanoveno, že každé zařízení, které poskytuje stravování dětem a žákům, musí mít vedoucí provozu. Zatím se tedy dodržují určitá tradiční složení kolektivů v těchto zařízeních, ale bez legislativní podpory.

Tradice nutnosti kvalifikovaných sil byla založena v minulosti předpisy pro školní stravování. Požadavky na odborné vzdělání řešil například Výnos FMPSV čj. 514-18544-5111 o odměňování obchodně provozních pracovníků z 2. 8. 1985. Tento předpis je sice 30 let starý, ale vzhledem k průměrnému věku pracovníků kuchyní, mají pracovníci tato pravidla zafixována a snaží se je dodržovat. Kvalifikační požadavky jsou zde specifikovány například takto:

Ve zmíněném výnosu, který je v podstatě tehdejší katalogem prací, jsou na rozdíl od současného, specifikovány funkce ve stravním provozu, a to i s požadavkem na kvalifikaci. U kuchařů bylo přímo určené vyučení v tříletém oboru kuchař, číšník. Při nesplnění kvalifikačních předpokladů byly tímto předpisem nastaveny náhradní varianty.

U vyšších funkcí, jako byli šéfkuchaři nebo vedoucí provozní jednotky se předpokládalo střední vzdělání s maturitou nebo vysokoškolské, a to muselo být získané na odborné škole zaměřené na společné stravování. Pokud vedoucí provozní jednotky nesplňoval předepsanou odbornost, musel si doplnit výuční list v oboru. (Ústřední věstník ČSR č.5/1985)

K doplňování odborného vzdělávání sloužila střediska pro školní stravování, která zřizovaly krajské a okresní národní výbory. Zde si doplňovali vzdělání nejen vedoucí školních jídelen, ale také kuchaři a pomocné síly. Zároveň tato zařízení vychovávala učně, jež pak nastupovali do školních jídelen. Tím byl zabezpečen dostatek pracovních sil pro zajištění provozu.

V současné době se zatím většina škol snaží dodržet alespoň u vedoucích školních jídelen základní požadavek, aby měli úplné střední vzdělání s maturitou. S odborností, která by pokryla požadavky, jež vyžaduje výkon funkce vedoucího stravovacího provozu, je to už složitější. Není totiž dostatek odborně vzdělaného personálu, který by byl ochotný nastoupit na tuto funkci ve školství. Školství je totiž odvětví, které tyto odborné pracovníky nejhůře platí. Současní absolventi hotelových škol mají diametrálně odlišné představy o finančním ohodnocení práce a absolventi zdravotnických škol často nejsou poučeni, že mohou tuto práci vykonávat. Navíc i zdravotnictví ohodnotí nutriční terapeutů lépe než školství vedoucí zařízení školního stravování.

To vše má za následek nedostatek odborně vzdělaného personálu, který by do oboru přicházel. Důsledky jsou v praxi znatelné, protože problematika provozů zařízení školního stravování vyžaduje znalosti nejen z ekonomiky, ale také z řízení stravovacího provozu a v neposlední řadě i z oblasti výživy. Chybějící odborné znalosti některé z těchto částí profese se při běžném provozu i následných kontrolách projeví. Nedostatečné odborné vzdělání se projeví snižující se úrovní vedení zařízení školního stravování, které půjde jen velmi těžko napravit. Absence požadavků na odbornost trvá už moc dlouhou dobu, a o nápravě podmínek se neuvažuje.

Zařazování pracovníků školních jídelen do platových tříd

Nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě je základním dokumentem pro rozdělení pracovníků zařízení školního stravování do platových tříd.

Provoz zařízení školního stravování se rozděluje zhruba do tří skupin dle odpovědnosti a výkonu práce:

1. Vedoucí zařízení školního stravování (a u velkých provozů provozář nebo ekonom)
2. Kuchaři

3. Pomocné síly

Toto jednoduché rozčlenění má určitou souvislost, i když ne povinnost, na požadované dosažené vzdělání:

1. První skupina by měla mít střední odborné vzdělání s maturitou a její zaměření by mělo korespondovat s náplní práce vedoucího zařízení školního stravování.
2. Druhá skupina by také měla splňovat odborné požadavky na výkon povolání – pracovníci by měli být vyučeni v oboru kuchař, cukrář a v příbuzných gastronomických oborech. Pokud tito pracovníci jsou vyučeni v jiném oboru, je vhodné, aby si doplnili odborné vzdělání. V současné době poskytují některá učiliště (většinou soukromá) roční odborné studium těm pracovníkům, kteří již mají výuční list. Toto studium je placené, a pokud zaměstnavatel uzavře s pracovníkem smlouvu o zvýšení kvalifikace, studium mu zaplatí. V některých případech hradí studium zřizovatel. Zvyšování kvalifikace je výhodné u mladších perspektivních pracovníků.
3. Třetí skupina je nejméně náročná na požadavky na splnění kvalifikace. Pomocné síly v zařízeních školního stravování může dělat prakticky kdokoli, i se základním vzděláním.

Vzhledem k tomu, že kolektivy zařízení školního stravování jsou poměrně malé, musí si zaměstnavatel velmi dobře rozmyslet, jaké rozložení kvalifikace v kolektivu bude preferovat. Neomezují ho žádné legislativní požadavky, pouze finanční dotace na mzdové prostředky. Je nutné vzít v potaz, že zařízení školního stravování nemohou přijímat pracovníky pouze na pomocné nebo úklidové práce. Jednak i na tyto pracovní funkce jsou kladeny poměrně vysoké nároky na plnění hygienických a potravinářských předpisů, a také je třeba při výběru pracovníků myslet na zastupitelnost. Provoz stravovacího zařízení musí fungovat za všech okolností, takže v případě chybějícího odborného personálu musí ostatní umět zastupovat, tj. připravit stravu i za této situace. Zařízení školního stravování si nemohou dovolit přijímat nekvalifikovaný personál.

S výše uvedeným rozložením pracovního kolektivu souvisí i zařazování do platových tříd. U vedoucích pracovníků se zařazení odvozuje od nařízení vlády č. 222/2010 Sb., katalog prací z funkcí 1.02.03 účetní, 1.00.04 rozpočtář a 2.05.06 provozář. Podle těchto

funkcí se vedoucí zařízení školního stravování zařazují do platové třídy od 6. do 11., přičemž nejčastěji jsou zařazeni v 8. platové třídě.

Kuchaři se zařazují jako 2.05.02 kuchař, kde je rozpětí platových tříd 3.-7., přičemž nejčastěji jsou zařazeni do 4. a 5. platové třídy. Nyní, kdy se zavádí systém dietního vaření do školního stravování, bylo doporučeno MŠMT, že kuchaři, kteří budou připravovat dietní stravu, mají být podle katalogu prací zařazeni do platové třídy 6. To je podle nejvýše vykonávané práce správně, ale problémem je, že školní jídelny nedostaly navýšení mzdových prostředků v souvislosti se zaváděním dietního stravování, a proto nemohou zvýšit platovou třídu kuchařkám, které budou připravovat dietní stravu.

Pomocné síly jsou zařazovány zpravidla do 3.-4. platové třídy. Zařazení je závislé nejen na rozsahu vykonávaných prací, ale také na celkovém objemu finančních prostředků, které to konkrétní zařízení má. Vzhledem k tomu, že finanční prostředky pro zařízení školního stravování jsou odvozeny od výkonu, tedy počtu žáků, je někdy velmi náročné pokrýt stravovací provoz pracovníky tak, aby se zvládl objem prací i časové pokrytí celého provozu, což je velmi problematické zejména u mateřských škol a výdejek, kde často normativy neodpovídají realitě provozu.

Problémy s finančním pokrytím pracovníků stravovacího provozu také tkví ve věku pracovníků. Celorepublikově je věk pracovníků kuchyní vysoký a objem finančních prostředků neodpovídá vyšším platovým stupňům, které jim podle věku a odpracovaných let náleží. Normativy jsou nastaveny na věkový střed a zprůměrovány, takže nemohou pokrýt skutečnost, která odpovídá tomu, že 2/3 pracovníků jsou ve věkové skupině nad 40 let, a tudíž prakticky na konci platových stupňů. Situace, kdy zařízením školního stravování nedostačují finanční prostředky na pokrytí nárokových mezd, se pak v praxi řeší různými způsoby, z nichž žádný není pro pracovníky zařízení výhodný. Řeší se často tím, že se pokryjí jen základní nároky na mzdy, pracovníci jsou pak bez osobního ohodnocení, odměn a jiných nenárokových složek. Zaměstnanci se zařazují do nižších platových tříd, které neodpovídají vykonávaným činnostem nebo se snižují úvazky. Důsledkem těchto opatření je malý zájem potenciálních pracovníků nastoupit do tohoto zaměstnání. Starší pracovníci odcházejí, a je čím dál těžší je nahradit novými, mladými a kvalifikovanými silami. Toto riziko autorka popsala ve své

bakalářské práci již před deseti lety, ale situace se za uplynulou dobu neřešila a problém se prohloubil. Populace dosavadních pracovníků zestárla do prakticky předdůchodového věku, a je čím dál těžší sehnat za ně náhradu.

4.5 Dietní stravování

Dietní stravování se v roce 2015 stalo v oboru školního stravování tím nejdůležitějším tématem. Příčinou tohoto nebývalého zájmu o dietní tematiku je novela vyhlášky o školním stravování č. 17/2015 Sb., o školním stravování.

Jak se liší příprava dietní stravy od běžné stravy poskytované ve školním stravování?

Pojem dietní výživa znamená, že běžná, racionální strava musí mít nějaké omezení některých složek potravy, a to vzhledem k onemocnění, které si to vyžaduje. Od dietního omezení se očekává, že zmírní nebo zcela vyléčí příznaky onemocnění, které se u pacienta objevilo. Dietní omezení může být krátkodobého charakteru, kdy po vynechání určitých složek potravin potíže vymizí. U některých diet je omezení krátkodobé, v horizontu několika měsíců po akutním onemocnění nebo operaci. A pak jsou onemocnění, u nichž je dietní omezení základem léčby, a tam je dodržování dietních omezení celoživotní.

Určení správné diety a zajištění účinnosti dietního postupu musí být konzultováno s lékařem nebo odborným pracovníkem, nutričním terapeutem. U dietních opatření, a zejména pak u těch dlouhodobých může docházet k deficitu některých složek stravy, které mohou způsobovat další potíže k původnímu onemocnění. Z tohoto důvodu je nutné dodržování dietního režimu pravidelně konzultovat s odborníky a sledovat zdravotní stav jedince, aby léčebná výživa měla pozitivní význam pro jeho život. (Blatná a kol, 2005 s. 52-53)

Novela vyhlášky

Dne 30. 1. 2015 byla ve Sbírce zákonů zveřejněna vyhláška č. 107/2005, Sb., o školním stravování, s účinností od 1. 2. 2015.

Novela vyhlášky přinesla velmi výraznou změnu pro zařízení školního stravování, a to možnost zavedení dietního stravování.

Nové podmínky pro poskytování dietního stravování jsou náročné, a proto pracovníci školního stravování zjišťovali, proč musí dietní stravování dozorovat registrovaný

nutriční terapeut, když dosud zařízení školního stravování připravovala diety bez odborného dozoru. Vzněl se tedy dotaz na MŠMT. Odpověď ministerstva školství byla citována v médiích, například na serveru www.jidelny.cz:

„Kauza poškození zdraví dětí

Oč v tomto případě jde? Na mnoha školeních a seminářích k zavádění dietního systému zaznělo, že školní jídelny přípravou dietních jídel v minulosti poškodily zdraví strávníků. Tento fakt si naše redakce ověřovala na MŠMT a odpověď Mgr. Víta Krčála, který uvedl, že o těchto případech mají jen „neindividualizované poznatky,“ potvrzovala to, co všichni ve školním stravování tušili: informaci o poškození zdraví nelze doložit žádnými hodnověrnými údaji.

Tvrzení o poškození zdraví dětí se však v září znovu dostalo na veřejnost. V časopise Řízení školy – Speciál, číslo 1/2015, byl zveřejněn článek o dietním stravování ve školství, který tuto dosud nepodloženou informaci znovu obsahuje. V článku, v části, která popisuje důvody, proč se do školních jídelen zavádí systém dietního stravování, se uvádí: „...nebyly ojedinělé případy, kdy nedodržením platných předpisů došlo k poškození zdraví dítěte.“ (www.jidelny.cz, 12. 10. 2015)

Zásadní změna vyhlášky o školním stravování vypadá tak, že umožňuje zařízení školního stravování přípravu diet. Zařízení mohou připravovat diety. Důležitým podkladem pro poskytování dietní stravy je potvrzení pediatra, že dítě má takové onemocnění, které vyžaduje určitý dietní režim. Zařízení školního stravování pak musí stanovit podmínky v provozním řádu, aby byla schopná diety připravovat. (Vyhláška 17/2015 Sb., o školním stravování)

V § 2, odstavci 4) se jasně vymezuje, že zařízení školního stravování **může poskytovat dietní stravování**, pokud strážník přinese potvrzení od svého ošetřujícího lékaře. V tomto případě je zcela zásadní a rozhodující slovo **může**. Na to je nutné vždy klást důraz, protože zdaleka ne všechna zařízení školního stravování jsou schopná dietní stravování připravit. Záleží na konkrétním zařízení a jeho technických a personálních podmínkách, zda je schopné dietní stravu připravovat.

Dietní stravování může zařízení školního stravování poskytovat pouze ve spolupráci s nutričním terapeutem, který nastaví dietní systém v konkrétním případě. Měl by se

podílet na výběru potravin, receptur, jídelním lístku i technologii přípravy dietní stravy, která se v zařízení připravuje. (Vyhláška 17/2015 Sb., o školním stravování)

Takto striktně danou povinnost ve vyhlášce nikdo, kromě autorů vyhlášky, nečekal. Vzhledem k rychlé časové návaznosti nikdo netušil, jak problém uchopit, kde okamžitě vzít registrovaného nutričního terapeuta, aby zařízení školního stravování mohlo první únorové pondělí pokračovat ve vaření diet, které dosud na školách probíhalo bez legislativní podpory.

Následovaly dopisy od ČŠI a MŠMT, které měly zmírnit dopad vyhlášky a stanovit přechodné období, které ve vyhlášce chybí. Metodický pokyn k dietnímu stravování vyšel 3. 4. 2015, a v dalším školním roce 2015/2016 se pomalu rozjíždělo zavádění dietního stravování do praxe. Podle průzkumu na serveru www.jidelny.cz vyplývá, že 70 % zařízení diety nepřipravuje, 22 % ano a zbytek se teprve chystá. Také bylo zjištěno, že 33 % zařízení, které před novelou vyhlášky dietní stravu připravovalo, ji za nových podmínek připravovat nebude. Pokračovat v nových podmínkách chce jen 13 % zařízení.

Zavedení dietního stravování do legislativy má tedy v současnosti kontraproduktivní dopad. Zatím co tvůrci zákona chtěli, aby se dietní strava připravovala pod odborným dozorem, v praxi jsou podmínky natolik složité a finančně náročné, že většina zařízení raději nebude dietní stravu připravovat. Narůstající počet nemocných dětí vyžadujících dietní stravu se tak ocitne bez stravování.

4.6 Dostupnost metodické pomoci

Dostupnost metodické pomoci je problém, který trvá již více než 15 let, a zřejmě se v blízké době nevyřeší.

Inspektorky, a později metodičky, školního stravování patřily do systému školního stravování od začátku jeho existence. Při vzniku systému, který je shodný pro celou republiku a zajišťuje stravování pro všechny školy v republice, byla jednotná metodika a vedení základním způsobem řízení v této oblasti. Aby vše fungovalo podle nastavených pravidel, bylo nezbytné, aby se jednotné a důležité informace dostaly ke všem zařízením školního stravování ve stejnou dobu. Jen tak mohlo být zajištěno plně funkční fungování ve všech zařízeních.

Do roku 2000 nebyl problém toto zařídit, protože metodičky byly na každém školském úřadu, a tak byly dostupné všem zařízením. Po zrušení školských úřadů tato funkce zanikla, a řízení zařízení školního stravování přešlo na ředitele škol. Částečnou zodpovědnost za chod zařízení mají také zřizovatelé, ale ti zajišťují prakticky jen materiální podmínky pro chod jídelen, odbornou pomoc poskytují jen ve zcela výjimečných případech.

Při popisu stávající situace musí nutně vytanout otázka, jak je možné, že se minimálně 15 předchozích let školní stravování obešlo bez metodické pomoci, a jak to, že pořád ještě funguje zdánlivě bez problémů?

Odpovědí je, že systém funguje setrvačností a stojí na životních zkušenostech pracovníků, kteří v oboru pracují několik desítek let a udržují systém jen na základě svých dlouholetých praktických zkušeností. Nové informace získávají zařízení školního stravování na poradách krajských metodiček, ale také z internetu a dalších médií.

Ideální situací by bylo předávání dobré praxe z generace na generaci, doplněné současnými poznatky z oblastí výživy, hygieny, technologie přípravy stravy atd. K tomu jsou potřeba dvě věci – noví mladí pracovníci v kuchyních a odborníci připravující metodická doporučení ve státní správě.

Mladých pracovníků v kuchyních je minimum, a odborníků ve státní správě není také tolik, kolik systém potřebuje. V některých pozicích krajských metodiček, pracovníků ministerstev i České školní inspekce, nejsou odborníci se vzděláním ani praxí v oboru, což se projevuje i současnými problémy v legislativě, metodických a odborných materiálech i v kontrole.

Metodická pomoc je pro jídelny málo dostupná, informace, které se dostávají k ředitelům škol i vedoucím stravovacích provozů nejsou jednotné. Orientovat se ve velkém množství dat a informací je pro vedoucí pracovníky hodně obtížná.

Určitou pomocí je široká nabídka vzdělávacích akcí. Ale zde je problém v tom, že nabídka školení je rozsáhlá a rozmanitá. Školí státní organizace i soukromé firmy, a je tedy náročné se v nabídce orientovat. Konkurenční boj mezi soukromými i státními subjekty celou situaci jen komplikuje.

Jednotná a dostupná metodická pomoc byla základem sofistikovaného systému školního stravování. Pokud se tedy neobnoví systematické předávní informací, budou mít noví pracovníci v budoucnosti těžkou práci.

4.7 Nové trendy ve výživě a alternativní stravování

Alternativní stravování je z pohledu školního stravování takové, které nesplňuje požadavky, které určuje vyhláška č. 107/2005 Sb., o školním stravování. Vyhláška obsahuje spotřební koš, který vychází z doporučených dávek pro obyvatelstvo ČR.

Vymahatelnost takovýchto požadavků neexistuje, přesto se tlak žadatelů stupňuje. V současné době, již zastánci alternativních směrů pochopili, že systém je daný zákonem, a tak se rozhodli apelovat na státní instituce, aby změnily předpisy, které nevyhovují jimi prosazovaným trendům. K propagaci a dosažení svých cílů používají internet a další média, která jsou dnes nejsilnějším vehikulem při vytváření názorů společnosti. A to jak v dobrém, tak ve špatném slova smyslu.

Alternativních směrů ve výživě je nepřehledné množství, jako příklad můžeme uvést veganství, vegetariánství, makrobiotika, Ájurvéda, výživa dle krevních skupin atd. K nim se přidávají nové směry a diety, jako například paleolitická strava, osobně indikovaná bezlepková dieta, strava bez mléka, cukru, vajec, syrová strava, Harvardský talíř aj.

Samostatnou kapitolou příznivců nových trendů je směr, který výrazně ovlivňuje názory na stravování mladších generací, a tedy i mladých rodičů, tj. upřednostňování zdravého životního stylu. To by v zásadě nebylo samo o sobě špatné, kdyby dodržování těchto výživových (i celkově životních) postojů nezacházelo až do extrémů. Z posedlosti zdravými potravinami, nejlépe a pouze v bio kvalitě, sledování složení potravin, absolutní strach z přídavných látek v potravinách (tzv. „éček“) se postupně u těchto pečlivých hlídačů zdravé výživy vyvinulo onemocnění zvané ortorexie.

Ortorexie je patologická posedlost zdravou výživou, slovo se skládá ze dvou řeckých slov: orthos – správný a orexis – chuť. Tato porucha se projevuje tak, že se u nemocného z počáteční orientace na zdravou stravu, na obchody se zdravými potravinami a na hledání informací, jak se takové potraviny vyrábějí, stává posedlost a hlavní náplň času. Nemocní ortorexií jsou radikálními odpůrci uměle hnojených,

geneticky upravovaných potravin bez použití chemických konzervantů a barviv, výhradně se orientují na biopotraviny ze specializovaných obchodů.

Pokud tedy touto zaměřeností trpí rodiče, jejichž děti se stravují v zařízeních školního stravování, dochází velmi často ke střetu mezi rodinou a školou. Zvýšená pozornost věnovaná zdravému stravování, bez odborných znalostí problematiky výživy a výroby potravin, je často vyžadována i ve společném stravování, a tito rodiče se nedají přesvědčit, že strava připravovaná v zařízeních školního stravování musí odpovídat těm nejpřísnějším předpisům.

V historii se vždy vyskytovali jedinci nebo skupiny obyvatel, kteří měli tendenci stravovat se jiným způsobem než ostatní. Například již v roce 1989 se odborníci na výživu potýkali s razantními názory promovaného matematika Tomáše Husáka, CSc., který se snažil prosazovat své alternativní názory prostřednictvím médií. Tehdy tedy prostřednictvím novin a časopisů:

Odborníci zabývající se výživou v ČSSR znali argumenty pana Tomáše Husáka, a přesto, že s nimi nesouhlasili, situaci neřešili. Ale pak se názory promovaného matematika dostaly do médií, a získaly tak publicitu, která se naopak nedostávala odborným námitkám. To způsobovalo dezorientaci laické veřejnosti. Obavy, že nesprávné názory mohou negativně ovlivňovat stravovací návyky, se odborníci spojili a připravili výklad ke zkresleným faktům T. Husáka. Snažili se tak laické veřejnosti vysvětlit, které informace jsou pro jejich stravování zásadní a správné. (Receptář správné výživy, 1989)

Jak se mění povaha společnosti, mění se i nároky rodičů, vyznávajících alternativní stravování, vůči přístupu zařízení školního stravování. Stupňují se požadavky na to, aby zařízení vycházela vstříc alternativním požadavkům svých strávníků, a tyto požadavky jsou prosazovány jako vymahatelné právo.

Nejsilnějším občanským sdružením v současnosti, které se snaží o změny školního stravování, je Skutečně zdravá škola. Toto sdružení se objevilo asi před třemi roky a je neradikálnější skupinou, snažící se o změny ve školním stravování, za celou historii jeho existence. Ihned po svém vzniku vystoupilo v médiích s požadavky na změnu výživových doporučení pro obyvatelstvo ČR a také na zásadní změny spotřebního koše. Požadavky sdružení jsou v rozporu s platnými doporučeními, která ministerstva

zapracovala do předpisů platných pro školní stravování. Proto se v roce 2014 spojili odborníci na výživu, aby upozornili na nebezpečnost názorů prezentovaných občanským Skutečně zdravá škola:

„...médiá jsou v poslední době zahlcena zkreslenými a nepravdivými informacemi, jež se týkají školního stravování. My, zástupci odborné veřejnosti jsme znepokojeni touto situací, která poškozují význam a jedinečnost systému školního stravování v naší republice. Systém školního stravování se vyvíjel po dobu 50-ti let a na jeho vývoji se zásadním způsobem vždy podíleli odborníci (v roce 1963 vyšla první vyhláška, která upravovala nutriční potřebu výživy školních dětí podle věku, v pozdějších úpravách až do současnosti průměrnou měsíční spotřebu vybraných potravin na strávnicka a den v gramech, tzv. spotřební koš).

V příloze tohoto otevřeného dopisu specifikujeme dezinformace a polopravdy, kterými je veřejnost zahrnována a proti kterým je třeba se zásadním způsobem postavit, neboť mohou ohrozit nejen kontinuitu vývoje školního stravování, ale dokonce i opodstatnění jeho další existence.

Tento otevřený dopis podporují tyto organizace nebo osobnosti zabývající se výživou a zdravím dětí:

Centrum podpory veřejného zdraví, Státní zdravotní ústav Praha, MUDr. M. Nejedlá

Fórum prevence dětské výživy a obezity, předsedkyně RNDr. H. Zamrazilová, Ph.D.

Fórum zdravé výživy, MUDr. J. Piňha, CSc

Pedagogická fakulta MU Brno, PhDr. Mgr. L. Mužíková, Ph.D.

Pracovní sekce pro dětskou výživu v rámci Odborné společnosti praktických dětských lékařů ČLS JEP předsedkyně MUDr. Alena Šebková, MUDr. Bohuslav Procházka

Sekce pediatrické obezitologie, Česká obezitologická společnost, předsedkyně sekce MUDr. J. Kytarová

Sekce školního stravování při SPV Bc. A. Strosserová, prof. Ing. J. Dostálová, CSc

STOB, předsedkyně PhDr. I. Málková a Mgr. J. Divoká

Vím, co jím a piju o.p.s., ředitelka společnosti, Ing. L. Gonzálesová

VOŠZ a SZŠ 5.května Praha, ředitelka PhDr. M. Janáková, Ph.D.

Výživa dětí o.s. MUDr. A. Moravcová “ (Výživa a potraviny, 3/2014)

Otevřený dopis ale nezabránil dalšímu šíření alternativních názorů, a vzhledem k současné dostupnosti internetu a sociálních sítí, je situace mnohem složitější než před 30 lety. Občanské sdružení Skutečně zdravá škola využívá všech dostupným možností k ovlivňování laické veřejnosti i k přesvědčování zaměstnanců školských zařízení, aby přijali jeho program a aplikovali ho ve školách. V současné době se snaží ovlivňovat kandidáty na krajské hejtmany, neboť předpokládají, že stanou-li se noví hejtmani jejich sympatizanty, budou mít cestu do škol mnohem snadnější. (Skutečně zdravá škola vyzývá kandidáty na hejtmany k podpoře zdravého stravování dětí v jejich kraji, 2016)

Změny konvenčního školního stravování směrem k nějakému alternativnímu směru mohou ale ohrozit dosavadní pozici stravovacích provozů, které vyrábějí nutričně vyváženou stravu. Změna doporučení, nebo dokonce zrušení spotřebního koše, jak požadují zástupci alternativního směru, by pro vyváženost stravy podávané ve školním stravování bylo změnou, která by mohla přípravu stravy v zařízení školního stravování zkomplikovat. Bez kontroly dodržování výživových dávek ztrácí systém školního stravování jeden z hlavních atributů.

Praktická část

5 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumu je komparovat teoretickou část s výsledky dotazníkového šetření. To má zjistit, jak vedoucí zařízení školního stravování vnímají současné problémy a zda jejich názory korespondují s problematikou uvedenou v teoretické části diplomové práce.

5.1 Výzkumné otázky

První

Jsou ohrožujícím faktorem pro školní stravování tlaky nových alternativních směrů ve výživě?

Druhá

Je ohrožujícím faktorem špatné finanční ohodnocení a nízká prestiž oboru?

Třetí

Je ohrožujícím faktorem věk pracovníků školních jídelen?

6 Výzkumného šetření

6.1 Metodologie výzkumu

„Jestliže máme formulován výzkumný problém a výzkumné otázky, můžeme přikročit k rozplánování výzkumu, sestavit tzv. projekt výzkumu. Každý projekt výzkumu musí umět odpovědět na základních sedm otázek.“ (Olecká, Ivanová, 2010, s.19)

1. CO – co budeme zkoumat

Výzkum chce zkoumat problémy školního stravování.

2. KDE – kde budeme výzkum provádět, na jak velkou populaci budeme výsledky zobecňovat, vztah výsledků práce k danému území.

Výzkum se bude provádět v uzavřené oblasti školního stravování na území ČR.

3. KDY – v jakém časovém rozmezí a intervalu.

Průzkum probíhal na podzim roku 2015, a tyto aktuální výsledky jsou porovnány s průzkumem v roce 2005.

4. JAK – jak budeme průzkum provádět, jakou metodou.

Průzkum byl proveden formou dotazníku, který se k respondentům dostal pomocí webové stránky www.jidelny.cz, jež navštěvují pracovníci školního stravování.

5. KDO – se bude na výzkumu podílet

Výzkum byl určen pro vedoucí pracovníky zařízení školního stravování. Charakter otázek v dotazníku předem stanovil, že na otázky může odpovídat jen vedoucí, neboť jen ta má dostatečné informace potřebné k odpovědím.

6. PROČ – proč je téma našeho výzkumu důležité

Problematika školního stravování je součástí našeho školství a zasahuje celou populaci dětí a žáků. Problémy se tedy netýkají jen samotných pracovníků zařízení školního stravování, ale i ostatních pracovníků škol, strážníků, jejich zákonných zástupců a v neposlední řadě i politiků, zejména komunálních.

7. ZA KOLIK – finanční rozpočet

Finanční rozpočet obsahuje zejména časový rozvrh na zpracování dotazníku a zpracování výsledků. Celý průzkum probíhá elektronickou cestou, takže veškeré náklady jsou pouze na hodinovou dotaci celkového zpracování. (Olecká, Ivanová, 2010, s.19)

6.2 Metodologie získávání dat

6.2.1 Respondenti

Vzhledem ke specifické výzkumu byl od počátku přesně určený vzorek respondentů. Výběr byl účelový, neboť charakter výzkumu v roce 2015 musel korespondovat s výsledky původního výzkumu z roku 2005.

Zkoumaný vzorek respondentů byl stratifikovaný, neboť šlo výhradně o zaměstnance oboru školního stravování. Současného výzkumu se zúčastnilo 307 respondentů z řad vedoucích zařízení školního stravování.

Otázky byly kladeny specificky, takže na ně mohli odpovídat jen vedoucí zařízení školního stravování, ostatní pracovníci nedisponují tak širokým rozsahem znalostí dat o svém zařízení.

6.2.2 Způsob distribuce dotazníku

Ve snaze získat co největší počet navrácených dotazníků byla zvolena metoda zveřejnění dotazníků na serveru, který navštěvují pracovníci zařízení školního stravování. Bylo domluveno s administrátorem této webové stránky na zveřejnění

interaktivního dotazníku. Respondenti měli velmi jednoduchý přístup a vyplnění dotazníku trvalo krátkou dobu a bylo technicky jednoduché, což zajistilo velmi zajímavý vzorek odpovědí.

Vzhledem ke způsobu distribuce dotazníku přes internetovou stránku se nedalo předem určit, jak velká skupina respondentů bude oslovena. Výchozím údajem pro možný počet respondentů je počet zařízení školního stravování v ČR, respektive počet vedoucích těchto provozů. Při přípravě dotazníku v roce 2015 byla k dispozici data z roku 2014, a to 8 384 školních jídelen a v nich pracovalo 6 682 vedoucích provozů.

Návratnost dotazníků byla od 307 respondentů. To je zhruba 5 % z evidovaného počtu vedoucích zařízení školního stravování. Pro srovnání, v roce 2005 se dotazník distribuoval prostřednictvím krajských metodiček, byla návratnost 831 dotazníků, což bylo v té době 10 % zařízení. Jiný způsob distribuce dotazníků ovlivnil i jeho návratnost v jednotlivých krajích. Zatímco v roce 2005 měly na distribuci a návratnost osobní vliv krajské metodičky školního stravování, v roce 2015 ovlivnilo návratnost dotazníků to, jak jsou zařízení školního stravování vybavena výpočetní technikou a jak ji umí využívat ke své práci. Rozhodování vedoucích bylo tedy v současném průzkumu více demokratické, neboť v distribuci dotazníků nebyly prostředníkem zástupci státních úředníků.

Tabulka č. 1 – Počet dotazníků z jednotlivých krajů ve srovnání s předešlým výzkumem

Návratnost dotazníků z jednotlivých krajů	Počet dotazníků 2005	Počet jídelen v roce 2004/2005	Procenta	Počet dotazníků 2015	Počet jídelen v roce 2014/2015	Procenta
Jihočeský kraj	19	531	3,58%	15	510	2,94%
Jihomoravský kraj	110	1051	10,47%	76	1050	7,24%
Karlovarský kraj	21	236	8,90%	8	204	3,92%
Královéhradecký kraj	163	548	29,74%	14	498	2,81%
Liberecký kraj	19	415	4,58%	11	388	2,84%
Moravskoslezský kraj	9	1091	0,82%	31	834	3,72%
Olomoucký kraj	6	653	0,92%	11	595	1,85%
Pardubický kraj	9	520	1,73%	18	516	3,49%
Plzeňský kraj	85	461	18,44%	8	437	1,83%
Praha hlavní město	30	669	4,48%	31	660	4,70%
Středočeský kraj	8	980	0,82%	27	1114	2,42%
Ústecký kraj	28	652	4,29%	10	574	1,74%
Vysočina kraj	236	506	46,64%	14	469	2,99%
Zlínský kraj	88	579	15,20%	26	535	4,86%
Celkem	831	8892	9,35%	300	8384	3,58%

6.3 Dotazník

Dotazník

„Je strukturovaný prostředek pro sběr dat, který vyplňuje zkoumaná osoba. Výzkumníci používají dotazníky, aby získali informace o myšlení, zkušenostech, pocitech, postojích, názorech a znalostech, hodnotách a intencích. Informace v dotazníku se mohou týkat dotazované osoby nebo popisu externích objektů.

Dotazníky obvykle obsahují množství otázek a tvrzení, které označujeme jako položky. Otázky se mohou týkat minulosti, přítomnosti a budoucnosti.“

(<http://web.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/metodysberdat.htm#dotaz>)

Pro výzkumnou část této práce byl použit dotazník, který je uveden v příloze této práce. Při tvorbě dotazníku bylo záměrem, že se bude srovnávat výzkum ve školských zařízeních v letech 2005 a 2015. Z tohoto důvodu bylo v dotazníku zachováno cca 2/3 shodných otázek, aby se mohl porovnat vývoj v oboru za posledních 10 let.

Srovnání výsledků jednotlivých výzkumů v odstupu uplynulých let mohou zobrazit problémy školního stravování, i to jak se jejich problematičnost za tu dobu změnila. Porovnáním je vidět, které problémy se zhoršily a které naopak již nejsou důležité.

Dotazníkové otázky lze rozdělit do 7 skupin:

Otázka č. 1 a 3 mají poměrový charakter, kde se jedná o velikost zařízení a přiměřenost počtu pracovníků.

Otázka č. 2 je samostatného charakteru a nevyskytovala se v dotazníku z roku 2005, neboť řeší dietní stravování, které v předchozím období oficiálně neexistovalo.

Otázky č. 4, 5, 6, 7 a 8 se zabývají věkem, odborností a platovým tarifem pracovníků zařízení školního stravování.

Otázky č. 9, 10 a 11 se zabývají metodickou pomocí a získáváním informací pro vedení školního stravování.

Otázky č. 12 a 13 řeší kontrolu v zařízení školního stravování, ale vzájemně spolu nesouvisí. V otázce č. 12 se zjišťuje, které kontrolní orgány zařízení kontrolují. V otázce č. 13 je řešeno, jak často je zařízení kontrolováno, ale není důležité, jakým orgánem to je. Podstatou této otázky je to, jestli je nad zařízeními vykonáván dozor a jak často ke kontrolám dochází.

Otázky č. 14 a 15 odpovídají na otázky spokojenosti vedoucích se svou profesí a možnostmi změn.

Otázky č. 16 a 17 je věnována spotřebnímu koši a názor vedoucích, co by se v něm mělo změnit.

Otázky č. 18, 19 a 20 řeší současné trendy vyvíjet tlak na změny školního stravování a to, jak na to zařízení reagují.

6.4 Vyhodnocení dotazníků, rozbor a porovnání jednotlivých otázek

Otázka č. 1 Velikost zařízení

Tabulka č. 2 – Velikost zařízení

Velikost jídelny	Počet	Procenta
Do 100	59	19%
Do 300	104	34%
Do 600	84	28%
Nad 600	57	19%

Největší skupinu odpovídajících tvoří vedoucí ze zařízení o velikosti do 300 stravníků.

Otázka č. 3: Odpovídá počet pracovníků normativu?

Tato otázka je totožná s rokem 2005. Je tedy možné dobře porovnat výsledky z jednotlivých šetření.

Tabulka č. 3 – Odpovídá počet pracovníků normativu?

Normativ pracovníků	2005		2015	
zhruba ano	659	80%	196	66%
je nižší	105	13%	60	20%
je vyšší	29	4%	12	4%
jiná možnost (nebo neznám normativ)	29	4%	31	10%

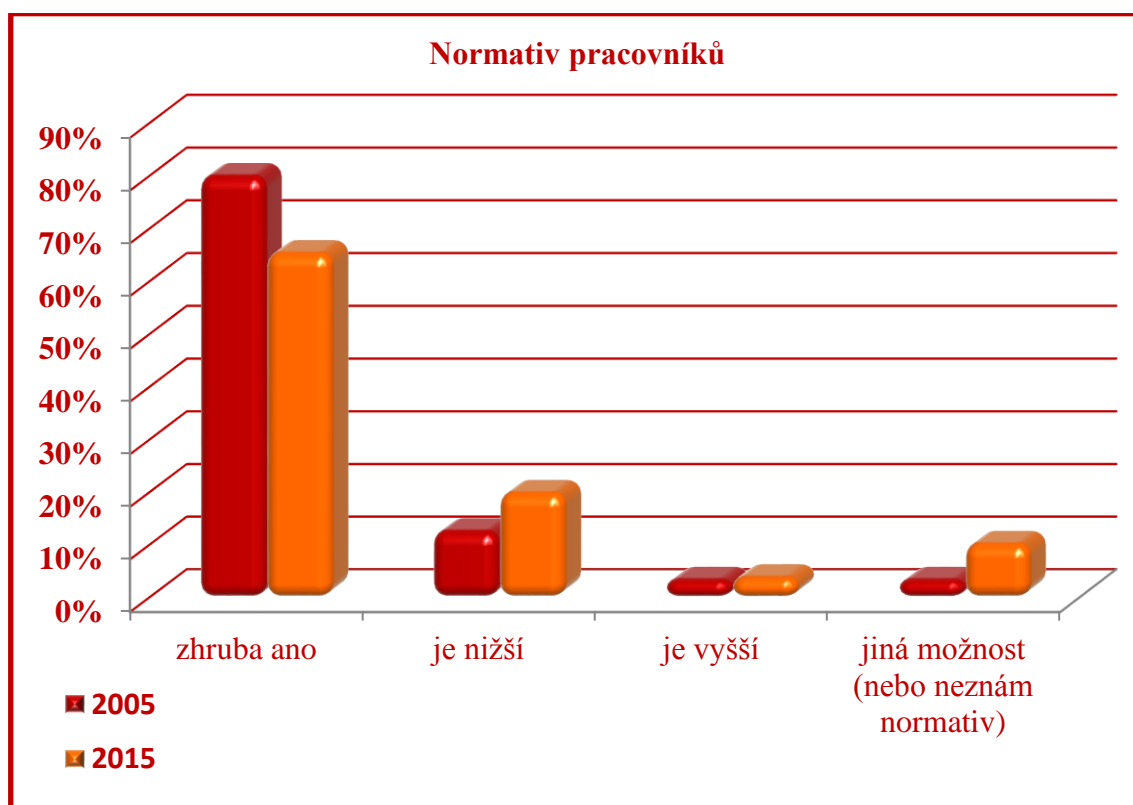
Na první pohled je vidět to, že se zpřísnují normativy, a trvá nedostatek finančních prostředků na pokrytí platů. Zatímco v roce 2005 odpovídaly počty pracovníků normativu více než ve 3/4, v roce 2015 odpovídají již jen ve 2/3. Téměř na dvojnásobek také stoupl počet zařízení, kde je nižší počet pracovníků než určuje normativ.

Tato zjištění jsou znepokojující, neboť hovoří o nevyváženosti normativů, nedostatku financí na jejich pokrytí, které zařízení řeší tím, že normovaný podíl práce zastává nižší počet pracovníků. To samozřejmě zvyšuje rizika pramenící z této situace, jak z hlediska bezpečnosti práce, tak z hlediska kvality a objemu vykonané práce.

Snižování pracovníků není možné, aniž by se to projevilo na kvalitě vykonávané práce a všech ostatních aspektech tohoto jevu. Je jasné, že stanovovat limity pro počty pracovníků nelze jen pouhým výpočtem, ale jsou k tomu nutné znalosti o provozu

zařízení, aby se provoz správně pokryl pracovníky. Tyto normativy také musí být pokryty dostatečným objemem finančních prostředků na mzdy.

Graf č. 1 – Odpovídá počet pracovníků normativu?

Otázka č. 2: Připravujete dietní stravování?

V roce 2015 je otázka dietního stravování klíčová. Před 10 lety se tato otázka neřešila, neboť dietní stravování nebylo zakotveno v legislativě. V roce 2015 se situace radikálně změnila a může se s naprostou jistotou konstatovat, že aplikace dietního stravování byla nejvíce řešenou otázkou roku 2015. Z neoficiálních zdrojů je známo, že za předešlé situace, kdy nebyl způsob dietního stravování stanoven předpisy, se většina zařízení školního stravování snažila vyjít nemocným strávnickům vstříc buď tím, že jim stravu upravila podle požadavků diety, nebo jim umožnila, aby si dietní stravu donesli z domova, a tu jim pak připravila ke konzumaci.

Dohady a různorodé informace, které zařízení školního stravování během tohoto roku dostávala, vedly k tomu, že téměř dvě třetiny zařízení školního stravování v ČR přestalo dietní stravu poskytovat. Necelá čtvrtina zařízení zůstala u způsobu donášení dietní stravy připravené rodiči, nebo tento způsob nyní nově zavedla, když přestala pro nejasné výklady předpisů dietu připravovat.

Pouze 13 % zařízení školního stravování uvádí, že připravuje diety podle nových předpisů a nemá problémy s financováním předepsaného nutričního terapeuta. Z dotazníků se nelze dozvědět, jakým způsobem s nutričním terapeutem spolupracují, z jakých zdrojů ho financují, ani jak drahá je tato služba. Vzhledem k závažnosti této problematiky by si tato otázka zasloužila samostatné zpracování.

Na vyvozování spolehlivějších výsledků bude třeba nechat uplynout delší čas, aby si vedoucí zařízení ujasnili situaci a upevnili přístup k nové situaci v oblasti dietního stravování.

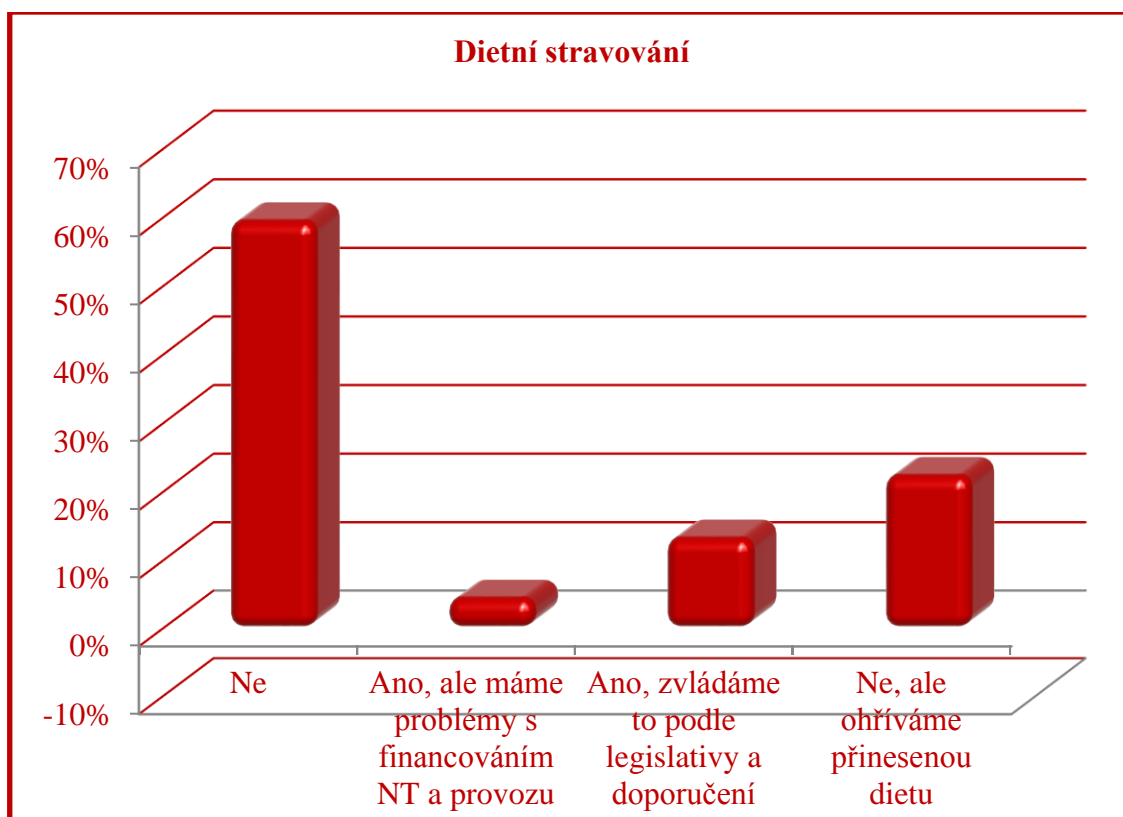
Vliv na implementaci dietního stravování bude mít i zrušení sekce Výživy a nutriční péče v České asociaci sester k 1. 6. 2016. Z této sekce se stal zapsaný spolek a není zaštiťován ČAS. Ale metodický pokyn MŠMT zůstává i nadále ve formě, kdy sekce byla součástí odborného sdružení zdravotníků. Jedná se tedy o další rozpornou situaci, která komplikuje zavádění dietního vaření ve školách.

V současné době se připravuje novela vyhlášky o školním stravování, která má přinést další změny v aplikaci dietního stravování i odborného dozoru.

Tabulka č. 4 – Připravujete dietní stravování?

Připravujete dietní stravování?		
Ne	183	60%
Ano, ale máme problémy s financováním NT a provozu	14	5%
Ano, zvládáme to podle legislativy a doporučení	41	13%
Ne, ale ohříváme přinesenou dietu	69	22%

Graf č. 2 – Připravujete dietní stravu?

Otázka č. 4: Kvalifikace pracovníků kuchyně (mimo vedoucí)

Tabulka č. 5 - Kvalifikace pracovníků kuchyně (mimo vedoucí)

Kvalifikace pracovníků kuchyně	2005		2015	
odpovídá požadavkům	643	78%	228	74%
spíš odpovídá požadavkům	133	16%	50	16%
převažuje nekvalifikovaný personál	49	6%	29	9%

Srovnání dvou výzkumů u této otázky vychází v obou posuzovaných obdobích shodně. Překvapivé je zejména to, že respondenti se stále drží tradice při požadavcích na kvalifikaci pracovníků zařízení školního stravování, ačkoliv požadavky neurčuje žádný právní předpis ani metodický pokyn. Vedoucí pracovníci musí při výběru nových pracovníků a určování platového tarifu postupovat podle několika předpisů a také z provozních požadavků, aby alespoň rámcově stanovili kvalifikaci, kterou by měl personál kuchyně mít.

Při určování, jaké vzdělání potřebuje pracovník k výkonu práce, a následně i zařazení do platové třídy, pomůže katalog prací – Nařízení vlády 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě. Ten sice neurčuje, jaké vzdělání nebo odbornost má mít kuchař nebo vedoucí jídelny, ale specifikuje činnosti, podle kterých může být pracovník zařazen. Dále může situaci upřesnit Nařízení vlády č. 564/2006, které v § 2 předepisuje, jaké vzdělání musí mít pracovník, aby mu mohl být zařazen do konkrétní platové třídy. Kombinací požadavků na pracovníka – požadovaná činnost na pracovišti a k tomu odpovídající vzdělání pomáhá vedoucím pracovníkům stanovit požadavky na kvalifikaci. Zkušený vedoucí pracovník ví, jaké pracovní výkony musí požadovat od svých podřízených, aby zajistil funkční provoz. Manažerské zkušenosti vedoucímu napoví, že je výhodné přijmout kuchaře vyučeného v oboru, a pokud takového pracovníka nemá k dispozici, musí vybrat takového, který zastane činnosti odborně vzdělaného pracovníka, a může ho pak motivovat k doplnění odbornosti.

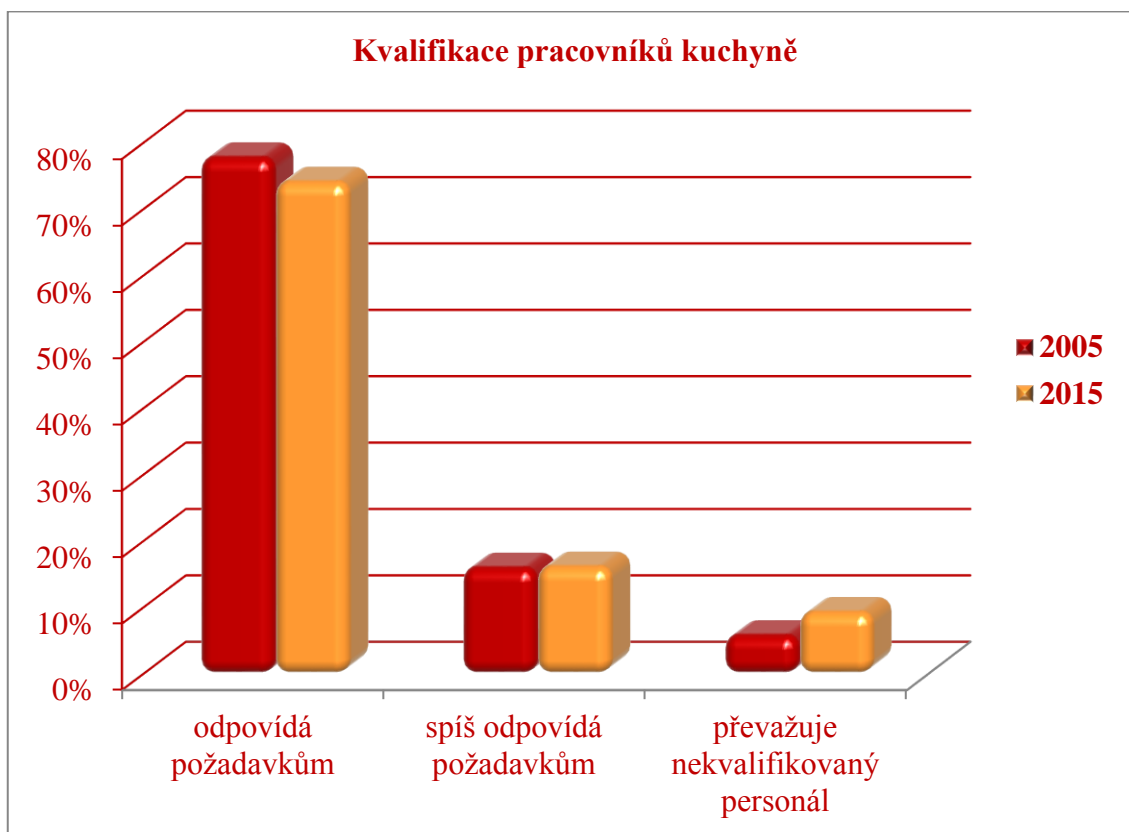
U pomocných sil jsou požadavky na kvalifikaci minimální, stejně tak na vzdělání. Ale přesto vedoucí pracovník provozu musí vybírat takové pracovníky, kteří zvládnou pomocné práce v kuchyni a jsou schopni se naučit zásady osobní a provozní hygieny, aby mohli splňovat zásady HACCP. Již před deseti lety bylo zřejmé, že tento typ školského zařízení si nemůže dovolit nekvalifikovaný pomocný personál, protože každý výpadek pracovních sil je pak náročný na zvládnutí provozu, a někdy není možné vůbec stabilní služby poskytovat. Téměř shodné výsledky odpovědí na tuto otázku vypovídají o tom, že dobrý manažer stravovacího provozu si tuto skutečnost uvědomuje i v současné době, kdy nejsou pevně stanovené požadavky na personál stravovacího provozu.

Vzhledem k nízkým mzdám a fyzicky náročným pracovním podmínkám je čím dál těžší získat do stravovacího provozu vyučené kuchařky nebo kuchaře, stejně tak pomocné síly. Mužský prvek je ve školních jídelnách velmi vzácný, protože jiné sektory nabízí pro muže výhodnější finanční ohodnocení než školní stravování. Ale ani pro ženy, zejména pro mladé, není finanční ohodnocení dostatečnou motivací pro nástup do zařízení školního stravování.

Nedostatek odborně vyučeného personálu začíná být citelný, dlouholetí pracovníci odcházejí do starobního důchodu, a je velmi obtížné za ně sehnat náhradu, zejména

mladé pracovníky vyučené v oboru. To naznačuje i tento výzkum, neboť za posledních 10 let mírně stoupl počet zařízení, ve kterých převažuje nekvalifikovaný personál.

Graf č. 3 – Kvalifikace pracovníků ŠJ

Otázka č. 5: Věkový průměr pracovníků kuchyně

Tabulka č. 6 – Věk pracovníků kuchyně

Věk pracovníků kuchyně	2005		2015	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
do 30 let	15	2%	38	12%
30 - 40 let	325	39%	1	0%
40 - 50 let	439	53%	208	68%
nad 50 let a důchodci	49	6%	59	19%

Již před deseti lety bylo v autorčině bakalářské práci citováno:

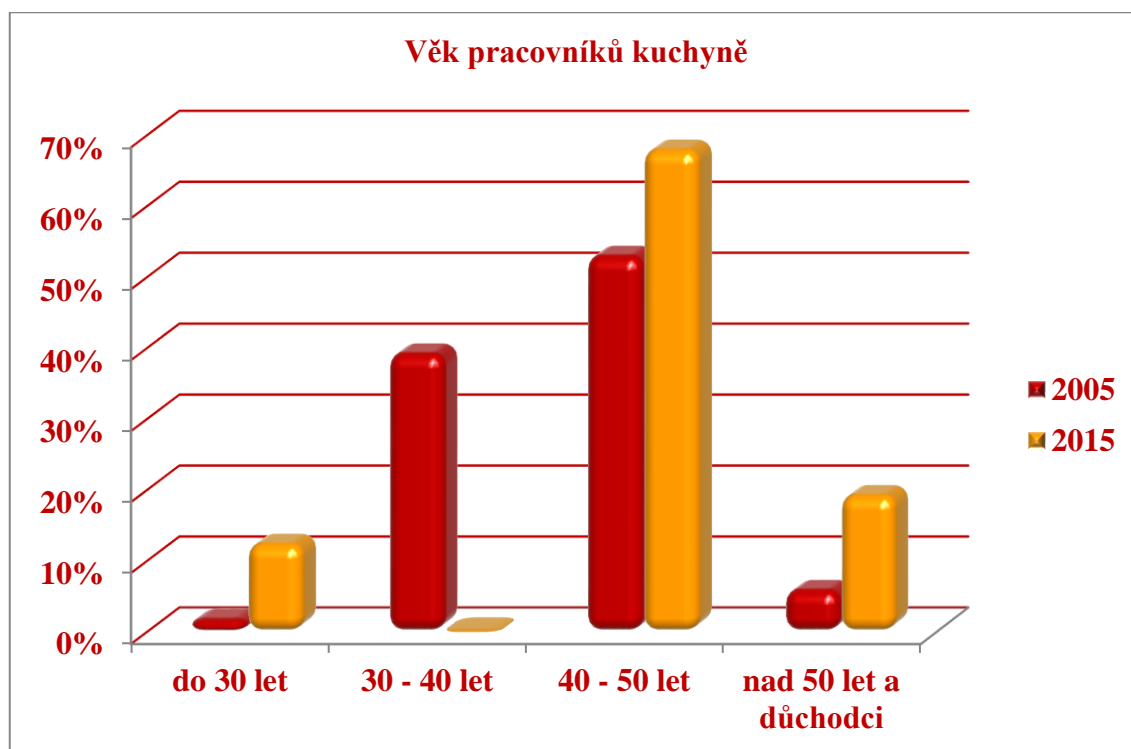
Zvyšující věk pracovníků kuchyně má několik příčin:

- a) stárnoucí generace pracovníků, vyučených a vychovaných speciálně pro školní stravování
- b) absence speciálních pracovišť, která by umožňovala zájemcům získat nebo prohlubovat vzdělání v oboru
- c) nízké finanční ohodnocení práce v resortu školství, které je výrazně nižší než za stejnou funkci ve veřejné sféře
- d) nízké společenské ohodnocení práce ve školním stravování

(Strosserová, 2006, s. 46)

Výzkum, opakující se po deseti letech potvrdil, že se situace vůbec nezlepšila, naopak se znatelně zhoršila. Současný výzkum potvrdil absenci střední generace pracovníků v zařízeních školního stravování a také předpokládaný přesun střední generace, který byl indikován před deseti lety, do předdůchodového věku. Stav, kdy téměř 3/4 pracovníků jsou předdůchodového věku, další 1/5 pracovníků jsou důchodci, je nejen neobvyklý v žádné jiné oblasti školství, ale je přímo ohrožujícím faktorem pro sledovaný obor.

Graf č. 4 – Věkové rozložení pracovníků kuchyně

Již v prvním výzkumu byl zjištěn fakt, že v oboru pracují jen 2 % mladých lidí do 30 let, což je velmi nevýhodné, protože si obor nevychovává nástupce, kteří převezmou práci od svých starších a zkušených kolegů. Po deseti letech je situace v mladých příchozích do oboru trochu optimističtější, ale může se opakovat situace z předešlých let, že tito mladí z oboru odejdou do oblastí, kde budou lépe ohodnoceni.

V tomto období je situace kritická, neboť současných 70 % pracovníků před důchodem je pro tak těžkou práci velkým rizikem. Tito pracovníci, zejména pokud tuto práci vykonávají celý život, trpí často nemocemi z povolání, dlouhodobou pracovní neschopností, a to velmi komplikuje práci v zařízení školního stravování. Každá chybějící síla je pro provoz velkým problémem, neboť oslabuje kolektiv, což má značný vliv na pracovní výkonnost.

Nastává situace, že za pracovníky, odborně vyučené a s dlouholetou praxí, kteří odcházejí do starobního důchodu, není téměř možné najít adekvátní náhradu. Motivace pro mladé, odborně vyučené pracovníky není prakticky žádná. Každodenní namáhavá práce s minimálním finančním ohodnocením, žádným kariéřním růstem – to jsou atributy, se kterými musí pracovat vedoucí zařízení školního stravování při hledání personálu. A to je velmi těžká situace.

Nejhorší na celé věci je, že se léta na tuto krizi upozorňuje, protože ovlivňuje každodenní praxi, ale nikdo situaci neřeší. Věková struktura ovlivňuje i finanční ohodnocení pracovníků, neboť státní normativy jsou stanoveny na průměrný střední věk.

Jak ukázal průzkum, mladší a střední věk ve školním stravování téměř neexistuje, téměř 90 % pracovníků je ve vyšším věku, a tudíž v maximálních hodnotách platových stupňů. Tyto rozevírající se nůžky mezi skutečností a praxí mají za následek, že v zařízeních školního stravování se nedostává finančních prostředků na platy, a pracovníci často musí pracovat za základní nárokový plat bez možnosti na osobní ohodnocení nebo odměny. A kruh se uzavírá, nízké finanční ohodnocení není dostatečnou motivací pro příliv nových mladých a perspektivních pracovníků.

Otázka č. 6: Věkový průměr vedoucích

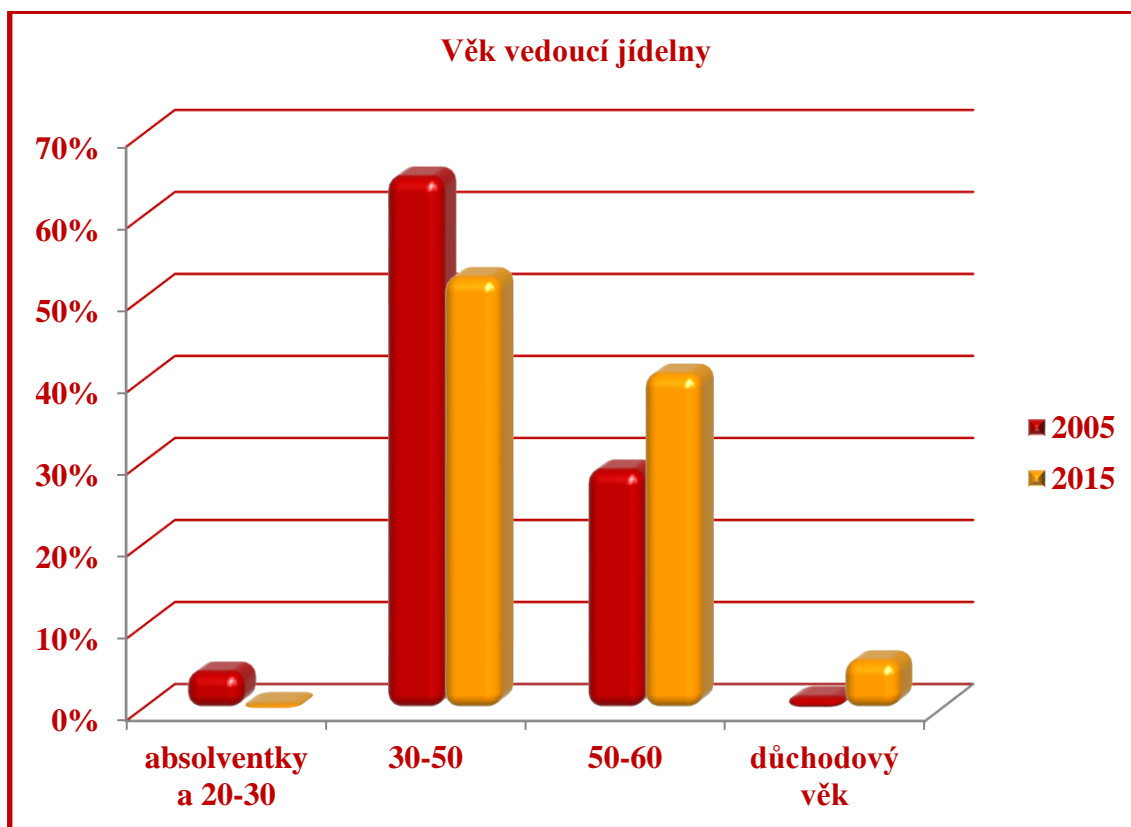
Tabulka č. 7 – Věkový průměr vedoucích

Věk vedoucí jídelny	2005		2015	
absolventky a 20-30	37	5%	2	1%
30-50	532	65%	161	53%
50-60	239	29%	125	41%
důchodový věk	12	1%	18	6%

Poněkud lepší je situace u vedoucích zařízení školního stravování, zde se střední generace vyskytuje ve vyšším procentu než u ostatních pracovníků, ale i zde se dá pozorovat trend stárnutí pracovníků.

Přiliv mladých pracovníků do oboru je ale horší než před deseti lety, ze zkoumaného vzorku vyšlo pouze 1 %, což znamená, že do oboru prakticky vůbec nepřicházejí absolventi.

Graf č. 5 – Věk vedoucích

Otázka č. 7: Odbornost vedoucích zařízení školního stravování

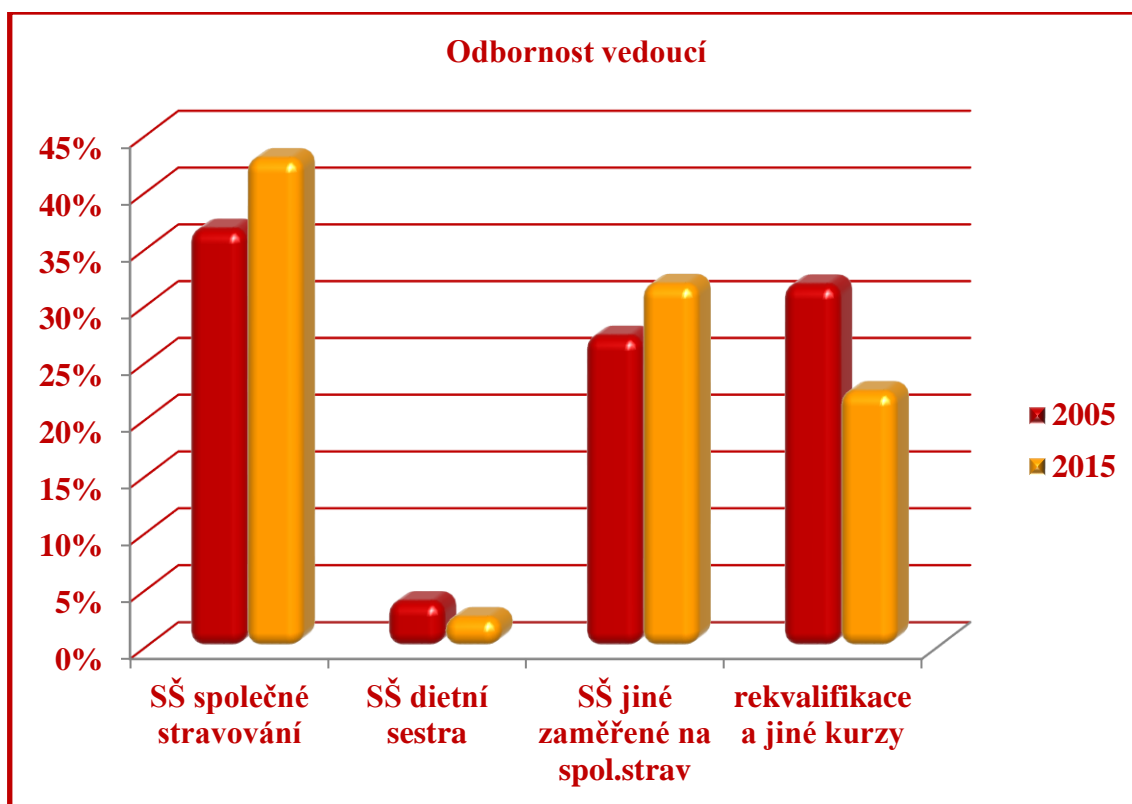
Tabulka č. 8 – Odbornost vedoucích zařízení školního stravování

Odbornost vedoucí	2005		2015	
SŠ společné stravování	285	37%	132	43%
SŠ dietní sestra	31	4%	8	3%
SŠ jiné zaměřené na spol.strav	212	27%	98	32%
rekvalifikace a jiné kurzy	247	32%	69	22%

Je velmi pozitivní zjištění, že stoupá kvalifikovanost vedoucích stravovacích provozů, a to přes stále trvající situaci, která byla popsána už při minulém šetření. V žádném předpisu totiž není stanovena požadovaná kvalifikace pro vedoucího zařízení školního stravování. V minulosti bylo ministerstvo školství upozorněno, že tento legislativní předpis chybí. Pedagogičtí pracovníci mají svůj předpis - zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, který určuje povinnost odborného vzdělání pro výkon jednotlivých pedagogických povolání, ale nepedagogové žádný takový předpis nemají. A citelně chybí právě u těch profesí ve školním stravování, jejichž práce vyžaduje opravdu značné množství odborných znalostí, které se získávají dlouhodobým studiem, nikoliv krátkými rekvalifikačními kurzy nebo školeními.

Práce vedoucích zařízení školního stravování vyžaduje odborné vzdělání z několika oblastí – ekonomiky, výživy, dietetiky, hygieny, personalistiky a řadě dalších oblastí. Problémem je, že v současné době žádná střední škola neposkytuje komplexně vzdělávání, takže noví vedoucí, které přicházejí do oboru, málokdy mají komplexní vzdělání potřebné k výkonu profese. Ekonomům chybí znalosti z oblasti výživy a hygieny, i z organizace provozu. Nutriční terapeuti mají problémy v oblasti ekonomiky. Je tedy velmi těžké získat kvalifikovaného pracovníka, a i když se řediteli podaří získat pracovníka s maturitním vzděláním jednoho z vhodných oborů, čeká nového pracovníka další celoživotní vzdělávání.

Graf č. 6 – Odbornost vedoucích zařízení školního stravování

Otázka č. 8: Do jaké třídy je zařazena vedoucí zařízení školního stravování?

Tabulka č. 9 – Zařazení vedoucích do platové třídy

Platová třída vedoucích	2005		2015	
6	111	14%	11	4%
7	320	42%	80	26%
8	285	37%	175	57%
jiné (vypsat)	52	7%	41	13%

Výzkum o zařazování vedoucích zařízení školního stravování ukázalo docela významný posun oproti roku 2005. Výrazná změna je způsobena zřejmě tím, že v roce 2005 byl katalog prací dle předpisu Nařízení vlády č. 469/2002 ze dne 5. srpna 2002, kterým se stanoví katalog prací a kvalifikační předpoklady a kterým se mění nařízení vlády o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě, poměrně novým předpisem, a všichni se teprve učili správnému zařazení pracovníků podle skutečně vykonávané činnosti. Často vedla ke špatnému zařazení neznalost náplně práce

jednotlivých pracovníků v zařízení školního stravování. Trvalo několik let, v kterých došlo i k novelizaci katalogu prací, než se situace konsolidovala a zařazení pracovníků více odpovídá skutečně vykonávané práci.

Zatímco v roce 2005 bylo v 6. platové třídě zařazeno 14 % vedoucích, nyní jsou to jen 4 %. I toto zařazení je zřejmě špatné, neboť platové zařazení pro vedoucí stravovacího provozu v 6. platové třídě neodpovídá skutečné náplni práce vedoucího stravovacího provozu.

Funkce vedoucí školní jídelny by měla být sestavena kombinací těchto funkcí:

1.2.3 Účetní – 6. platová třída

2.5.6 Provozář – 8. platová třída

1.2.4. Rozpočtář – 9. platová třída

Dle zákona o platu č.143/1992 Sb., a nařízení vlády č. 330/2003 Sb., a se platová třída stanoví dle nejnáročnější druh činnosti, který zaměstnavatel může na zaměstnanci požadovat v rámci sjednaného druhu práce.

Pro určení platové třídy vedoucí školní jídelny je rozhodující funkce provozáře. Pro stanovení 8. platové třídy, musí být splněny tyto požadavky – 1. Organizace provozu velkokapacitního stravovacího zařízení včetně zajišťování technického vybavení a údržby, ekonomické agendy, stanovování technologických postupů a zajišťování jejich dodržování včetně kontroly dodržování hygienických předpisů.

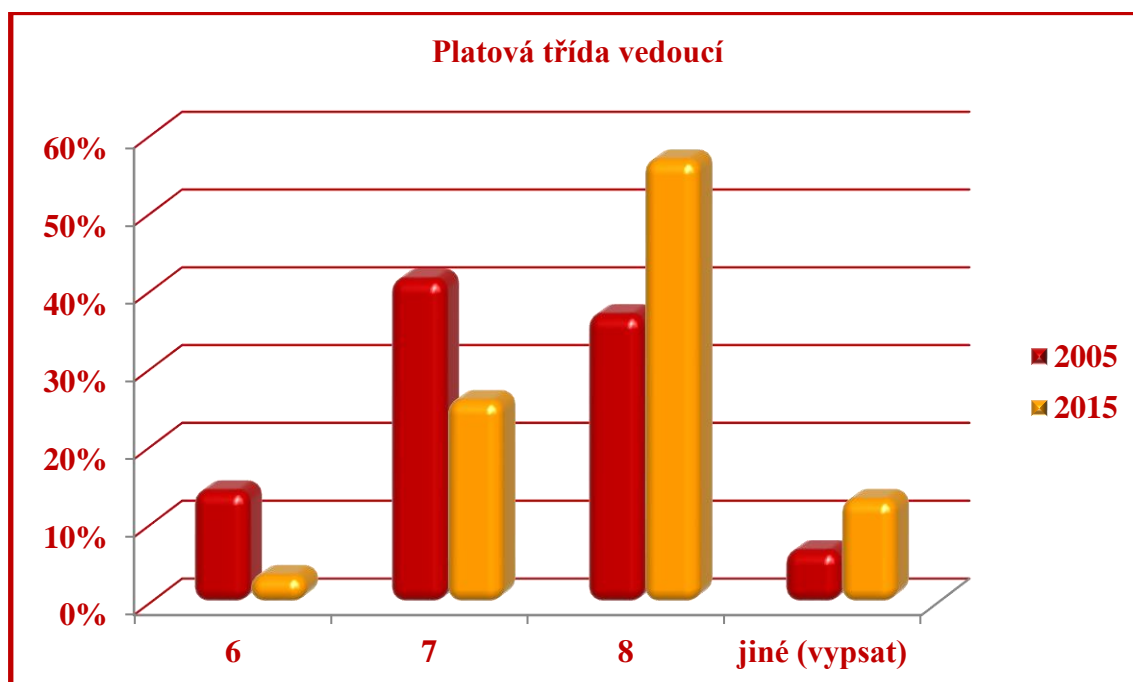
Pracovní náplň vedoucí školní jídelny naplňuje všechny tyto požadavky. V popisu platové třídy je jedno nevhodné slovo – velkokapacitního. Nikde není přesně určeno, co je velkokapacitní stravovací zařízení. Na druhou stranu i ve velmi malém stravovacím zařízení musí vedoucí školní jídelny splnit všechny ostatní požadavky vyjmenované v platové třídě. (Strosserová, 2006 s.55)

V roce 2010 byl sice katalog prací novelizován, ale nevyplývá z něj, že by vedoucí zařízení školního stravování měli být zařazeni do platové třídy č. 6, neboť i v malých zařízeních musí vedoucí vykonávat obdobné činnosti jako v zařízeních velkých nebo dokonce velkokapacitních. (Alinče, Tomší, 2010)

Podle současného katalogu prací vykonává vedoucí jídelny podle 1.02.03 účetní práce, odpovídající 8. platové třídě, podle 1.02.04 rozpočtář odpovídá 8.-9. platové třídě, podle 2.05.06 provozář jsou to práce odpovídající 7.-8. platové třídě podle velikosti zařízení. Vyšší platové třídy jsou uváděny u ředitelk samostatných právních subjektů, kde se platové třídy podle velikosti zařízení pohybují v 10.-11. platové třídě.

Oproti roku 2005 došlo k výraznému posunu zařazení z 6. do 8. platové třídy, což je správné, protože 8. platová třída nejvíce odpovídá práci vykonávané vedoucími zařízení školního stravování u běžně velkého stravovacího provozu. Nižší, tedy 7. platová třída může odpovídat vedení malého stravovacího provozu, například v mateřské škole. Ale zařazení vedoucí stravovacího provozu do 6. platové třídy, která je určena pro kuchařky, které připravují složitější menu nebo dietní stravování, je naprosto nepochopitelné. Takto podhodnocená funkce vedoucí stravovacího provozu je jednou z příčin, proč ubývá pracovníků v mladším věku nastupujících do oboru. Je proto nutné věnovat větší pozornost náplni práce vedoucí stravovacího provozu, neboť to jen dobrá znalost pracovní činnosti může vést k správnému výběru odborného pracovníka, a následnému zařazení do příslušné platové třídy.

Graf č. 7 - Platová třída vedoucí

Otázka č. 9: Metodická pomoc zařízení školního stravování

Tabulka č. 10 - metodická pomoc zařízení školního stravování

Metodická pomoc zařízením ŠS	2005		2015			
	ano		ano		ne	
zřizovatele	206	24%	108	36%	191	64%
krajský úřad	532	62%	143	48%	155	52%
MŠMT	66	8%	100	34%	196	66%
jiná možnost (např. IT, placená služba)	56	7%	150	50%	150	50%

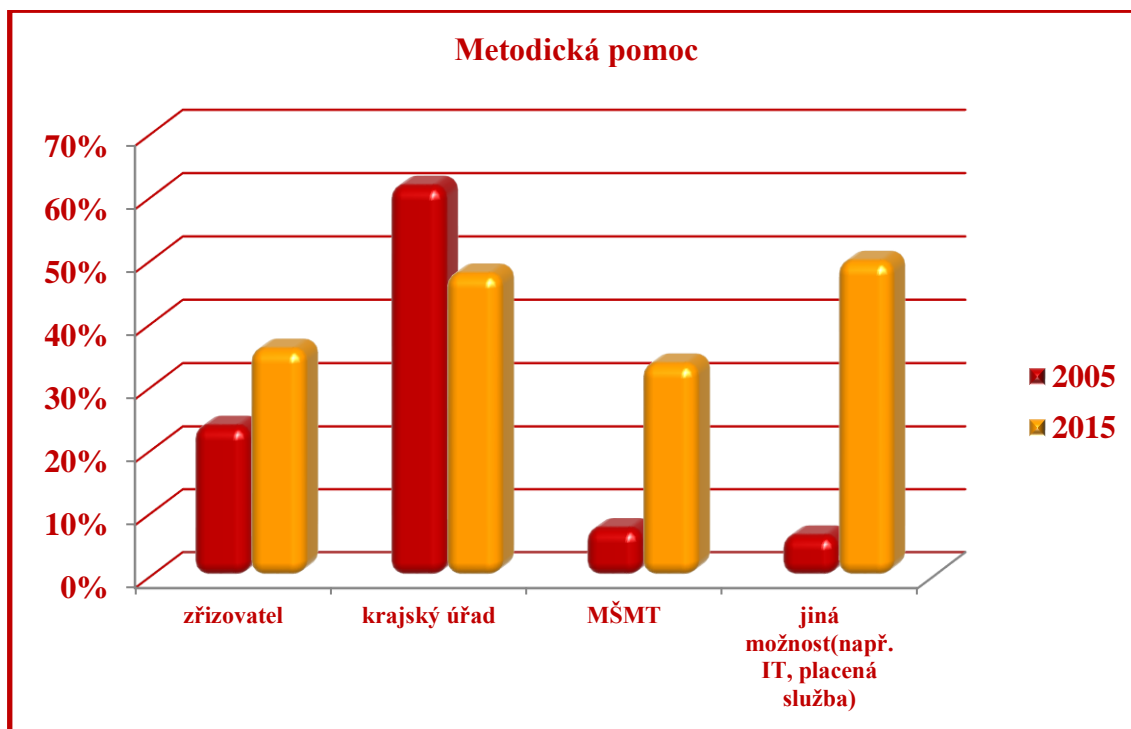
Vyhledávání metodické pomoci se za posledních deset let posunulo od pasivního očekávání pomoci od státních nadřazených orgánů k aktivnímu vyhledávání informací, a tudíž i metodických rad pomocí moderních informačních prostředků. Je to pochopitelné, neboť v uplynulých deseti letech došlo k velkému rozmachu informačních technologií, a také k vyšší dostupnosti technologií i pro zařízení školního stravování. Nyní má prakticky každá školní jídelna připojení k internetu, které využívá nejen ke komunikaci s bankou, ale také je to příležitost k vyhledávání informací.

Poněkud klesla fixovanost na krajské úřady, což může být také způsobeno tím, že v některých krajích nejsou metodičky pro školní stravování a nejsou proto zařízení školního stravování dostupné, a proto se pracovníci musí obracet na jiné subjekty.

Zvýšila se důvěra v metodickou pomoc MŠMT. Za tím je zcela určitě fakt, že v roce 2005 na ministerstvu nebyl úředník, který by dokázal pomoci zařízením s jejich problémy. V současné době má ministerstvo referenta pro školní stravování již tři roky, a to se projevilo i v důvěře pracovníků zařízení školního stravování, se kterou se na ministerstvo školství, ale i zdravotnictví obracejí.

Nejvíce informací a metodické pomoci hledají pracovníci zařízení školního stravování u soukromých poskytovatelů rad a metodické pomoci. Nárůst oproti roku 2005 je více než sedminásobný, a je to způsobeno nejen rozmachem internetu, ale i rozšířením služeb soukromých poskytovatelů metodické pomoci a školení.

Graf č. 8 – Metodická pomoc zařízením školního stravování

Otázka č. 10: Kde hledají vedoucí metodickou pomoc

Tabulka č. 11 - Kde hledají vedoucí metodickou pomoc

Kde hledají vedoucí informace	2005		2015	
obracím se na přísl. metodika	336	19%	132	44%
účastním se školení	594	33%	294	98%
čtu časopis Výživa a potraviny	504	28%	235	79%
hledám informace na IT	356	20%	272	90%

Od posledního sledovaného období se více než zdvojnásobil počet zařízení, která hledají pomoc při získávání informací u příslušného metodika. Činí tak polovina respondentů.

Oproti roku 2005 se zvýšil počet zařízení, která vyhledávají informace prostřednictvím školení, trojnásobně. V současné době tuto formu volí téměř všechna zařízení. Je to dáno širokou nabídkou školení od státních organizací i soukromých subjektů. Školní

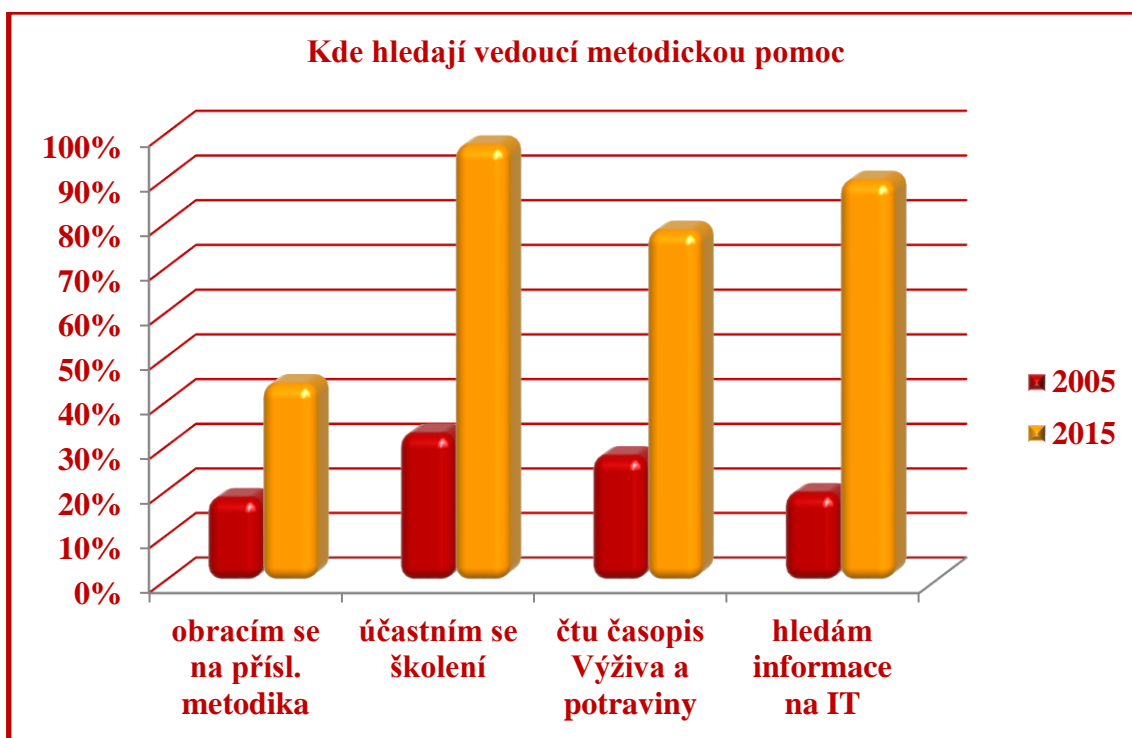
stravování se v posledních letech stalo zajímavým objektem pro vzdělávací agentury. Vzhledem k tomu, že je tento obor sledován médii, a v nich jsou probírány problémy, které se řeší, mohou na to vzdělávací agentury pružně reagovat nabídkou školení.

Neméně důležitým faktem je, že se oproti minulému výzkumu také zvýšilo množství finančních prostředků vydávaných na vzdělávání. Zájem pracovníků zařízení školního stravování by sám o sobě nestačil k aktivnímu vzdělávání, na tuto aktivitu musí mít zařízení finance. I když částky na ostatní osobní náklady, ze kterých je školení hrazené, nejsou nijak vysoké, přece jen zařízení investují do dalšího vzdělávání zaměstnanců, protože vědí, že je to nutnost. Změnil se také postoj ředitelů škol, kteří tuto aktivitu podporují.

Také se ztrojnásobil počet zařízení, která vyhledávají informace pomocí odborného časopisu Výživa a potraviny, respektive jeho přílohy Zpravodaj pro školní stravování. Tento časopis se zaměřuje na školní stravování už více než 20 let a jeho zakladatelkou byla pracovnice MŠMT pro školní stravování. Tento časopis byl vydáván ve spolupráci s ministerstvem školství i zdravotnictví, takže přinášel jídelnám důležité a věrohodné informace v souladu s platnou legislativou i odbornými novinkami.

V roce 2015 začal vycházet další odborný časopis Speciál pro školní stravování, ale v době průzkumu byl na trhu velmi krátkou dobu, takže nebylo možné zjistit, kolik školních jídelen v něm hledá odborné informace.

Graf č. 9 – Kde hledají vedoucí informace

Další důležitým poznatkem, že 90 % respondentů hledá informace na internetu, by měly státní organizace využít k předávání informací a metodických rad zařízením školního stravování prostřednictvím tohoto média. Internet je dostupný, ale bohužel ministerstva ho neumí využívat v takové míře, jak by praxe potřebovala. To je v dnešní době zásadní problém, protože na rozdíl od ministerstev, jiné subjekty využívají internet v hojně míře a nemusí respektovat ověřené informace. Ke školním jídelnám se pak dostávají různorodé informace a pro pracovníky zařízení školního stravování je těžké rozhodnout, které jsou relevantní.

Otázka č. 11: Jaká školení vedoucí vyhledávají?

Tabulka č. 12 - Jaká školení vedoucí vyhledávají

Jaká školení vedoucí vyhledávají	2015			
	ano		ne	
Pouze MŠMT a státní správa	154	52%	141	48%
Podle tématu a kvality lektora	268	89%	32	11%
Podle ceny nebo doporučení	182	60%	119	40%
Nemá na školení finance	198	66%	103	34%

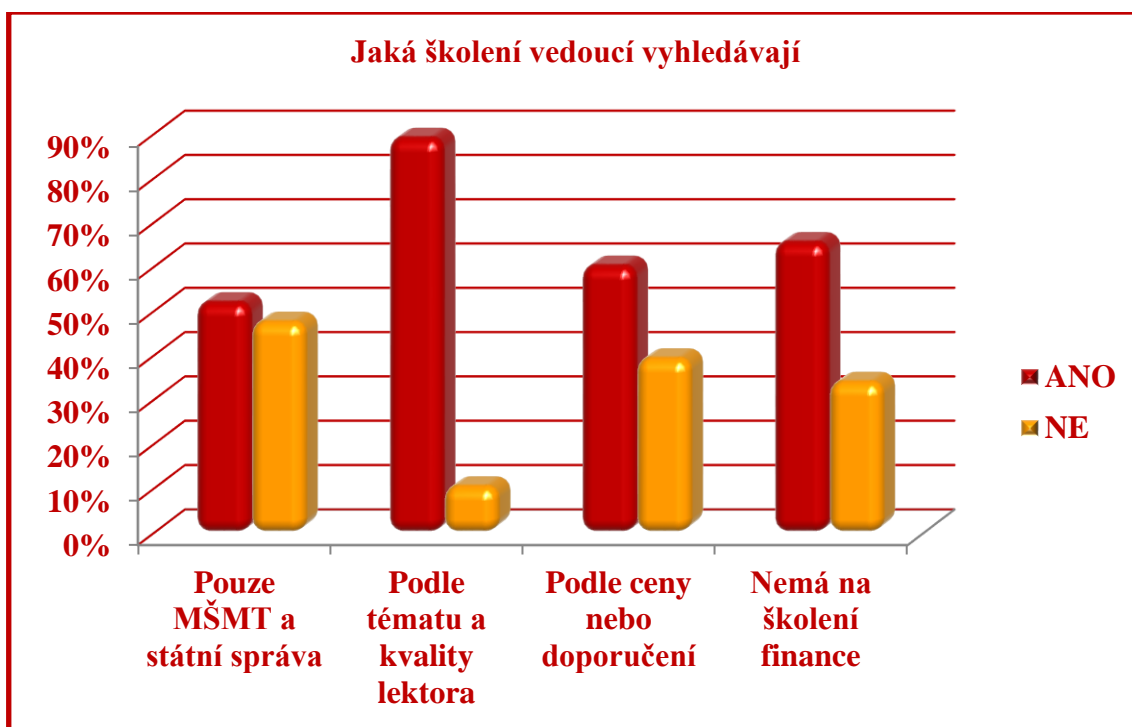
Pro poskytovatele školení a odborné pomoci je důležité vědět, podle jakého klíče si klienti vybírají akce. Žádné oficiální informace nejsou k dispozici, takže pro potřeby diplomové práce je zdrojem informací průzkum mezi respondenty.

Polovina respondentů dává přednost při výběru školení takové akci, která je organizována ministerstvem školství. Naproti tomu daleko důležitějším aspektem pro výběr školení je kredit lektora. Podle kvality lektora si vybírá školení 89 % respondentů, což je velmi důležitá informace pro pořadatele školení. Klientela z řad školního stravování se poměrně dobře orientuje mezi odborníky na školní stravování, a téměř všichni respondenti vybírají školení podle náplně vzdělávání a také osobnosti přednášejícího.

Z tohoto pohledu je významné i zjištění, že jen pro 60 % respondentů je významná cena školení pro jeho výběr. Takže lze odvodit, že skoro polovina respondentů opravdu vybírá školení dle kvality, a cena je až na druhém místě.

S touto situací souvisí i významná změna ve financování školících akcí, protože podle průzkumu z roku 2015 už téměř pro 2/3 respondentů není problém získávání financí na školení. To je velmi pozitivní informace, neboť nedostatek finančních prostředků byl často důvodem, proč se pracovníci zařízení školního stravování nemohli vzdělávat. Finanční prostředky, určené z ostatních neinvestičních nákladů, nikdy nebyly vysoké. Fakt, že více než polovina respondentů dává přednost kvalitě před nižší cenou, hovoří také o tom, že na vzdělání svých pracovníků přispívají i ředitelé škol, kteří si stále více uvědomují, že náročná funkce vedoucí zařízení školního stravování vyžaduje pravidelné získávání a obnovování znalostí potřebných pro řízení provozu.

Graf č. 10 – Jaká školení vedoucí vyhledávají

Otázka č. 12: Kdo kontroluje zařízení školního stravování?

Tabulka č. 13 - Kdo kontroluje zařízení školního stravování

Kdo kontroluje zařízení	2005		2015	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
zřizovatel	447	50%	217	72%
krajský úřad	387	43%	302	99%
jiný orgán	43	5%	236	79%
nikdo	13	1%	0	0%
ČŠI	0	0	232	79%
HES	0	0	302	99%

Tento dotaz byl směřován na Českou školní inspekci, orgány ochrany veřejného zdraví (hygieniky), zřizovatele a eventuálně jiné orgány.

U dotazu na kontroly České školní inspekce, odpověděla 1/5 respondentů, že je ČŠI nekontroluje. Počet 21 % zařízení, která nezažila kontrolu školní inspekce, je překvapivý. I kdyby se jednalo o vedoucí, kteří jsou ve funkci krátkou dobu, je tento

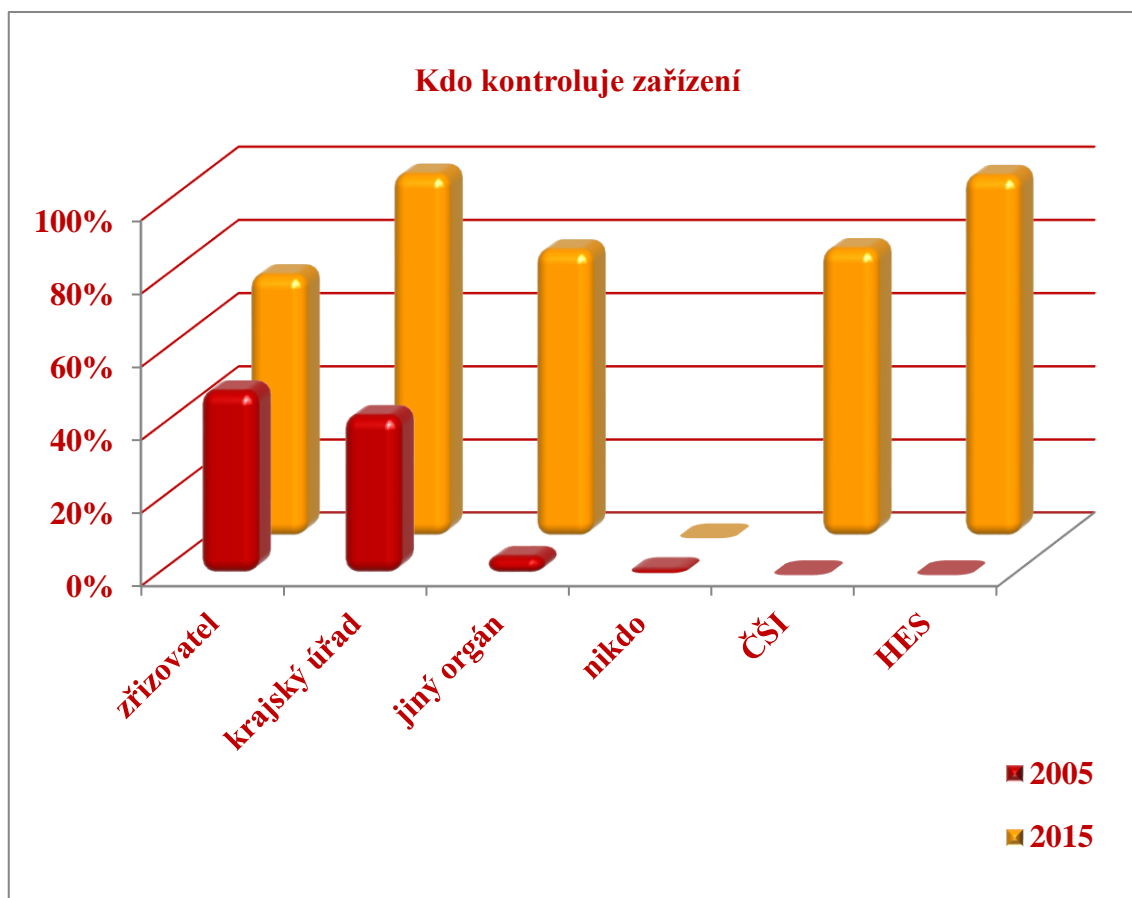
výsledek nepochopitelný, neboť kontrolní pracovníci České školní inspekce jsou jediní kompetentní například ke kontrole spotřebního koše. Znamená to tedy, že tato zařízení nejsou v této oblasti kontrolována? Je tedy absurdní, že Vyhláška 107/2005 Sb., o školním stravování nařizuje zařízením školního stravování každý měsíc vyhodnocovat spotřební koš, ale již není zajištěna kontrola jeho správnosti. Nyní přibyla zařízením nová funkce přípravy dietní stravy, a opět tento výstup bude kontrolovat Česká školní inspekce. Je to nepochopitelné, že tento proces, který musí v terénu zajišťovat registrovaní nutriční terapeuti, má kontrolovat pracovník, který tuto registraci, ani odborné vzdělání nemá. Ale problematičtější je situace, že ČŠI kontroluje zařízení školního stravování v intervalech 3-4 roky, což je pro kontrolu spotřebního koše nebo dietního stravování velmi dlouhé období.

Naproti tomu kontroly orgánů ochrany veřejného zdraví (hygieny) jsou v zařízeních školního stravování naprostou samozřejmostí. Pouze 1 % respondentů vypovědělo, že se nesešlo s touto kontrolou. Pravidelné kontroly hygieny v zařízeních jsou velmi důležité a přispívají k tomu, že zařízení školního stravování patří mezi nejbezpečnější stravovací provozy u nás.

Dalším kontrolním orgánem je zřizovatel zařízení školního stravování. Jeho kontrolu zaznamenává téměř 3/4 zařízení, která odpovídala na dotazníkové otázky. Kontroly zřizovatele jsou specifické a liší se od ostatních tím, že tyto orgány kontrolují hospodaření s prostředky poskytnutými zřizovatelem na provoz stravovacího zařízení. Jen nepatrné procento zřizovatelů také kontroluje jiné věci, jako například plnění spotřebního koše, jídelní lístky nebo jiné aspekty související s výživou dětí.

S jinou kontrolou než výše jmenovanými orgány se setkala 28 % respondentů, ale forma dotazníku neumožnila tuto jinou kontrolu blíže specifikovat.

Graf č. 11 - Kdo kontroluje zařízení školního stravování

Otázka č. 13: Četnost kontrol v zařízeních školního stravování

Tabulka č. 14 - Četnost kontrol v zařízeních školního stravování

Jak často jsou zařízení kontrolována	2015	
Jednou ročně	227	74%
Jednou za dva roky	57	19%
V delších časových úsecích	20	7%
Výjimečně	2	1%

U kontroly zařízení školního stravování je důležitá jejich četnost. Z tohoto důvodu byla v dotazníku položena i tato otázka. Otázka nebyla zaměřena na to, které orgány jak často zařízení kontrolují, ale měla zodpovědět na otázku, zda vůbec a jak často navštěvují kontrolní orgány tato zařízení.

Na možnost, že jsou zařízení kontrolována 1x ročně, odpovědělo 74 % respondentů. Jednou za dva roky je kontrolováno 19 % respondentů. Převážná část kontrol je dle zkušeností z praxe ze strany orgánů veřejné ochrany zdraví. V minulosti bylo samozřejmostí, že kontrolovaly zařízení minimálně 1x ročně. Ze statistiky ministerstva

zdravotnictví vyplývá, že tato frekvence klesá, a některá zařízení jsou kontrolována méně často. Tomu odpovídá i výsledek z dotazníku.

Frekvence kontrol České školní inspekce je mnohem nižší než u hygieny. Pohybuje se zhruba jednou za 3-4 roky. Kontrolních pracovníků, kteří se věnují činnosti stravovacích provozů, není tolik jako pracovníků pro pedagogický proces, proto také kontroly nemohou probíhat tak často. Vzhledem k tomu, že je to prakticky jediný kontrolní orgán, který má obsáhnout všechny oblasti působnosti zařízení školního stravování, měly by kontroly probíhat častěji.

Jen 7 % respondentů odpovědělo, že kontroly jejich zařízení probíhají v časových intervalech delších než 2 roky. I když se jedná jen o malou část zařízení, není dobré, že provozy, na které jsou kladeny vysoké nároky v mnoha oblastech, jsou kontrolovány s odstupem několika let.

Graf č. 12 - Jak často jsou zařízení kontrolována?

Otázka č. 14: S čím jsou vedoucí nespokojeni?

Tabulka č. 15 - S čím jsou vedoucí nespokojeni?

S čím jsou vedoucí nespokojeni?	2005		2015	
přepisy ke školnímu stravování	417	49%	168	55%
vztahy mezi školou a jídelnou	101	12%	97	32%
nedostatek informací od nadřízených orgánů	160	19%	116	39%
malá informovanost v odbor. věcech	179	21%	118	39%

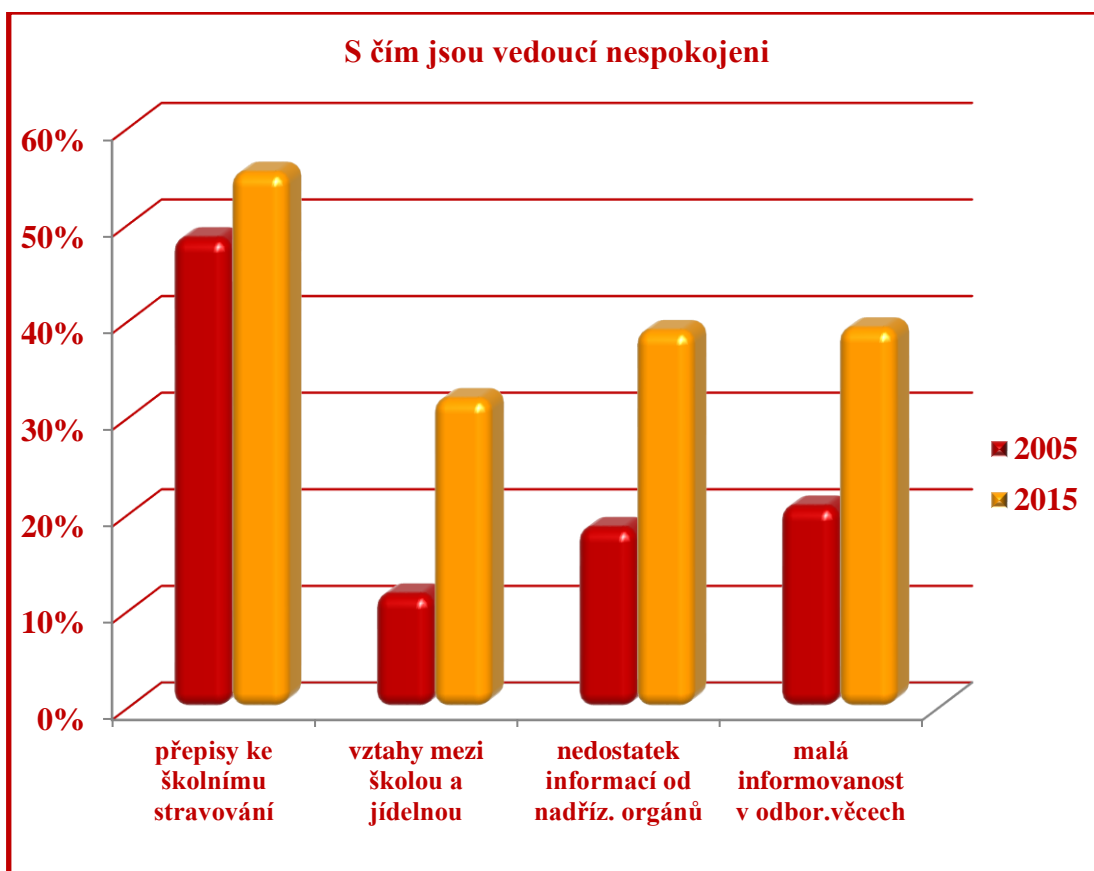
Spokojenost v provozování profese vedoucí stravovacího zařízení je pro tuto činnost důležitá. Přesto existuje mnoho problémů, se kterými jsou vedoucí právem nespokojeni.

Více než polovina respondentů, 55 %, je nespokojena s předpisy ke školnímu stravování. To je dost znepokojivá odpověď. Jestliže je více než polovina respondentů nespokojená s prováděcími předpisy, je to jasné znamení, že nejsou zcela v pořádku. Tedy minimálně v tom smyslu, že v některých aspektech nevyhovují praxi. Bylo by určitě zajímavé téma rozebrat, v čem předpisy nevyhovují a co by měly obsahovat, aby respondentům lépe vyhovovaly. Určitě by to byl materiál na samostatnou práci.

Posun od roku 2005 zaznamenaly vztahy mezi školou a jídelnou. V roce 2005 mělo výborné nebo korektní vztahy 94 % zařízení. V roce 2015 počet spokojených klesl na 68 %. Pozitivní na tom je, že pořád 2/3 zařízení je spokojeno se vzájemnými vztahy, přece jen je to pokles o 26 %, a to není zanedbatelné číslo. Je to znamení zhoršujícího se klimatu některých škol nebo na to má vliv celkově se zhoršující atmosféra vztahu v celé společnosti. Ať už je příčina jakákoliv, rozhodně vzájemné nevyhovující vztahy mají vliv na produktivitu práce i na celkový image školy a školského zařízení.

Další otázkou k důvodu nespokojenosti v pracovním procesu byla, jak jsou vedoucí spokojeni s přístupem k informacím potřebným k výkonu povolání. Nespokojeno bylo 39 % respondentů, což je dvojnásobný nárůst oproti roku 2005, kdy bylo nespokojeno jen 21 % respondentů. Současných nespokojených je sice méně než polovina oslovených, ale není to malé číslo. Je vidět, že je ještě stále problém, jak se dostat k relevantním informacím z oboru. Informací je sice nepřeberné množství, ale vedoucí by více ocenili, kdyby informace byly určeny přímo zařízením školního stravování, a ne aby si je vedoucí museli sami vyhledávat a u každé informace museli přemýšlet, zda jsou ověřené a odborně věrohodné.

Graf č. 13 – S čím jsou vedoucí nespokojeni?

Otázka15: Co by chtěli vedoucí změnit?

Tabulka č. 16 - Co by chtěli vedoucí změnit?

Co by chtěli vedoucí změnit?	2005		2015	
postavení vedoucí	146	14%	191	65%
odborné metodické vedení	122	12%	179	61%
vybavení jídelny	392	38%	204	68%
právní předpisy	379	36%	204	68%

Postavení vedoucí zařízení školního stravování

V roce 2005 téměř 90 % vedoucích zařízení školního stravování mělo pocit, že je jejich práce a odbornost respektována a uznávána. Za deset let se situace razantně změnila a dle dotazníkového šetření by 65 % respondentů chtělo změnit postavení vedoucí školní jídelny. To znamená, že dvě třetiny pracovníků není spokojeno se svým postavením, už necítí ten respekt ke své práci ani ke svému postavení ve vedoucí funkci školského zařízení. Je to velmi zásadní změna v psychologickém názoru na své

postavení, která určitě ovlivní nejen výkon této profese, ale bude mít vliv i na získávání nových pracovníků, kteří budou v blízké budoucnosti střídat současné pracovníky.

Pro zlepšení situace by bylo nutné znát příčinu takové změny ve vnímání svého postavení. Zda se jedná o problémy v klimatu školy, v individuálních interpersonálních vztazích nebo o celospolečenské klima, které není k zařízením školního stravování ani k jejich pracovníkům vstřícné.

Touto problematikou by se mělo zabývat ministerstvo školství a společně s řediteli škol a vedoucími školských zařízení najít cestu, která by vedla ke zlepšení image této profese. Určitě by byl zajímavý i výzkum věnovaný pouze této otázce, ale není to přímo téma pro management vzdělání, i když spokojenost pracovníků ve školských zařízeních s tímto oborem souvisí.

Změna metodického vedení

Za posledních deset let stoupla nespokojenost s metodickým vedením o 20 %. Za tuto dobu nedošlo k žádné změně v poskytování metodické pomoci, protože metodičky, dostupné jen na krajských úřadech, byly již před 10 lety. Tato situace trvá prakticky 15 let od zrušení školských úřadů, a přes stálé stížnosti od pracovníků v terénu, se ze strany státní metodiky nic nezměnilo. Tedy rozhodně ne k lepšímu, což potvrzuje i 20 % nárůst nespokojených respondentů od minulého průzkumu. V této otázce dosahuje nespokojenost již 61 %, takže téměř 2/3 zařízení má problémy s metodickou pomocí ve své práci. Jestliže se tento trend nezastaví, bude mít nespokojenost vedoucích, ale hlavně nedostupnost kvalitní metodické pomoci ze strany státních orgánů, velmi závažný vliv na kvalitu práce v zařízeních školního stravování.

Je zarážející, že se o tomto problému mluví dlouhé roky, ale zatím nebyla zaznamenána sebemenší snaha tuto situaci řešit.

Změna vybavení

Dvě třetiny vedoucích by si přály změnit vybavení své školní jídelny. To je pochopitelný stav, protože i v gastronomii je vývoj technologií velmi rychlý, a každá novinka může nejen pracovníkům velmi pomoci v namáhavé práci, ale také umožnit přípravu stravy mnohem efektivnějším způsobem. Ale měnit vybavení v zařízeních školního stravování mají na starosti zřizovatelé, což jsou v převážné většině obce.

A finanční situace jednotlivých obcí je velmi odlišná, a proto je i vybavení zařízení školního stravování odlišné. Vždy bude záležet na finanční situaci obce, kde se zařízení nachází, ale také na prioritách, které mají představitelé obcí různě nastavené.

Změna předpisů

Spokojenost s předpisy pro školní stravování se v průběhu posledních deseti let také zhoršila. Z necelé poloviny nespokojených respondentů v roce 2005, jsou to nyní již 2/3 respondentů, kteří by si přáli změnit předpisy ke školnímu stravování. Před 10 lety vyšla vyhláška 107/2005 Sb., o školním stravování, která je proti vyhlášce 48/1993 Sb., o školním stravování mnohem stručnější a jednodušší. Samozřejmě to souvisí i s novým školským zákonem z roku 2005. Zjednodušení prováděcí vyhlášky není takovou výhodou, jak by se na první pohled mohlo zdát. Situace, kdy v době zveřejnění nové prováděcí vyhlášky, nebyl na ministerstvu školství nikdo, kdo by k novému předpisu připravil správný výklad, určitě přispěla k tomu, že je tento předpis v praxi hůře aplikovatelný. To je určitě ten důvod, proč 2/3 vedoucích zařízení školního stravování není s prováděcími předpisy spokojena, a přeje si změnu.

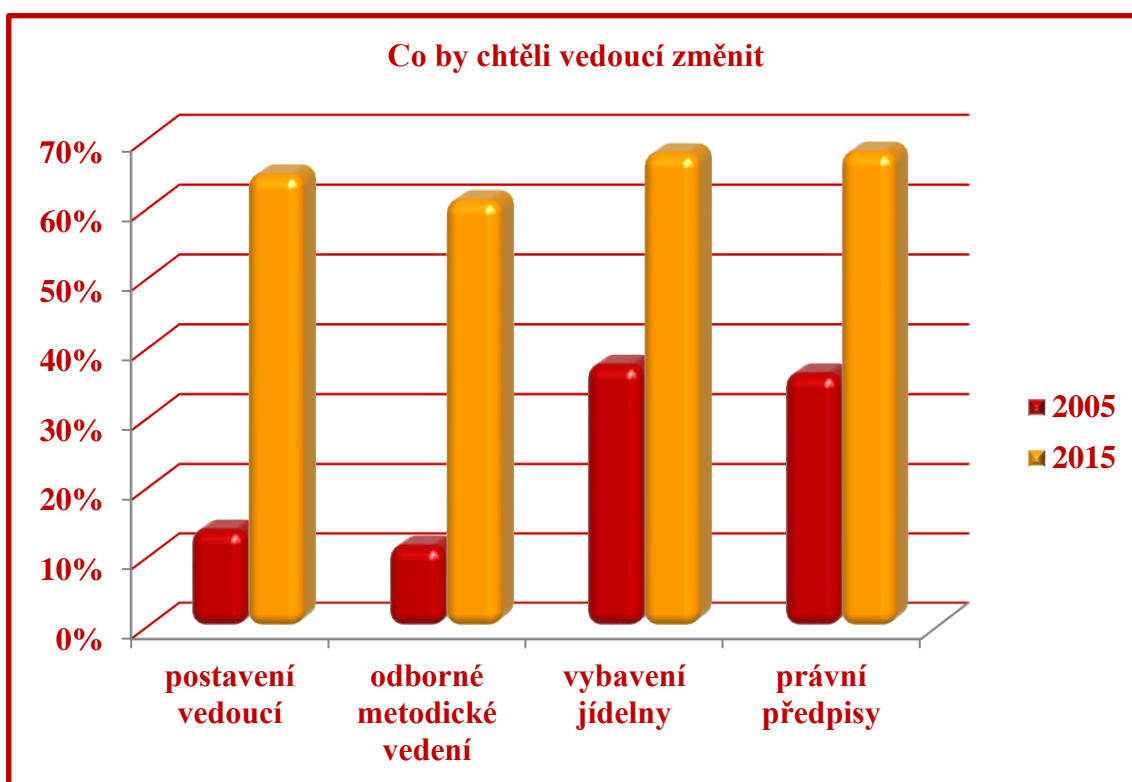
V roce 2015 zavedla novela vyhlášky o školním stravování možnost přípravy dietní stravy. I tato novela jistě přispěla k nespokojenosti s předpisy. Složitá situace aplikace dietního stravování ovlivnila spokojenost s prováděcími předpisy a názor, že by se předpisy měly změnit.

Ke změnám předpisů dochází poměrně často, nejedná se jen o předpisy školského charakteru, ale také i z oblasti hygieny, výživy, bezpečnosti práce a řady dalších oborů, zasahujících, třeba jen okrajově, do legislativy, kterou se školní stravování musí řídit. Četnost změn, které si musí pracovníci sami hlídat a aplikovat dle svého uvážení, nikoliv s pomocí metodických výkladů, práci ve školských zařízeních ztěžují. Informačních kanálů, které se jednotně dostávají ke všem zařízením, není mnoho. Zhruba 20 let vychází časopis Zpravodaj pro školní stravování, který se dříve vydával ve spolupráci s MŠMT. Modernějším médiem, který je na trhu zhruba 15 let, je portál www.jidelny.cz a nejnovějším počinem je časopis Speciál pro školní stravování od Wolters Kluwer, a.s. Tato média přinášejí informace o změnách předpisů, ale nedostávají se do všech zařízení školního stravování. Věstník, který by byl dostupný všem zařízením nebo odborně vedené webové stránky pracovníky ministerstev školství

a zdravotnictví, to by byla cesta k jednodušší aplikaci předpisů do praxe, a to by jistě stoupla spokojenost s předpisy pro školní stravování.

Celkově tato otázka vyznívá tak, že si vedoucí zařízení přejí změny ve svém oboru.

Graf č. 14 - Co by chtěli vedoucí změnit?

Otázka č. 16: Názor na spotřební koš a jeho změnu

Tabulka č. 17 - Názor na spotřební koš a jeho změnu

Jaký je názor vedoucích na spotřební koš	2015	
Je to byrokratický nástroj, zastaralý, nelze podle něj moderně vařit	36	12%
Naplňování je složité, bylo by lepší ho změnit	32	10%
Některé komodity jsou problematické, ale systém respektujeme	187	61%
Předpis nám vyhovuje, jeho plnění zvládáme bez problémů	51	17%

Jak už bylo napsáno v teoretické části této práce, spotřební koš je v současné době podroben silné kritice, a to hlavně ze strany laické veřejnosti. Výběr textu k této otázce vycházel z frází, které se nyní často vyskytují v médiích, takže odpovědi na ně ukazují, jak média ovlivňují názory vedoucích pracovníků ve školním stravování.

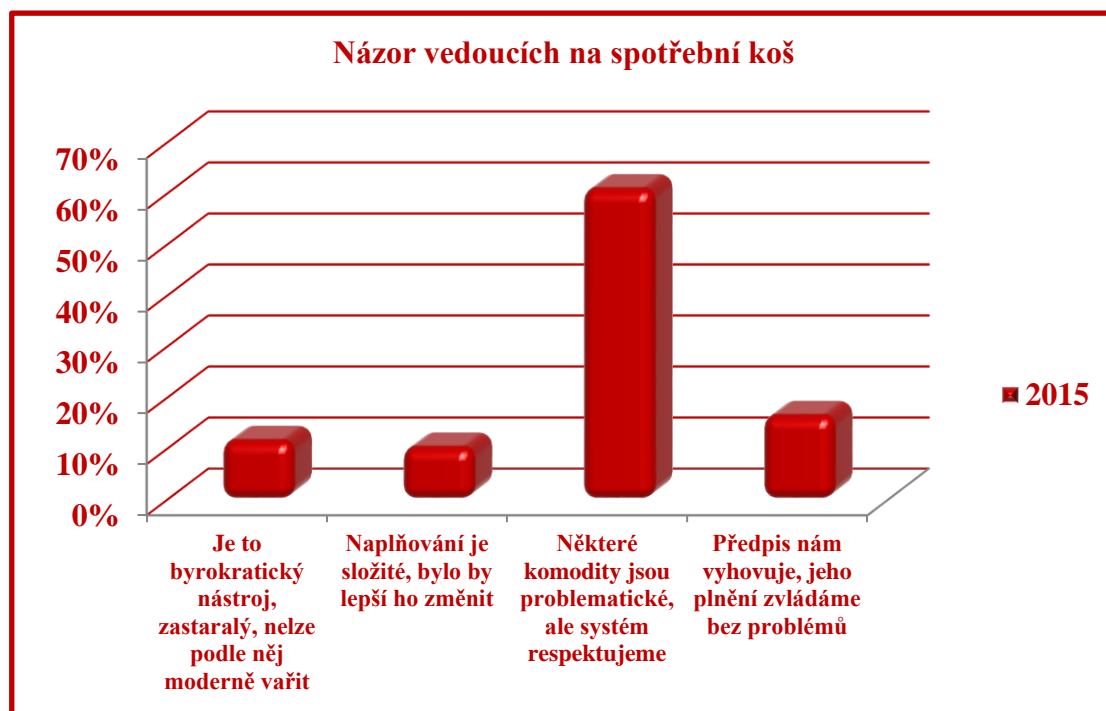
Nejčastější kritikou je fakt, že spotřební koš je 25 let starý a neodpovídá současným doporučením. To sice není z odborného hlediska pravda, ale pracovníci školního

stravování se s tímto názorem setkávají poměrně často, a jistě je tato otázka trápí. Je proto důležité vědět, co si o situaci vedoucí myslí, a proto v dotazníku zazněly dvě otázky ke spotřebnímu koši – jaký názor mají na spotřební koš a jestli by si přáli změny.

Na první otázku (č.16), jaký mají na spotřební koš názor, odpovídali vedoucí takto:

- 12 % vedoucích si myslí, že spotřební koš je nesmyslný byrokratický názor
- 10 % si myslí, že je těžké ho naplnit, a bylo by lepší ho změnit
- 61 % se domnívá, že některé komodity se hůře naplňují, ale v podstatě systém respektují
- 17 % zvládá plnění spotřebního koše bez problémů

Graf č. 15 - Názor na spotřební koš a jeho změnu

Je pozitivní, že 2/3 zařízení školního stravování naplňují komodity spotřebního koše více méně správně tak, jak jim to nařizuje legislativa. Je to tedy většina zařízení, která je schopná naplnit reguli zákona, a tím připravovat vhodnou stravu pro své strávnický. A to přesto, že v plnění některých komodit pociťují problémy.

Otázka č. 17: Co by se mělo změnit na spotřebním koši?

Tabulka č. 18 - Co by se mělo změnit na spotřebním koši?

Co by se mělo změnit na spotřebním koši	2015	
Modernizovat a přizpůsobit novým poznatkům ve výživě	166	54%
Vyměnit za modernější metody jako je sledování jednotlivých živin, programy na to jsou připravené	32	10%
Zachovat a dodržovat	40	13%
Zrušit, protože nemá žádnou vypovídající hodnotu a neodpovídá tomu, co děti jí	68	22%

Na druhou stranu si polovina respondentů myslí, že by se spotřební koš měl modernizovat a aktualizovat podle nových trendů ve výživě. Zde se pravděpodobně projevuje nátlak veřejnosti a alternativních sdružení, jejichž ataky a požadavky na zrušení nebo minimálně modernizaci, zviklají i dlouholeté praktiky ve školním stravování, proto se tedy polovina respondentů vyjádřila pro změnu. Zásadní účinek na ovlivnění názoru na spotřební koš má intenzivní mediální kampaň, která představuje spotřební koš v negativním světle.

Výměnu za jiný způsob sledování výživových parametrů si přeje jen 10 % respondentů. Pro odborníky na výživu je to jasný signál, že terén není ještě připraven na radikální změnu, i když pro odborníky na výživu se jeví mnohem jednodušší změna spotřebního koše na výpočet živin, než revize systému spotřebního koše. Ale tato odborníky navrhovaná změna zatím nemá ve školním stravování žádnou propagaci, a proto se jen velmi malé procento vyjádřilo, že by tuto změnu uvítalo.

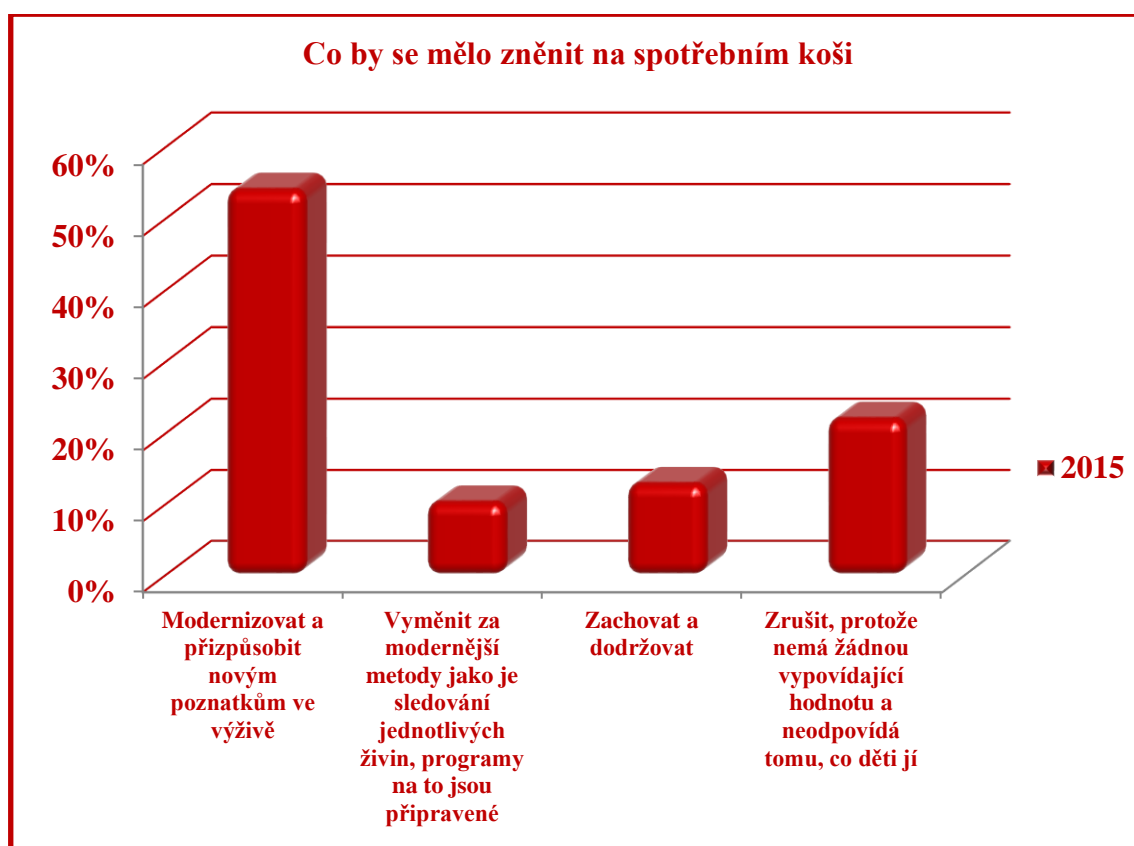
13 % respondentům vyhovuje spotřební koš tak, jak je koncipován, a nepřejí si na něm cokoli měnit. Toto procento zhruba odpovídá skupině vedoucích, kteří plní spotřební koš bez problémů.

Překvapivé je, že téměř čtvrtina respondentů si myslí, že spotřební koš nemá praktický smysl, a bylo by lepší ho zrušit. Podle jejich názoru nemá spotřební koš žádnou vypovídající hodnotu, protože děti se stravují úplně jiným způsobem, než jim ukládá spotřební koš. Tato skupina respondentů zřejmě výrazně podceňuje systém, který by měl hlídat plnění výživových hodnot. Po 22 letech, kdy vyhláška nařizuje hlídání výživových hodnot pomocí spotřebního koše, je to hodně vysoké procento respondentů, kteří systém podceňují. A je to pro výchovný a zdravotní aspekt školního stravování

hodně závažný aspekt, neboť to značí, že vážne metodika spotřebního koše, že se s jídelnami v této oblasti málo pracuje.

V roce 2015 vydalo ministerstvo zdravotnictví Nutriční doporučení Ministerstva zdravotnictví ČR ke spotřebnímu koši, Doporučení pro sestavování jídelních lístků ve školních jídelnách. Podle tohoto doporučení jeho obsah mohou školit pouze pracovníci hygienických stanic a Státní zdravotní ústav rozpracovává tuto metodiku velmi dobrým, hlavně zdravotně odborným způsobem. Metodika je dostupná na internetu, materiály si mohou jídelny bezplatně stáhnout. Nezbyvá než doufat, že po proškolení nutričního doporučení se změní názor některých pracovníků zařízení školního stravování na plnění a význam spotřebního koše.

Graf č. 16 – Změna spotřebního koše

Otázka č 18: Je jídelna zařazena v nějakém programu na podporu výživy?

Tabulka č. 19 - Je jídelna zařazena v nějakém programu na podporu výživy?

Zařazení do výživového programu	2015	
ANO	69	23%
NE	237	77%

Pouze 23 % zařízení školního stravování se zapojuje do nějakého výchovného programu, a to i přesto, že v naší republice existuje opravdu velké množství různých výchovných programů, které se nějakým způsobem zabývají zdravou výživou. Ta zařízení, která se zapojují, si vybírají většinou programy materiálního charakteru, jako je Mléko do škol, Ovoce do škol nebo Škola plná zdraví od Bonduelle. Pokud se jídelny zapojují do nějakého komplexnějšího programu, je to v současnosti nejčastěji program soukromého sdružení Skutečně zdravá škola, což není program řízený státem.

Nízký podíl zařízení, která mají zájem zapojovat se do programů, je způsoben tím, že zařízení jsou plně zaměstnána hlavní činností, kterou jim určuje zákon. Pro další aktivity jim většinou chybí motivace. Nedostatek pracovních sil, nízké finanční ohodnocení práce a plné pracovní vytížení hlavní činností jsou nejdůležitějším argumentem, proč zařízení školního stravování nemají zájem zapojovat se do nadstandardních programů o výživě a stravování.

Graf č. 17 – Zařazení do výživového programu

Otázka č. 19: Vytvíjí rodiče tlak na změny, a jak jim čelíte?

Tabulka č. 20 - Vytvíjí rodiče tlak na změny, a jak jim čelíte?

Vytvíjí rodiče tlak na změnu stravování	2015	
Ne	144	47%
Ano, ale jen ojediněle	153	50%
Ano, jsou organizováni občanským sdružením	1	0%
Ano, více rodičů s podporou vedení školy	9	3%

Pozorovatel, který sleduje dění ve školním stravování z venku, prostřednictvím médií, má pocit, že v oboru nastala veliká změna, že nastala „revoluce“ ve vnímání služeb školního stravování. Z médií se ozývají výzvy, a dokonce příkazy, jak mají jídelny pracovat a hlavně jak mají vyhovovat požadavkům svých strávníků. Jako by zařízení školního stravování nebylo součástí výchovného procesu, ale placená služba, na které mohou mít strávníci neomezené nároky, protože „oni platí, oni si mohou diktovat“. I přesto, že se o školním stravování hodně píše, pořád je ještě hodně informací, které nejsou veřejnosti známy, a proto jsou veřejné informace zkreslené a rozšiřují dezinformace. Kromě toho, že se naprosto opomíjí odborný základ i výchovný aspekt školního stravování, také se zapomíná, že školní stravování je ze dvou třetin dotováno státem, a proto by měl stát nad školním stravováním kontrolu a neměl by povolit, aby ho ovládali amatéři.

Z mediálního obrazu, který je představován na veřejnosti vznikají obavy, aby tlaky veřejnosti nebyly pro zařízení školního stravování neřešitelným problémem. Proto dotazník obsahoval dvě otázky, jestli je na zařízení školního stravování vyvoláván tlak na změny, a jak se s ním zařízení vyrovnávají.

Výzkum ukázal překvapivé odpovědi. Na otázku, zda rodiče vyvíjejí tlak na změnu stravování, odpovědělo 47 % respondentů, že ne, a 50 % respondentů, že jen ojedinele. Tento výsledek je překvapivý, ale v pozitivním světle. Odpovídá odborným předpokladům, že o alternativní stravování má zájem minimum rodičů a strážníků. Podle dotazníku si změnu žádají jen 3 % alternativních rodičů. To odpovídá procentu alternativně se stravující populace.

Graf č. 18 - Vyvíjí rodiče tlak na změnu, a jak jim čelíte?

Otázka č. 20: Jak reagují vedoucí na tlak rodičů?

Tabulka č. 21 - Jak reagují vedoucí na tlak rodičů?

Jak reagují vedoucí na tlak rodičů na změnu stravování	2015	
Nic neměníme	47	16%
Snažíme se najít kompromis, dodržovat předpisy, ale výživu modernizovat	122	41%
Snažíme se vyjít vstříc, ale dodržujeme platné předpisy	123	41%
Vyhovíme nátlaku rodičů a vedení školy, i za cenu nedodržení platných předpisů	7	2%

Velmi zodpovědně se k problému postavili vedoucí stravovacích zařízení, neboť 82 % vedoucích stravovacích zařízení se snaží vyjít stěžovatelům vstříc modernizací stravování, ale stále se snaží při tom dodržovat platné předpisy.

Pokud by i nadále byl vývoj takto ideální, podařilo by se aplikovat myšlenku odborníků, že stávající, vyhláškou stanovený spotřební koš, je dobrým pracovním nástrojem pro zařízení školního stravování. Je možné dodržovat stávající předpisy a požadavky spotřebního koše, a přitom využívat nové poznatky z výživy a gastronomie.

Jediné, co se jeví jako ohrožující faktor, je příliš velký prostor, který média dávají dezinformacím od alternativních skupin. A co je ještě horší, že státní organizace, které by měly propagovat práci zařízení školního stravování a obhajovat stávající systém, mlčí. Neúmyslně jsou tak vyvolávány negativní emoce a názory proti školnímu stravování mezi širokou veřejností. Zároveň to vzbuzuje negativní pocity u pracovníků zařízení školního stravování, protože mají právem pocit, že nemají jako systém žádné zastání.

Graf č. 19 - Jak reagují vedoucí na tlak rodičů?

6.5 Odpovědi na výzkumné otázky

První výzkumná otázka

Jsou ohrožujícím faktorem pro školní stravování tlaky nových alternativních směrů a nedostatečné zastání oboru státními orgány?

Z výzkumu uskutečněného dotazníkovou formou vyplynulo, že to, co se zdá z vnějšího pohledu jako rizikový faktor pro školní stravování, praxe nevnímá jako problém. Zařízení školního stravování se zatím snaží udržovat plnění výživových požadavků v intencích spotřebního koše daných vyhláškou o školním stravování, a přitom se jim daří modernizovat stravování i v rámci podmínek vyhlášky.

To, co se pro odbornou a laickou veřejnost jeví jako silný nátlak, protože je vedeno mediálními prostředky velmi ostrou formou, se v zařízeních školního stravování nejeví tak naléhavé. Je to jistě dáno tím, že stížnosti rodičů na stravování ve školních zařízeních jsou dvojího druhu. Pokud se jedná o stížnosti na běžné problémy, které se mohou v každém zařízení vyskytnout, řeší se tyto záležitosti přímo, a většinou

ke spokojenosti strážníků. Když se ale vyskytnou požadavky alternativních rodičů na radikální změnu, většinou tyto požadavky narazí na problém, že většina strážníků nemá zájem o radikální změny, které jim nevyhovují. To je tedy hlavním důvodem toho, že se zatím tyto tlaky projevují jen v mediální sféře, a v této míře zatím nejsou v praxi pro školní stravování primárním rizikem.

Druhá výzkumná otázka

Je ohrožujícím faktorem špatné finanční ohodnocení a nízká prestiž oboru?

Problém je dlouholetý, vleklý a zatím se nenašel způsob, jak ho vyřešit. A zcela určitě je už nyní ohrožujícím faktorem. Tyto dva faktory spolu souvisí velice úzce. Je pochopitelné, že profese, které jsou velmi špatně finančně ohodnocené, zcela logicky mají i velmi nízkou společenskou prestiž.

Jistá míra povýšenosti je ve školách někdy znát i v mezipersonálním vztahu pedagogů a pracovníků školního stravování. Toto chování je nebezpečným příkladem, který vidí žáci škol, které pak chování kopírují. Je tedy skoro nemožné změnit tento jev v naší společnosti, když přímo na pracovišti jsou pracovníci zařízení školního stravování deklasováni svými kolegy, a to před zraky žáků, kteří si tento jev odnášejí do dalšího života.

Negativní obraz školního stravování je posilován v médiích, kde je školní stravování často prezentováno v tom nejhorším světle.

Problematika nízkého finančního ohodnocení souvisí se špatným pokrytím normativů na mzdy, které nekopírují skutečné věkové rozložení pracovníků školního stravování, ale je nastaveno na střední věk. Podle výzkumu je jasné, že mladší a střední generace pracovníků téměř neexistuje, a proto finanční prostředky nemohou stačit na pokrytí mezd starších pracovníků. Toto je dlouhodobý problém, který musí jasně vyplývat ze všech výkazů, které školy a školská zařízení poskytují krajským úřadům i MŠMT. A přesto se za deset let od posledního výzkumu v mzdovém ohodnocení nic nezměnilo, tedy neposílily se mzdové normativy tak, aby pokryly vyšší věkové rozložení pracovníků kuchyní.

Třetí výzkumná otázka

Je ohrožujícím faktorem věk pracovníků školních jídelen?

Ano, věk pracovníků školního stravování je jednoznačně ohrožujícím faktorem pro obor. Výzkum prokázal, že posun za posledních deset let odpovídá předpokladu, že se pracovníci, kteří byli před deseti lety ve středním věku, posunuli do předdůchodového. To je logický vývoj, ale riziko spočívá v tom, že do oboru nepřicházejí noví, mladí pracovníci. V současné době je velikým problémem získat kvalifikovanou, odborně vyučenou kuchařku s praxí. Pracovníci ve středním věku, kteří jsou vyučení a mají praxi, dají logicky přednost takovým zaměstnáním, která jsou lépe placená.

Pokud se tedy situace nezmění a mzdové normativy se nepřizpůsobí platům kvalifikovaných kuchařů v nestátní sféře, za nedlouho nebudou mít zařízení školního stravování dostatek kvalifikovaných pracovníků. To je velmi důležitý ukazatel, který může být pro tento obor opravdu likvidační.

6.6 Nejzávažnější problémy školního stravování

Z průzkumu obsahujícího 307 dotazníků se jako nejzávažnější problém projevil vysoký věk pracovníků zařízení školního stravování a nedostatek mladých pracovníků, kteří do oboru přicházejí. Za hlavní důvod, proč do oboru nepřicházejí mladí lidé, lze považovat nedostatečné finanční ohodnocení práce v těchto zařízeních. Nízká mzda a celkově nízké společenské ohodnocení je negativní motivací k náboru nových mladých pracovníků, kterou bohužel nelze ovlivnit pokud se nezmění vládní nařízení upravující výši platů.

Tabulka č. 22 - Platy v zařízeních školního stravování dle nařízení vlády 564/2006 Sb. k 1. 9. 2016, příloha č. 3:

Platový stupeň	Počet let započítatelné praxe	Platová třída									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	do 1 roku	7280	7890	8550	9270	10060	10910	11840	12840	13920	15120
2	do 2 let	7540	8180	8880	9630	10430	11320	12270	13310	14460	15680
3	do 4 let	7830	8490	9220	10000	10850	11750	12750	13830	15000	16280
4	do 6 let	8130	8810	9570	10370	11250	12200	13230	14350	15590	16910
5	do 9 let	8440	9150	9940	10760	11670	12650	13730	14890	16170	17550
6	do 12 let	8760	9490	10320	11180	12130	13150	14250	15450	16770	18210
7	do 15 let	9090	9870	10700	11600	12580	13620	14800	16030	17400	18900
8	do 19 let	9440	10250	11100	12030	13070	14150	15350	16650	18060	19610
9	do 23 let	9790	10630	11540	12500	13560	14680	15940	17280	18750	20360
10	do 27 let	10160	11040	11960	12960	14070	15240	16550	17930	19460	21120
11	do 32 let	10560	11460	12430	13460	14610	15810	17190	18610	20190	21920
12	nad 32 let	10950	11900	12900	13970	15160	16400	17830	19310	20970	22750

Z výzkumu vyplývá, že 57 % respondentů je zařazeno v 8. platové třídě a z věkového rozložení lze předpokládat, že většina pracovníků bude v nejvyšším platovém stupni. Z platové tabulky Nařízení vlády 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě vychází plat 19 310 Kč. Průměrná výše příplatku za vedení je 2 000 Kč. Osobní ohodnocení se pohybuje kolem 3,5 %. Průměrná mzda vedoucích zařízení školního stravování tedy činí po 32 letech praxe zhruba 22 000 Kč hrubého, tj. necelých 17 000 Kč čisté mzdy.

Této výše platu dosáhnou vedoucí asi v 50 letech, kdy jim zbývá do odchodu do starobního důchodu asi 10-15 let. Takže prakticky 1/3 pracovního života, který vedoucím zbývá, jejich plat stagnuje.

Stejně málo motivující je, že vedoucí zařízení školního stravování nastupují rovnou do vedoucí funkce, ve které není žádný kariérní postup. Jediná změna, která je v průběhu celé kariéry čeká, je postup v platovém stupni, zhruba každý 2. až 3. rok.

Mladý absolvent střední školy s maturitou nastupuje do vedoucí funkce s nástupním platem 12 840 Kč a s maximálně 2 000 Kč příplatku za vedení, a k tomu minimální osobní ohodnocení. Nástupní plat nového absolventa tedy nepřesahuje 15 000 Kč hrubého. Při průměrné mzdě v roce 2015, která činila 25 797 Kč, dosahuje nástupní plat

vedoucího stravovacího provozu 58 % průměrné mzdy. Tento fakt je velmi málo motivující pro absolventa střední školy s maturitou, a když se k tomu připočítá nulový kariérní řád, nejsou v tomto oboru žádné motivační prvky pro nastupující mladé pracovníky v této oblasti. Potom není výsledek 1 % absolventů a pracovníků do 30 let vůbec překvapivý. Ani před deseti lety nebyl výsledek pozitivní, vykazoval 5 %, a je vidět, že se situace za poslední období ještě zhoršila.

Zatímco průměrná mzda stoupla od roku 2005 o 40 % (z 18 344 Kč v roce 2005 na 25 797 Kč v roce 2015), nástupní plat vedoucího stravovacího zařízení stoupl jen o 25 % (z 9 600 Kč v roce 2006 na 11 980 v roce 2015). Platy absolventů hotelových škol, kteří jsou svou odborností na post vedoucích stravovacího provozu vhodní, jsou v soukromém sektoru gastronomie mnohem vyšší, což je další argument, proč absolventi těchto škol nejdou do zařízení školního stravování.

Ještě více demotivující je finanční ohodnocení kuchařek a pomocných sil v zařízeních školního stravování.

Z tabulky platů podle Nařízení vlády 564/2006 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách, je vidět, jak vysoké platy mají pracovníci zařízení školního stravování. Průměrné osobní ohodnocení se pohybuje v řádu stokorun. Příplatek za vedení má jen vedoucí kuchařka a také pouze v řádu stokorun. Odměny dostávají pracovníci výjimečně, maximálně 2x do roka.

I přes zvýšené platové tabulky a zařazování pracovníků v nižších platových třídách do nejvyššího platového stupně vyplývá, že v současné době je plat pomocných sil těsně nad hranicí minimální mzdy.

U nastupující vyučené kuchařky absolventky, kterou zaměstnavatel zařadí do 5. platové třídy a 1. platového stupně, přesáhne stanovený platový tarif minimální mzdu o necelých dvě stě korun. Na takovou pracovní nabídku samozřejmě mladí pracovníci nereagují, a školy mají již zkušenosti i odmítnutím ze strany pracovního úřadu, kdy jim odmítl přijmout požadavek na místo kuchaře, když nabízený plat byl pod 15 000 Kč. Je nepochopitelné, že může v praxi nastat takováto situace, že provozu potřebují pro svou činnost kvalifikované pracovníky, ale nemají na jejich zaplacení dostatek finančních prostředků, protože jsou limitovány tabulkou, vydanou stejným ministerstvem, které pak prostřednictvím svých úřadů není schopno zajistit nové pracovníky.

Kromě limitované nízké mzdy nemá ředitel školy při náboru nových pracovníků prakticky žádné benefity, které by mohl nabídnout. Zatím co pedagogičtí pracovníci mají ze zákona 8 týdnů dovolené, ostatní pracovníci jen 5, takže prázdninové volno není benefitem, ale komplikací, neboť se pracovníci zařízení školního stravování dostávají v létě do situace, kdy si vybírají neplacené volno, neboť ředitel školy pro ně nevytvoří náhradní práci, ale ani neuzná prázdniny jako překážku v práci, aby zaměstnanec platil i za jejich nepřítomnost na pracovišti. A situace, že se s pracovníky kuchyní rozvazuje pracovní poměr k 30. 6. a přes prázdniny jsou nezaměstnaní, není neobvyklé. V podobné se ocitali i pedagogové, o které je nyní nově postaráno zákonem. U nepedagogických pracovníků tato pojistka nastavena nebyla.

Na konci této kapitoly je nutné konstatovat, že výzkumem bylo prokázáno, že problém vysokého věku pracovníků a nízké finanční ohodnocení, které nemůže být motivací pro nábor nových mladých pracovníků, je nepopiratelný fakt. Bylo potvrzeno, že alarmující výsledky se stárnutím pracovníků těchto zařízení je už v současnosti velký problém, který se do budoucna může stát neřešitelným. Pokud se nenajde optimální řešení pro získávání nových pracovníků, během několika málo let se budou školní jídelny muset zavřít, protože nebudou mít dostatek odborného personálu, který by činnost zařízení zajišťoval.

7 Závěr

Závěrem této diplomové práce lze konstatovat, že diplomová práce naplnila stanovené cíle.

Cílem výzkumného šetření bylo komparovat teoretickou část s výsledky dotazníkového šetření. To má zjistit, jak vedoucí zařízení školního stravování vnímají současné problémy a zda jejich názory korespondují s problematikou uvedenou v teoretické části diplomové práce.

Práce představuje funkci školního stravování v oblasti vzdělávání, jeho roli v managementu vzdělávání a problematiku, kterou se zabývá ředitel školy i státní organizace při řešení problémů, které se objevují ve školním stravování. Zároveň se v práci ukazuje, jak může řízení školního stravování ovlivnit práci vedení školy, vedení zařízení školního stravování, vzdělávání a výchovu dětí a žáků, a v neposlední řadě i klima školy. Vyhodnocením výzkumu práce odhalilo, co se v tomto oboru změnilo, a zároveň bude možné determinovat faktory, které mají na školní stravování největší vliv.

Výzkumná část potvrdila předpoklady, které se od porovnání s uplynulými deseti lety očekávaly. Výsledky nejen splnily odhady (věk pracovníků, metodika, spotřební koš aj.), ale upozornily na to, že situace ve školním stravování je mnohem vážnější, než se přepokládá.

Zjištěné negativní změny v řízení školního stravování, které jsou v práci popsány, mohou mít v budoucnosti vliv na další vývoj oboru, jehož činnost ovlivňuje výchovu a vzdělávání žáků při získávání kompetencí v odpovědnosti k vlastnímu zdraví a další občanské kompetence.

Už základní ukazatel této diplomové práce, počet respondentů, má určitou vypovídající hodnotu. V roce 2005 se průzkumu (vyplnění dotazníku ke školnímu stravování) zúčastnilo 831 vedoucích zařízení školního stravování, což představovalo 10 % z celkového stavu všech zařízení. Velká účast byla tehdy podpořena intenzivní spoluprací autorky bakalářské práce s krajskými metodičkami, a také ochotou pracovníků školního stravování podílet se na řešení problémů oboru. Nynější průzkum v roce 2015 zaujal už pouze 307 respondentů. Bylo to asi zapříčiněno jiným způsobem získávání dat, a určitě má vliv i rezignace vedoucích pracovníků oboru na možnosti

změn v problematických oblastech, který obor sužují. Tento předpoklad vyháží z toho, že internetovou stránku, kde byl k dispozici dotazník, navštívilo 1 700 lidí, ale dotazník, jehož vyplnění bylo otázkou několika minut, vyplnilo pouze 265 respondentů. Ještě větší neochota se projevila u přímo oslovených respondentů, neboť z téměř tří tisícové databáze, vyplnilo a poslalo zpět elektronickou cestou odpověď pouze 42 respondentů.

Situace ve školním stravování se za posledních deset let v žádném ukazateli nezlepšila, ale naopak více vykrytalizovaly problémy, které se již objevovaly v minulosti. To potvrdilo porovnání výzkumných otázek z roku 2005 a 2015.

Jedná se zejména o stárnutí pracovníků školního stravování a nedostatečným přísunem mladých odborně vzdělaných lidí. Tento problém narušuje všechny funkce, které školní stravování v rámci našeho vzdělávacího systému má.

Velkou část doby, která uběhla mezi oběma dotazníky, nemělo MŠMT odborného referenta, který by problémy školního stravování aktivně řešil. Nyní na ministerstvu nový pracovník je, ale zařízení školního stravování, jak prokázal výzkum, zatím nezaznamenaly žádné řešení problémových oblastí v oboru. Není řešeno věkové rozložení pracovníků školního stravování a s tím související nedostatek finančních prostředků na platy. Ani nábor nebo jiný způsob získávání nových a zejména mladých pracovníků nemá žádný konkrétní rozměr.

Velká péče se nyní věnuje dietnímu stravování, kdy zařízením školního stravování přibýly povinnosti, ale žádné finance navíc. Také jídelny v poslední době získaly několik doporučení, jak mají svá zařízení řídit nebo jak mají dodržovat nutriční doporučení. Opět se jedná o teoretická řešení, která ani státní orgány ani soukromé organizace nic nestojí, ale zařízením školního stravování nepomohou, spíš jim jen přidávají práci, kterou jim nikdo nezplatí a na kterou nemají dost kvalifikovaného personálu.

Teorií, doporučení i vzdělávacích aktivit má nyní školní stravování dostatek. Problémem je, že tato doporučení vůbec neakceptují problémy zařízení školního stravování, chtějí po nich další a další povinnosti bez ohledu na to, zda je v oněch zařízeních ještě vůbec někdo, kdo by je zvládal plnit. Pracovníci školního stravování by si tedy přáli, aby se jejich obor řídil více praktickou pomocí a zdravým rozumem, podobně jak to definoval Liessmann:

„Společnost, která sama sebe definuje skrze „vědění“, by se dala chápat jako společnost, v níž rozum, úsudek, rozvaha, prozíravost, dlouhodobé myšlení, chytré zvažování, vědecká zvědavost a kritická sebereflexe, shromažďování argumentů a zkoumání hypotéz konečně převážily nad iracionalitou, ideologií, pověřčivostí, domýšlivostí, chtivostí a bezduchostí. Pohled na jakýkoliv segment stávající společnosti však ukazuje, že vědění této společnosti nemá nic společného s tím, co se od antických dob asociuje s takovými ctnostmi, jako je rozum, úsudek, praktický důvtip a konečně moudrost.“ (K.P.Liessmann, s.22)

Problémy, které se jeví jako rizikové již před deseti lety, logicky vygradovaly na hranici únosnosti, ale přesto je příslušné orgány neřeší. V poslední době se sice o některých problémech začíná mluvit, ale to k jejich řešení nestačí.

Největším problémem se jeví spojení několika rizik, které se sloučí v jeden globální problém. Pokud nezačne ministerstvo školství tento problém, respektive jeho komponenty řešit, obor školního stravování se zcela jistě během několika pár let rozpadne.

Jako nejpalčivější problém k řešení je lidský faktor. Bez lidí, tedy pracovníků zařízení školního stravování, nemohou tato zařízení fungovat. Zřizovatelé a ředitelé zařízení se již nyní ve velké míře potýkají s nedostatkem personálu, a to jak odborně vzdělaného, bez kterého nemohou specializované procesy provádějící přípravu stravy pro dětské stravníky probíhat, tak i pomocného personálu, který je nutný k zajištění chodu provozu.

Nedostatek pracovníků v oboru je, jak ukázalo i dotazníkové šetření této diplomové práce, zapříčiněn několika aspekty:

- chybějící legislativa specifikující odbornost pracovníků
- nedostatečně nastavené normativy pro financování těchto pracovníků
- velmi nízké finanční ohodnocení práce ve školním stravování
- vysoký věk stávajících pracovníků v oboru
- nízká společenská prestiž oboru i jeho pracovníků
- absence jakékoliv motivace, která by získávala pro obor mladé, odborně vzdělané a perspektivní pracovníky

Ministerstva, a zejména školství, musí zahájit řešení personálních problémů školního stravování neprodleně, dokud je ještě šance tento obor zachránit. Jedná se zejména o zvýšení platových tabulek jako takových, ale také o přepočítání normativů na platy, aby odpovídaly věkové struktuře pracovníků v oboru. Nestačí jen stanovit standard počtu pracovníků podle přihlášených strávníků, ale je nutné počítat s tím, že objem platových prostředků musí odpovídat tomu, že většina pracovníků školního stravování je zařazena do nejvyššího platového stupně. Z disproporce mezi finančním normativem a skutečností pak v praxi vznikají problémy.

To má za následek velmi nízké mzdy, které jsou u vedoucích pracovníků i o několik tisíc nižší než u srovnatelných vedoucích funkcí například ve zdravotnictví. Platy ostatních pracovníků zařízení školního stravování jsou jen o málo vyšší než minimální mzda, a to je natolik demotivující, že je čím dál obtížnější tyto pracovníky do školního stravování získat.

Situace, které vznikají nedostatkem odborného personálu v zařízení školního stravování, ovlivňuje celkové klima školy. Pokud zařízení nemají dostatek sil, musí omezit některé své funkce, a to má vliv na spokojenost strávníků. Má to také vliv na vzdělávací funkce školního stravování, neboť při řešení personálních a provozních problémů již nezbývá čas na vzdělávací a výchovnou činnost. Omezí se jen na tu sytící, maximálně na výživovou. A to je velká chyba, protože spojení školního stravování se vzděláváním, je právě ten rozměr, který činí náš systém ojedinělým. Praktická výchova ke zdravému životnímu stylu, získávání kompetencí v této oblasti je již u několika generací strávníků v naší zemi součástí neformálního vzdělávání, které prohlubuje poznatky získané výukou ve škole.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy má dostatek podkladů, ze kterých lze vypočítat skutečné náklady na platy pracovníků, neboť z pravidelných hlášení musí pracovníci, kteří normativy stanovují, znát nejen počet potřebných pracovníků, ale i jejich věkové rozložení, respektive platový tarif.

Legislativně, ve vyhlášce o školním stravování, by se měly objevit požadavky na odbornou způsobilost vedoucích pracovníků i dalších profesí, které se v provozech zařízení školního stravování vyskytují. Zároveň by měly být stanoveny počty pracovníků v zařízeních, aby byl počet dostatečný k zajištění všech důležitých funkcí,

kteře musí tyto jednotky plnit. Také se musí ošetřit správné zařazování pracovníků, aby odpovídalo vykonávané činnosti, a nikoliv pouze objemu finančních prostředků vyčleněných na zařízení školního stravování, jak se to v současné době někde děje.

Za uplynulých deset let od minulého výzkumu se střední generace pracovníků posunula do té nejvyšší, ale na jejich místa již mladší pracovníci nepřišli. Výzkum této práce ukázal, že v oboru prakticky nepracují lidé střední generace, a ani absolventů a lidí do 30 let nepřichází do oboru mnoho, a bohužel v něm nezůstávají. Pokud tedy ministerstvo školství ve spolupráci s dalšími ministerstvy nezlepší platové podmínky pro pracovníky zařízení školního stravování a nezajistí další benefity, které by mohly pracovníky do oboru přilákat, během několika málo let, nebude mít ve školním stravování kdo pracovat.

Se špatným finančním ohodnocením souvisí i celkově nízká společenská prestiž pracovníků v oboru. Úcta ke každodenní těžké práci, kterou musí pracovníci za nízkou mzdu vykonávat, není projevována ani od nadřízených, pedagogů, žáků ani široké veřejnosti. Nároky na výsledky práce zařízení školního stravování jsou vysoké, v průběhu posledních let se stupňují (jídla na výběr, vaření pro pedagogy zvláště, vycházení vstříc různým alternativním nárokům, alergie, HACCP, dietní vaření atd.), ale ocenění za plnění těchto nadstandardů chybí, a to nejen finanční, ale zejména společenské.

V této oblasti opět selhávají příslušná ministerstva a ostatní orgány státní správy, neboť samy zdůrazňují chyby nalezené při kontrolách zařízení, ale na druhou stranu neumí společensky prodat výsledky a úspěchy práce zařízení školního stravování široké veřejnosti. Nestává se, že by se nadřízené orgány zastaly školního stravování v médiích, a to ani v případě, že se stane terčem neoprávněné kritiky. Stále se opakující mediální ataky směrem ke školnímu stravování vyvolávají v široké veřejnosti dojem, že ve školním stravování je všechno špatně, ale zařízení nemají šanci se těmito útokům bránit. Cílenou mediální kampaň, která by zdůraznila to dobré, co tento obor svým klientům poskytuje, a jaký význam má pro zdraví a vzdělávání několika generací strávníků, nelze očekávat. Jak už bylo zmíněno, ani tak významnou událost, jakou bylo 70. výročí založení školního stravování, nedokázaly naše instituce využít k masivní medializaci odvětví, která by mohla motivovat případné zájemce k nástupu do oboru.

Z výzkumného šetření této práce vyplývá, že situace ve školním stravování je velmi vážná, a pokud se velmi rychle a radikálně nezmění podmínky pro práci ve školním stravování, ohodnocení pracovníků a propagace, tento obor zanikne.

Zachování našeho systému je důležité nejen pro jeho význam, který má pro zdraví dětí, ale i pro jeho pozitivní vliv na výchovu a vzdělávání dětí a žáků. Mnoho výzkumů prokázalo, že najedené dítě se lépe soustředí a podává lepší výkony, než dítě hladové. Zánikem školního stravování by zmizely pozitivní podněty pro výchovu a vzdělávání, které jsou v současné době takovou samozřejmostí, že jsou v podstatě podceňovány. Bylo špatné, nechat systém zaniknout, a teprve pak si uvědomit jeho pravý význam, který pro náš vzdělávací systém již desítky let představuje.

Ohrožení systému je vysoké, v horším případě za několik let naše děti nebudou mít možnost pravidelného stravování, v lepším se změní dosavadní propracovaný systém na výhradně komerční záležitost. Ta sice strávnickům poskytne pravidelnou stravu, ale za úplně jiných finančních i organizačních podmínek, než jsme tomu byli v tomto státě tři čtvrtě století zvyklí.

PŘÍLOHY

DOTAZNÍK

Dotazník pro vedoucí školních jídelen					
	Kraj, kde jídelna sídlí	Dotazník pošlete zpět do konce září kraj			
1	Kolik strážníků má vaše ŠJ	do 100	do 300	do 600	nad 600
2	Připravujete dietní stravování	Ne	Ne, ale ohříváme přinesenou dietu	Ano, ale máme problémy s financováním NT a provozu	Ano, zvládáme to podle legislativy a doporučení
3	Počet pracovníků odpovídá normativu	zhruba ano	je nižší	je vyšší	jiná možnost (nebo neznám normativ)
4	Kvalifikace pracovníků kuchyně (mimo vedoucí)	odpovídá požadavkům	spíše odpovídá požadavkům	převažuje nekvalifikovaný personál	jiná možnost (vypsát)
5	Věkový průměr pracovníků kuchyně	do 30 let	30 - 40 let	40 - 50 let	nad 50 let a důchodci
6	Věk vedoucí ŠJ	absolventky a 20-30	30-50	50-60	důchodový věk
7	Odbornost vedoucí ŠJ	SŠ společné stravování	SŠ dietní sestra	SŠ jiné zaměřené na spol.strav	rekvalifikace a jiné kurzy
8	Vedoucí jídelny je zařazena do platové třídy	6	7	8	jiné (vypsát)
9	Metodická pomoc pro školní jídelny z hlediska výživy, vedení jídelny apod. probíhá ze strany	zřizovatele	krajský úřad	MŠMT	jiná možnost(např. IT, placená služba)
10	Jak hledám chybějící informace	obracím se na přísluš. metodika	účastním školení	čtu časopis Výživa	hledám informace na IT
11	Jaké školení pro školní jídelnu vyhledávám	Pouze od MŠMT nebo jiných státních organizací	Podle téma školení a kvality lektora	Podle ceny nebo doporučení	Nemáme na školení finance
12	Kdo provádí kontrolu školní jídelny	ČŠI	Orgány ochrany zdraví (hygiena)	Zřizovatel	jiné
13	Jak často je jídelna kontrolována	Jednou ročně	Jednou za dva roky	V delších časových úsecích	Výjimečně
14	S čím jsem nespokojena při své práci	přepisy ke školnímu stravování	vztahy mezi školou a jídelnou	nedostatek informací od nadřiz. orgánů	malá informovanost v odbor.věcech
15	Co bych ve školním stravování změnila	postavení vedoucí	odborné metodické vedení	vybavení jídelny	právní předpisy
16	Jaký je Váš názor na spotřební koš	Předpis nám vyhovuje, jeho plnění zvládáme bez problémů	Některé komodity jsou problematické, ale systém respektujeme	Naplňování je složité, bylo by lepší ho změnit	Je to byrokratický nástroj, zastaralý, nelze podle něj moderně vařit
17	Spotřební koš by se dle Vašeho názoru měl	Zachovat a dodržovat	Modernizovat a přizpůsobit novým poznatkům ve výživě	Vyměnit za modernější metody jako je sledování jednotlivých živin, programy na to jsou připravené	Zrušit, protože nemá žádnou vypovídající hodnotu a neodpovídá tomu, co děti jí
18	Je jídelna zařazena v nějakém programu zdravé výživy (jmenujte)	Ano	Ne	Název projektu	
19	Vyvíjí rodiče tlak na změnu stravování	Ne	Ano, ale jen ojedíněle	Ano, více rodičů s podporou vedení školy	Ano, jsou organizováni občanským sdružením
20	Jak na nátlak reagujete	Nic neměníme	Snažíme se vyjit vstříc, ale dodržujeme platné předpisy	Snažíme se najít kompromis, dodržovat předpisy, ale výživu modernizovat	Vyhovíme nátlaku rodičů a vedení školy, i za cenu nedodržení platných předpisů
	Vážené kolegyně, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku.	Dotazník je součástí diplomové práce, která má zmapovat postavení vedoucí školní jídelny v současném školství.		Je anonymní a Vy se nemusíte bát, že by jeho data byla nějak zneužita.	
	Ráda si s Vámi pohovořím o tomto tématu na adrese:	sakatka@centrum.cz nebo na telefonu: 222 116 344		Děkuji Vám za spolupráci. Alena Strosserová	

POUŽITÁ LITERATURA

PUBLIKACE

ALINČE, F., TOMŠÍ, I., *Katalog prací podle povolání a platových tříd ve veřejných službách a správě*, Olomouc, Nakladatelství Anag, 2010, ISBN 978-80-7263-614-3.

BLATTNÁ, J.; DOSTÁLOVÁ, J.; PERLÍN, C., aj. *Výživa na začátku 21. století*. Praha: Společnost pro výživu, 2005. ISBN 80-239-6202-7.

CIMBÁLNÍKOVÁ, L., FUKAN, J., LAZAROVÁ, B., aj. *Age Management pro práci s cílovou skupinou 50+*. Praha, Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2012, ISBN 978-80-904531-5-9

DRUCKER, P.F., *To nejdůležitější z Druckera v jednom svazku*, Praha, Management Press, 2002, ISBN 80-7261-066-X.

FRAŇKOVÁ, S., *Vybrané kapitoly z psychologie výživy*, Výživa a potraviny. 2002, Roč. 57, č. 3, s. 35-37 příl. ISSN: 1211-846X. Zpravodaj školního stravování. 2002, s. 35-37.

Instrukce ministerstva školství České socialistické republiky a ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky ze dne 27.12.1983 č.j. 28591/83-40 k organizaci a provozu školního stravování

Kalifornská asociace školního stravování, Zpravodaj pro školní stravování 3/2014, Praha: Výživaservis s.r.o. MK ČR E 1133, ISSN 1211-846X.

KLEPALOVÁ, A., ŠOLE, M., *JÍDELNY? TY DÁVAJÍ ODPAD*, Euro, 7/2008, Praha, Mladá fronta a.s., ISSN : 1212-3129.

KOCIANOVA, R., *Personální řízení východiska a vývoj*, Praha, Grada Publishing, a.s., 2. Vydání, 2012, ISBN 978-80-247-3269-5

LIESSMANN, K.P., *Teorie nevzdělanosti*. Praha, Akademia, 2009. ISBN 978-80-200-1677-5.

Metodický pokyn ke Směrnici o školním stravování 23 687/75-403, 1975, Ing. Eva Šulcová

OLECKÁ,I., IVANOVÁ, K., *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*, Moravská vysoká škola Olomouc, Olomouc 2010, ISBN 978-8087240-33-5

Otevřený dopis odborníků na výživu dětí ke kampani proti školnímu stravování, Zpravodaj pro školní stravování 3/2014, Praha: Výživaservis s.r.o. MK ČR E 1133, ISSN 1211-846X.

PACKOVÁ A., KACÁLKOVÁ M., *Odborná exkurze do Holandska a Lucemburska pro pracovníky ve školním stravování*, Zpravodaj pro školní stravování 2/2011, Praha: Výživaservis s.r.o. MK ČR E 1133, ISSN 1211-846X.

PACKOVÁ A., *Školní stravování po „italsku“*, Zpravodaj pro školní stravování 1/2010, Praha: Výživaservis s.r.o. MK ČR E 1133, ISSN 1211-846X.

PRŮCHA, J., *Moderní pedagogika*, Praha, Portál, 1997, 496 s., ISBN 80-7178-170-3

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*, Praha, 4. aktualizované vydání, Portál, 2003, 322 s., ISBN 80-7178-772-8

Směrnice ministerstva školství České socialistické republiky o školním stravování, 23 687/75-403, ze dne 1.9.1975, referent Ing. Eva Šulcová,

Stanovisko k článkům prom. mat. Tomáše Husáka, CSc., Receptář správné výživy, 1/1989, Praha, Společnost pro racionální výživu, MK ČSR RT 135/89

STROSSEROVÁ, A., *Role vedoucí školní jídelny v managementu školy*, Bakalářská práce Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006, vedoucí práce Václav Havelka

STROSSEROVÁ, A., *Školní jídelna není restaurace*, Wolters Kluwer, Řízení školy 3/2013, s. 34-35)

STROSSEROVÁ, A., *Školní stravování v Roveretu (oblast Trentino) v Itálii*, Zpravodaj pro školní stravování 3/2014, Praha: Výživaservis s.r.o. MK ČR E 1133, ISSN 1211-846X.

ŠIKÝŘ, M.,BOROVEC, D.,LHOTKOVÁ, I., *Personalistika v řízení školy*, Praha, Wolters Kluwer ČR, 2012, 200 s., ISBN 978-80-7357-901-2.

ŠULCOVÁ, Eva, ING.. *Řízení a organizace společného stravování dětí a mládeže v ČSR*. Praha, 1970. 140 s. Vysoká škola ekonomická, fakulta obchodní, katedra veřejného stravování. Vedoucí diplomové práce Doc. Dr. Jiří Kašpar.

ŠULCOVÁ, E.; KARÁSEK, K.; MACHÁČKOVÁ, M., aj. *Receptury pokrmů pro školní stravování. 1. díl. III. zcela přepracované a rozšířené vydání.* Praha: Společnost pro výživu, 2007. ISBN 978-80-239-8910-6.

(TES), *Od „polévkových ústavů“ ke školním jídelnám*, Zpravodaj pro školní stravování 4/2007, s. 62, ISSN 1211-846X.

Ústřední věstník ČSR č.5/1985, výnosu federálního ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 2. srpna 1985 č.j. 514-18544-5111 o odměňování obchodně provozních pracovníků

VALÍŠOVÁ A., KASÍKOVÁ, H., A KOL., *Pedagogika pro učitele*, Praha, Grada Publishing, a.s., 2007, ISBN 978-80-247-1734-

VORLÍČEK, CH., *Úvod do pedagogiky*, Jinočany, H&H Vyšehradská s.r.o., 2000, ISBN 80-86022-79-X

ZUKALOVÁ P., *Školní stravování v Německu*, Zpravodaj pro školní stravování 3/2012, Praha: Výživaservis s.r.o. MK ČR E 1133, ISSN 1211-846X.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Desetina školáků jí jen večer, Praha chce stravovací zvyky dětí změnit, (on line), iDnes, 2016, (citace 8. 8. 2016), dostupné z <http://az-skolnijidelny.cz/wp-content/uploads/2016/06/iDNES-AZSJ.pdf>

FROUZOVÁ, K., *„UHO“ v pražských školních jídelnách skončí. Magistrát chce změnu*, (on line) (citace 5. 8. 2016) dostupné z http://praha.idnes.cz/uho-se-ve-skolnich-jidelnach-prestane-varit-fef-/praha-zpravy.aspx?c=A150303_2144170_praha-zpravy_bur#utm_source=rss&utm_medium=feed&utm_campaign=zpravodaj&utm_content=main

HABÁŇ, P., *MPSV zveřejnilo výzvu na podporu školních obědů*, (on line), (citace 6. 6. 2016), dostupné z http://www.rozhlas.cz/poradnapraha/rodinnylekar/_zprava/1314464
http://www.mpsv.cz/files/clanky/23481/TZ_221215c.pdf

LUDVÍK, P., *Nařčení jídelen z poškození zdraví strávníků se opakuje*. (on line), (citace 12. 10. 2015). Dostupné z <http://jidelny.cz/show.aspx?id=1600>.

Metody získávání dat, (on line), (citace 10. 10. 2016), dostupné z <http://web.ftvs.cuni.cz/hendl/metodologie/metodysberdat.htm#dotaz>

MŠMT přispěje některým dětem na školní obědy Praha, (on line), (citace 11. 1. 2016) 4. prosince 2015, dostupné z <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-prispeje-nekterych-detem-na-skolni-obedy>

ŘEZÁČOVÁ, J. *Oslava 50. výročí systému školního stravování a 60. výročí školních jídelen*, (on line), (citace 23 .6. 2016) dostupné z <http://www.praha12.cz/oslava-50-vyroci-systemu-skolního-stravování-a-60-vyroci-skolních-jídelen/d-33700>

SKUTEČNĚ ZDRAVÁ ŠKOLA, *Skutečně zdravá škola vyzývá kandidáty na hejtmany k podpoře zdravého stravování dětí v jejich kraji*, (on line), (citace 23 .7. 2016) dostupné z <http://www.skuteczdravaskola.cz/aktuality/novinky/skutecne-zdrava-skola-vyzyva-kandidaty-na-hejtmany-k-podpore-zdraveho-stravování-děti-v-jejich-kraji>

ŠEDIVÁ, O., *Stravování ve školních jídelnách nám závidí celý svět*, (on line), (citace 25. 7. 2016), dostupné z <http://www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2015/07/stravování-ve-skolních-jídelnách-nám-závidí-celý-svět/>

TLÁSKAL, P., *Správná výživa dětí*, ČR Dvojka, 11. 2. 2014, (on line), (citace 6. 6. 2016), dostupné z http://www.rozhlas.cz/poradnapraha/rodinnylekar/_zprava/1314464

VALACHOVÁ, K., *Nejchudším dětem zaplatí ministerstvo obědy. Hlad neprospívá soustředění, říká Valachová*. (on line), (cit 4. 12. 2015). Dostupné z <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/nejchudsim-detem-zaplati-ministerstvo-obed-i-jidelna-sociali/r~8261304a99d511e594520025900fea04/>

VALACHOVÁ, K., *Školní obědy budou zdarma. Je potřeba, aby se děti u jídla socializovaly, vysvětlila ministryně Valachová*, (on line), (cit 27. 10. 2015). Dostupné z <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Ministryne-Valachova-Skolni-stravování-by-melo-byt-soucasti-skolní-docházky-411394>.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

TABULKY

Tabulka č. 1 – Počet dotazníků z jednotlivých krajů

Tabulka č. 2 – Velikost zařízení

Tabulka č. 3 – Odpovídá počet pracovníků normativu?

Tabulka č. 4 – Připravujete dietní stravování?

Tabulka č. 5 – Kvalifikace pracovníků kuchyně (mimo vedoucí)

Tabulka č. 6 – Věk pracovníků kuchyně

Tabulka č. 7 – Věkový průměr vedoucích

Tabulka č. 8 – Odbornost vedoucích zařízení školního stravování

Tabulka č. 9 – Zařazení vedoucí do platové třídy

Tabulka č. 10 – Metodická pomoc zařízení školního stravování

Tabulka č. 11 – Kde hledají vedoucí metodickou pomoc

Tabulka č. 12 – Jaká školení vedoucí vyhledávají?

Tabulka č. 13 – Kdo kontroluje zařízení školního stravování?

Tabulka č. 14 – Četnost kontrol v zařízeních školního stravování

Tabulka č. 15 – S čím jsou vedoucí nespokojeni?

Tabulka č. 16 – Co by chtěli vedoucí změnit?

Tabulka č. 17 – Názor na spotřební koš a jeho změnu

Tabulka č. 18 – Co by se mělo změnit na spotřebním koši?

Tabulka č. 19 – Je jídelna zařazena v nějakém programu na podporu výživy?

Tabulka č. 20 – Vyvíjí rodiče tlak na změny, a jak jim čelíte?

Tabulka č. 21 – Jak reagují vedoucí na tlak rodičů?

GRAFY

Graf č. 1 – Odpovídá počet pracovníků normativu?

Graf č. 2 – Připravujete dietní stravu?

Graf č. 3 – Kvalifikace pracovníků ŠJ

Graf č. 4 – Věkové rozložení pracovníků kuchyně

Graf č. 5 – Věk vedoucích

Graf č. 6 – Odbornost vedoucích zařízení školního stravování

Graf č. 7 – Platová třída vedoucí

Graf č. 8 – Metodická pomoc zařízením školního stravování

Graf č. 9 – Kde hledají vedoucí informace?

Graf č. 10 – Jaká školení vedoucí vyhledávají?

Graf č. 11 – Kdo kontroluje zařízení školního stravování?

Graf č. 12 – Jak často jsou zařízení kontrolována?

Graf č. 13 – S čím jsou vedoucí nespokojeni?

Graf č. 14 – Co by chtěli vedoucí změnit?

Graf č. 15 – Názor na spotřební koš a jeho změnu

Graf č. 16 – Změna spotřebního koše

Graf č. 17 – Zařazení do výživového programu

Graf č. 18 – Vyvíjí rodiče tlak na změnu, a jak jim čelíte?

Graf č. 19 – Jak reagují vedoucí na tlak rodičů?